

XV LETNIK
1934

MLADIKA

4

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84,—, s krojno prilogo vred Din 100,—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42,—) in četrtletno (Din 21,—).

V inozemstvu stane Din 100,—, s krojno prilogo Din 116,—; v Ameriki dol. 2,—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladikev v Celju. — Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

C E N J E N E N A R O Č N I C E I N N A R O Č N I K E

vljudno opozarjamo, da aprila meseca zapade naročnina za prvo polletje 1954. Prosimo vse one naročnice in naročnike, ki še niso poravnali naročnine, da storé to čimprej. Kdor nima položnice, jo dobi na vsaki pošti. Številka našega računa je 11.412. Na hrbtu položnice blagovolite pripomniti, da je poslani znesek naročnina za »Mladiko«.

VSEM CENJ. NAROČNICAM IN NAROČNIKOM ŽELI VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE
UPRAVA MLADIKE V CELJU

V S E B I N A A P R I L S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Hrast na Špičaku (Janez Jalen) — Huda ura (France Bevk) — Marijca (Martin Stanek) — Med cesto in ograjo (Venceslav Winkler)

PESMI: Nova pomlad (Vinko Beličič) — Vasovavca; Pomlad (Vinko Žitnik) — Srečanje (Vipotnik Vinko)

POLJUDNI SPISI: Žalosten in nevaren poklic (Bogdan Kazak) — Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (France Stelè) — Moj dunaj (Anton Komar) — Tretje poglavje: Spomini II (dr. Janez Plečnik)

PISANO POLJE: Iz zgodovine tulipana (F. Vardjan) — Joža Prešeren (Tomo Zupan) — Naše slike — Grafika Leonore Lavrinove — Nove knjige — O nekaterih jezikoslovnih grehih (I. Koštiál)

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Naš vsakdanji kruh (Š. H.) — Naša mladina (K. Dobida) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček in zabavne igre — Uganke

SLIKE: Leonora Lavrinova: Iz Kamnika; Lutkar; Dekle z vrčem; Črnogorsko dekle; F. Ks. Meško; Možev portret; V kolodvorski čakalnici; Ivan Cankar — Delo avignonske šole: Objokovanje Gospodovo — Iz cerkvenega slikarstva: sv. Krištof v Mačah nad Predvorom; župna cerkev v Turnišču; sv. Trije kralji pri Sv. Primožu nad Kamnikom — Fotografije: Zgodnja pomlad; Poljsko delo spomladi; Njena ljubljena

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Žetelac. Jordan Jovkov. Roman. Knjižnica dobrih romana. Izdala Kuća dobre štampe, XVI. kolo, knjiga 61. Jeronimska knjiga 415. Zagreb, 1933.

Kristina, Lavransova hči. II. Sigrid Undset. Roman. Prevedel Josip Prezelj. Leposlovna knjižnica 15. Jugoslovanska knjigarna, 1934.

Lovčevi zapiski. II. Ivan S. Turgenev. Iz ruščine preložili Bogomil Vdovič, Marija Kmetova in Janez Rožencvet. Ljudska knjižnica 54. Jugoslovanska knjigarna, 1934.

Slovenski protestantski pisci. Izbral in uredil dr. Mirko Rupel. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1934.

Zimski vodnik po Sloveniji. Rudolf Badjura. Samozaložba, 1934.

Zgodovina Slovencev. Dr. Milko Kos. Kosmos, Jugoslovanska knjigarna, 1935.

Dolarji. I. Roman. Upton Sinclair. Prevedel Mirko Javornik. Krekova knjižnica, 1935.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: Upravi Mladike, Celje. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 in 1933 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

MLADIKA

LETNIK XV = 4 = LETO 1934

HRAST NA ŠPIČAKU

Janez Jalen

Mima je vsa upehana prišla po strmi kolo-tečini. Pravkar je bila prekopala njivico v takem bregu, da bi težko prišel s konji do nje, in tako majhno, da bi jo z živino še orati ne bilo vredno. Prislonila je kopačo k mogočnemu deblu čez devet fará daleč vidnega hrasta. Otrla je z zagorelega obraza znoj in sedla na korenino, ki poganja sežnje daleč nad rušo od rodnega debla, preden se zarije v zemljo, kakor davno posekan stoletni hrast, ki na spodnji strani že prepereva.

Na sončni steni hrama, čez katerega je stegnili prastaro drevo konce svojih vej, kakor bi ga hotelo zaščititi z dobrotno roko, so pobrenčavale muhe.

Iz gaja pod cerkvico svetega Jerneja so doneli težki udarci sekire. Mima je prav dobro vedela, da Sotlarjev Tone napravlja drva. Zjutraj na vse zgodaj se je bil oglasil pri njih doma in je za izgovor povprašal po ateju. Pa je vedela ona in ate in mama in vsi drugi 'so opazili, kako so Tonetove oči le Mimo iskale. Tako ji je bilo nerodno. Skrila bi se mu bila rada, pa nikakor ni hotelo tako nanesti.

V jeseni, ko so kožuhali na Gomili, jo je vprašal, če bi ga marala vzeti. Odgovoru se je izognila, češ, da Tone misli pač samo tako tako. Pa je dobro vedela, da je Tone preresen za take norčije. Od takrat se ga izogiblje in Tone ne more dobiti nikoli prave priložnosti, da bi jo zopet vprašal.

Užalostiti ga ne mara. Tone je dober fant in ate ga ima rad kakor redko še koga drugega. Ko bi le tako resen in skrben ne bil. Ali pa se mi samo tak zdi, ko sem še tako mlada. Bo le res, da sva po letih predaleč narazen. In pri njem bo morala kar vsaka, pa naj bo že katerakoli, od jutra do večera in dostikrat še pozno v noč pridno delati.

V vrhnjih vejah hrasta je zavriskal ščinkavec svojo svatovsko pesem.

Proti močno bleščečemu soncu je Mima potegnila ruto na oči:

»Svojo streho bi pa le imela. — Bog ve, če je Sotlarjeva mati hudo sitna?«

Mima si je podprla glavo in se zagledala predse v tla. Tik ob njeni bosi nogi se je trudila mravlja z večjim in težjim črvičem, kakor je bila sama. Nič ji ne pomaga, čeprav se preko svojih sil upenja. Če bo napredovala tako počasi kakor doslej, ne prerine črviča v tem tednu do komaj nekaj korakov oddaljenega mravljišča. Pa je pribzela od nekod spočita tovarišica, se otipala z utrujeno sotrpinko, nato pa krepko poprijela na drugem koncu in kar brz sta se s težkim bremenom zgubili v travi.

»Aaajs, aaajs!« Trd moški glas je od Svetega Jerneja proti Rudniku poganjal govejo vprego, voli ali krave.

V Sromljah sta se oglasila mala dva zvona. Pokopavali so šetinčevo Tonico, dekletce, ki je komaj shodilo. Mimi se je hudo škoda zdelo mladega življenja. Kako srčno prijazen otrok je bila Tonica.

Iz gaja pod Svetim Jernejem so še vedno doneli težki udarci Tonetove sekire. Po bregovih pa je prav narahlo šelestelo trstje.

Mima je vstala in stopila k obsežnemu deblu. Po poti, ki se povzpne prav v senco hrasta na vrhu Špičaka, je prihajala gosposko oblečena ženska. Mima se je hotela skriti za drevo. Neopažena je namerjala dognati, kdo je nepoznanka in odkod in kam gre.

Koraki na trdi poti so utihnili. Mima je pri-sluhnila in začula šelesteti mlado travo že prav blizu hrasta. Prestrašila se je, kakor otrok, ki ga zalotijo v tujem sadovnjaku. Da ni pustila kopače ob veliki korenini, bi poizkusila v kritju širokega debla tiho oditi. Tako pa?

Popravila si je hitro lase in ruto in s povešenimi očmi stopila okoli debla do kopače.

»Servus, Mima!«

Mima je obstala kakor v zemljo vkopana. K njej je prihitela in ji stisnila roko v pozdrav

Roza, ki je predlansko pomlad odšla služiti v Zagreb. Vsa šolska in vsa poznejša doraščajoča leta sta si bili vrstnici.

»Pozdravljena, Roza!«

Dekleti sta sedli na visoko vzboklo korenino. Roza je skrbno pazila na svojo tenko, po mestno ukrojeno oblečico. Nogi ji pa kar nista mogli mirovati, kakor bi hotela nalašč razkazovati gosposke čevljičke in nogavice, pletene iz umetne svile. Ni nehala prej, dokler ni Mima kar nehote potegnila svojega obnošenega krila nizko čez kolena, da čimbolj skrije bose, do gležnjev zaprستene noge.

Na Rudniku se je oglasil pegat in takoj za njim še petelin. Opozorila sta na skobca, ki se je pripeljal s Pišečke gore, ki je zadnje dni že do vrha ozelenela. Iz strahu pred grozečim poginom je utihnil zbor ptičjih pevcev po vejah in grmih.

Sekira v gaju pod Svetim Jernejem je še vedno udarjala v trde grčce. Na korenini pod hrastom na špičaku je pa vsa razigrana zapeljivo pela Roza hvalo mestu in vabila:

»Mima! Kaj ni škoda tvojih mladih let, ki jih zapravljáš vsa prepotena od težke kopače med gnojem in prstjo?«

Mima je samo zavoljo lepšega še oporekala: »Ti si pač imela srečo. Marsikatera se pa z mestom kar nič ne pohvali in bi se rada vrnila, pa jo je sram pokriti zopet ruto...«

»Tista strašila, ki se jih vse ogiblje, in pa take, ki mislijo, da jih moški še pogledati ne smejo. Me jim pravimo nespametne device, same se imajo pa za pametne. Naj garajo, če jih veseli.«

Mimo je prijel v stopalu krč. Sedaj se ni več sramovala pokazati bosih nog. Se je bila že odločila, da z Rozo ne pojde nikamor. Še do Brežic in Krškega ne. Če se sploh kedaj podá na spolzko gladka mestna tla, si prej poišče nespametno pametno tovarišico.

Tako je mislila, izdala se pa ni. Dekliško navihano je pogledala svojo pogospodelo vrstnico:

»Roza! Če me ne boš napačno umela, bi te nekaj vprašala.«

»Kar daj.«

»Kaj je tisti, ki te je rešil trdega dela in skrbi za vsakdanje življenje, lep in mlad?«

»Lepe in mlade si gosposke ženske že same med sabo porazdelé. Moj je ločen. Lep ravno ni, mlad tudi ne več. Lahko bi bil moj oče. Tudi sitne muhe ga napadejo včasih. Samo, ima pa.«

Roza je pokazala s palcem in kazalcem desnice, kakor bi štela denar.

»Naj bo, kakršen hoče. Jaz to vem, če misli, da se me bo lahko odkrižal, ko se me naveliča, se moti.«

Sekira v gaju pod Svetim Jernejem je obmolknila.

Rozi se je mudilo naprej. Kar odfrfotala je. Mima pa je s kopačo na rami prav počasi prišla domov. Odložila je kopačo in se šla najprej umiti k vodnjaku.

V kuhinji sta se pogovarjala ate in Sotlarjev Tone. Mama je krmila prašička in jo zaskrbljeno vprašujoče pogledovala.

S prijaznim nasmehom je stopila Mima v kuhinjo:

»Dober večer, Tone!«

Sotlarjev je obotavljajoč se odzdravil, kakor bi kar verjeti ne mogel. Ves se je zmedel, ko se je Mima odzvala vabilu in prisedla k njemu na klop in se ni branila piti iz njegovega kozarca. Ate in mama in vsi drugi se pa kar načuditi niso mogli. Tako dobro in tako lepo vsem, kar jih je bilo v kuhinji, že davno ni bilo.

Tisti večer se je v jasni mesečini stegnil Sotlarjev Tone v spodnjo vejo hrasta na špičaku, si odtrgal vršič s tremi sveže ozelenelimi listi, katere je potem nosil ves teden za klobukom.

Takrat je bila pomlad.

*

Spet je Mima prislonila kopačo k deblu in sedla na špičaku na debelo korenino, da podoji malo Mimico. Tonček, ki je že nosil hlačke, je skušal korenino zajahati, pa mu ni hotelo uspeti. Odkoracal je k drevesu in se lovil z razprostrtimi ročicami ob raskavo lubje, kakor bi hotel izmeriti obsežnost debela.

Počasi in zamišljen je prišel ate, Sotlarjev Tone, ki se je mudil po opravkih v Brežicah. Pa sta najprej s sinkom dognala, da če bi si troje takih mož kakor je ate in troje takih kakor je Tonček podalo roke, bi ravno obsegli deblo hrasta na špičaku. In da tako dolge žage, da bi hrast na špičaku podrli, ni. Mama Mima se je temu modrovanju od srca smejala.

Tone je prisedel k ženi:

»Mima! Nekaj ti povem, če te ne bo preveč pretreslo.«

»Kar govori!«

»Roza, tvoja nekdanja vrstnica, se v bolnici bori s smrtjo.«

»Na čem je zbolela?«

»Vrgla se je pod brzovlak.«

Mima je vztrepetala. Tone pa je pristavil:

»Ko bi vsaj umrla.«

Leonora Lavrinova: Iz Kamnika. (Suha igla.)

»Zakaj?« se je zavzela žena.

»Če ostane živa, bo tako spačena, da je nikdar noben moški več ne bo pogledal. Delati pa tudi ne bo mogla.«

Mima se je zgrozila. Z eno roko je stisnila otroka, z drugo je objela moža in ga poljubila: »Tone, moj Tone!«

Takrat je bilo poletje.

Roza ni umrla. V ubožnici še vedno čaka smrti. Kadar se na jesen ob trgatvi oglasi po vinogradih in hramih pesem biračev, prejoka vse dni in vse noči.

Vsaj hrast na Špičaku bi še enkrat rada videla, pa ga ne bo nikoli več.

H U D A U R A

France Bevk

7.

Grabljevci so se naglo pomikali po bregu. Prej rjava, k tlom prihuljena odeja sena je bila za njimi ko rahlo vzvalovano, zelenkasto morje. Vлага je naglo izparivala v soncu, ki se je že razlivalo po vseh pobočjih. Le tu pa tam so še ležali pasovi senc. Sprva se je kdaj pa kdaj zganil vetrič, nato se je izgubil nekje v višini. Bilo je mirno, mirno. Puhtela je vročina.

Obrazi deklet so goreli. Zalka se je tiščala Pavleta. Roke so se ji gibale same od sebe, ni vedela, zakaj se smeje. Vsa je kipela. Ne le od dela in vročega dne. Od tople notranjosti.

Kdaj pa kdaj se je bežno ozrla po nebu, kakor da se ogleduje v zrcalu. Saj v nekaterih trenutkih samo sebe ni poznala in se ni razumela. Tudi se je redko zamislila sama vase. Bila je ko brzica, ki naglo dere v dolino. Zgodaj, prezgodaj je bila dozorela v dekle. Saj je bila še otrok, ko ji je Mohor govoril lepe besede. Bolj jih je čutila nego razumela. Fant ji je ugajal, a bila je še premlada za zrelo čuvstva. Doba, v kateri se je razvijala, je bila strupena. Vsa nemirna in nepreračunljiva je bila med vojsko ušla z doma v trg, kjer je služila. Vrnila se je še pred materino smrtjo. Oče ji ni zaupal, vzela je k sebi staro sestro, da bi neki dan ne ostal čisto sam. Ne, saj je ni več mikalo v svet. Doma je bila svobodna. Ni računala, na slepo se je vdajala radosti. Četudi ni bila propala v tistem zmislu, kot to razumejo ljudje, je manjkalo do tega le za korak. Lepotica? Ne. Poznala je čare svoje živahnosti in smeha, zato jih je podčrtavala. Srce se ji za nikogar ni moglo prav ogreti. Včasih, v urah, ko je bila sama in se ji je podmolkla bridkost nabirala v srcu, se je čutila nesrečno.

V sosednji senožeti so pele kose. Čečica s pisano ruto preko ramen je stresala redanice. Kdaj pa kdaj je počenila pod grm in zaigrala na orglice. Glasovi so se lovili čez pobočja, iz njih je vrela sladka tožba...

Zalki se je zresnilo lice.

Ne beseda ne pesem, godba ji je segala najgloblje v dušo. Neko noč, ko je Mohor sedel nad klancem in jokal na svojo harmoniko, ji je bilo do solz. Nekaj radi tega, ker je — morda edina — fanta razumela. In tudi, ker je pesem odmevala v njej kot v praznem prostoru. Saj ni bila več mlada, a še ni vedela, kaj hoče od življenja. Imeti slepca za moža, ga voditi po klancih kot berača, biti ob njem še sama revna in nadložna? Ne! Ne!

Zanj je čutila le usmiljenje in pritajeno krivdo... Odnegala je misli...

V sosednji senožeti so pele orglice.

Zatopljena v misli ni opazila, kdaj je prišel Tine, se vrnil v vrsto pred njó. Začudila se je. Ves mrk je ni niti pogledal. Na vsaki strani en fant! To jo je zabavalo. Bilo ji je pa tudi neprijetno. Tineta v tistem trenutku ni marala. Morda ga ne bo marala nikoli več, ne danes ne jutri. Tega še sama ni prav vedela. Orglice so utihnile.

Če ga je ljubila? Njegova vnanjost ga ni privlačevala, laskala ji je strast, s katero jo je lovil. Neredko se ga je bala. Včasih se je zamislila: Oče bo umrl, ostala bo sama, morala se bo omožiti... Ni ga hotela odbiti. Le zdaj — zdaj ji je začel presedati...

Pavle je bil utihnil. Z grabljami je vneto pritiskal za njo, a ona se je na ves glas zasmejala. Ne njemu, neki domisljici. Pograbila jo je zlobna nagajivost, da je od nestrpnosti kar drhtela. Tine se je mudil pod velikim grmom, stresal debele plasti grašice, da bi se laže sušile. Ko se je ozrl, se je bila vrsta nad njim že sklenila. Zalki je trepetal pritajen smeh na obrazu. Izpljunil je in odšel na konec senožeti.

Zalka se je znova zasmejala. Ni se smejala le Tinetu. Saj sama ni vedela, kaj ji je. Še nikoli ji ni bilo tako kot tisti dan. Pavletova bližina jo je spravljal iz uma... Prej ni niti s senco kake misli kdaj pomislila nanj. Da, bil ji je po godu, to že. Za Mohorjem najzastavnejši fant v vasi. Toda bala se je njegove zaletavosti in jedkega norčevanja. Ko je opazila, da se mu obračajo oči za njo, se je začudila. Sprva ji je laskalo, a nato se je tiho smejala. Morda bi jo rad ovil okoli prsta kot marsikatero drugo. Pa se je zamislila. Ne, z njo, ki se je sama rada norčevala, bi se ne upal norčevati. Občutkom nemira in blaženosti so se pridružili ugovori. Čemu kaže manj poguma kot Tine? Ali pojde mar ona k Slivarju? Pride on k njim? Ne, ne; vse to je bilo neumno. In vendar... Bila je razdvojena.

Smeh ji je docela izginil z lic, postala je zamišljena... Med tem so bili obrnili do vrha. Sence dreves in grmovja so se bile skrčile. Dišalo je po sušečem se senu, po pokošeni travi in po malinah. In po višini. Razgled se je odpiral na verige gorá daleč doli v laške dežele, ki jih je pokrival mrč.

Fantje so zavriskali, odgovorili so jim kosci. Dekleta so tekla na vrh hriba, kjer je na ravninici rasla trda, nepokošena trava. Fantje so šli za njimi. Tine se je mračen držal ob strani. Pavle se je približal Zalki.

»Daj mi šopek.«

Zalka ga je zavzeta pogledala. Da, saj doma ga je bila povila s skritim namenom, da mu ga bo dala. Pa je bila tako zelo lahkomišelnost, da ga je zamenjala. Tine je gledal v orla, ki je krožil na višini. Čutila je, da jo opazuje s koncem očesa in požira vsako besedo. Poznala je občutljivost fantov in se bala.

»Tega ne dobiš,« je bila vsa zmedena. »Sama sem ga od nekoga dobila.«

Pavle ni verjel dekliškim izgovorom.

»Pa ti ga vzamem,« ji je segel z roko na jopico.

Ne, tega pa ne! Kaj pa si misli! Zalka se je obrnila in zbežala, Pavle je tekel za njo. Dohitel jo je v gosti skupini bukev. Z desnico ji je tiščal zapestja obeh rok, z levico ji je iztrgal šopek. Smejala sta se. Zalkinemu živčnemu hihitanju je bilo primešano sramovanje in neka bojazen. Obhajala jo je čudna tesnoba, sama ni vedela, zakaj. Pavleta je prosila z očmi, naj odneha. Ni je razumel. S širokim smehom na obrazu si je pripenjal šopek za klobuk.

»Tak si,« je bila huda.

Zapestja so jo bolela, jopica ji je bila na prsih zmečkana.

Tine je stiskal pesti. V očeh se mu je zelenkasto svetilo ko razdraženi mački. Ujel je Zalkin boječi, proseči pogled, se zganil ko stroj, brcnil v mravljišče in izpljunil.

»Fej te bodi!«

Pavle je zazijal vanj.

»Tine, komu si to rekel?« se mu je ob spominu na prejšnji večer potreslo telo in glas.

Ne, Tine ni mislil njega. Gnus in jeza sta ga bila obšla le do Zalkine, ki ji je roka tujega fanta segla v nadržje. Tedaj pa so mu oči zadržale v Pavleta, ves se je tresel.

»Tistemu sem rekel, ki se vede ko svinja.«

Vedel je, da je Pavle močnejši, a tedaj ni mislil na to. Bilo mu je vseeno, da le izbruh svojega jezo. Dekleta so se plašno umeknila. Le Zalka je stala na mestu, oči so ji begale od fanta do fanta, vzelo ji je bilo besedo. Tudi fanta sta bila mirna. Tako izzivalno mirna, da je navzočne spretelavala mrščavica. Čakala sta le še besedice, najmanjše kretnje.

»Tako je prav, fanta, le kot petelina,« se je prikazal Mlakar iz grmovja. Jezilo ga je, a se je smehljaj, da bi se ne zameril delavcem. »Drevi se bosta. Ali pa jutri, ko je nedelja. Zdaj pa nekoliko ograbimo seno od grmov, da bo popoldne manj dela.«

Fanta sta bila ko prebujena. Premerila sta obraze, nato sta se osramočena umeknila. Oči pa jima niso bile nič manj grozeče.

8.

Zalka je bila med delom zamišljena, nič več razposajena, kar nekam spremenjena. Bilo je prvič v njenem življenju, da se je resno poglobila vase. Narahlo, prav narahlo se je je bilo dotaknilo spoznanje, da življenje ni igra. Ko je zagledala fanta, ki sta si stala nasproti s smrtno mržnjo v očeh, jo je obšla živa groza. In to se je moralo zgoditi prav v trenutku, ko se je prvič nekoliko ogrela za fanta, četudi se še ni bila do konca odločila. Toda eno ji je bilo čisto jasno: za Pavleta se je huje tresla kot za Tineta, ki ga je celó črtila. Tako jasno kot njeni občutki bi ne mogla govoriti nobena beseda. Morda je bilo za to treba prav tega dogodka.

Med delom je postala. Ozrla se je po Pavletu. Ženske so grabile seno izpod grmovja in z osojnih rebri. Moški so ga nosili na sončna mesta in ga stresali, da bi se bolje sušilo. Pavle se ves čas ni ozrl po ljudeh. Zadel je veliko plast sena in ga nesel, da so se mu napenjale mišice na rokah. Vroč val je šel Zalki po telesu.

Zalka se je zdrznila in naglo vlačila grablje. Ali je ob pogledu na kakega drugega fanta že kdaj

Leonora Lavrinova: Lutkar.

tako čutila? Tine je bil daleč od nje, le kdaj pa kdaj se je prikazal izza grmovja. Videti je bil srdit. Klobuk mu je pokrival pol obraza, ki mu je bil ves v senci. Ni se ozrl ne na levo ne na desno, ko da zanj ni drugega na svetu kot delo in pekel v prsih.

Sonce je padalo skoraj navpično, sence so bile kratke. Zazvonilo je od treh cerkvá. Ozračje je bilo polno brnečih glasov, ki so se prepletali med seboj, se čudovito skladali z modrino neba in dnevno lučjo. Delo je bilo končano. Pomolili so. Nato so počakali, da sta se pribalala Slivar in Ivanc. Posedli so v senčno rupo.

Jedli so počasi, kakor s preudarkom. Medtem ko so žvečili, so jim počivale roke v naročju. Tine je sedel Zalki nasproti. Opazoval jo je izpod krajev klobuka, kako se je skoraj naslanjala na Pavleta. Bilo je kazno, da ga nalašč draži. Ni čutil lakote ne žeje; jedel je le, da bi ne vzbujal pozornosti.

Zalka je jedla s tisto narejeno deklinško skromnostjo, kot bi ne imela ust. Tineta ves čas ni naravnost pogledala, a ga je vendar videla. Le Pavle ga je bičal z izzivalnimi pogledi, ni prikrival srda. Klobuk si je bil zasuknil s šopkom na čelo, kot da ga mu nalašč razkazuje: Ali ga vidiš?

Videl ga je. Seveda ga je videl. Zbadal ga je naravnost v srce. S kazalcem je sunil v svoj klobuk, da mu je zletel na tilnik. Strmel je v Zalko, samo v Zalko. Saj ni hotel izzivati dekleta, izzival je Pavleta.

Sprva se je Zalka temu strmenju le zaničljivo nasmihala. Nato ji je začelo presedati. Postala je vznemirjena. Ni ga mogla več prenašati.

»Ali me boš mar kupil?« ga je prebodla s pogledom.

Smeh.

»Nimam tako črnega krajcarja, da bi ga dal zate,« ji je vrgel strupeno.

Pavle je potisnil klobuk na uho. Kazno je bilo, da čaka le ugodnega trenutka za udarec. Zalka je bila ko olesenela. Žaljivka jo je zadela v živo. »Zdaj pa nalašč ne,« si je šepetala. Zatrpla je solze, ki so ji silile v oči.

»Še to jutro si drugače govoril,« se ji je tresel glas. »Nihče te ni po čem vprašal, a si se kuhan in pečen lovil za meno.«

Slabo za slabo. Saj tedaj ji je bilo že vseeno. Tine se je ozrl po obrazih, ki so se spogledavali. Dobršno mero privoščljivosti jim je bral v očeh. Molk. Le možje so se odhrkavali. Fant ni vedel, kaj naj stori. Zaman je iskal primerne, dovolj strupene besede, možgani so mu bili odpovedali.

Vse, kar je mogel žaljivega storiti, je bilo, da je segel za klobuk in ji vrgel šopek.

»Tvoj je bil, ne maram ga!«

»No, no,« je zagodel Slivar.

Ivanc je gledal v naročje, bilo mu je grenko. V prepir se ni kazalo vmešavati. Hkrati je Slivarju nekako privoščil. Bo že videl! Tine ni iz mehkega testa.

Zalka je brsknila šopek s predpasnika v travo. Nato se je kratko, jezo zasmejala. Rada bi bila obrnila vse na šalo, a ni bilo mogoče. Zaman je iskala tudi ona novih besed. Srčno je želela, da bi se Pavle zgrabil s Tinetom. Toda fant je bil potegnil klobuk na oči in je molčal. Tinetu je šopek dala, a Pavle ga ji je moral vzeti... Dekle se je čutilo grenko osamljeno. Obšla jo je taka tegoba, da so ji zatrepetale ustnice. Da bi ne zajokala pred vsemi, se je dvignila in sedla v senco oddaljenega grma.

Jed, ki so jo uporabljali med molkom, je bila zagrenjena. Pavle je zaslutil, da je bil morda šopek, ki ga je nosil na klobuku, Tinetov. »Sama sem ga od nekoga dobila.« Vrag! Ostro je upiral oči v fanta, ki je drobil kruh med prsti in ga po mrvicah nosil v usta. Odprl je nožičko in jo je položil na koleno. Nato si je segel za klobuk.

»Če je bila ta metlica tvoja, ti jo vračam.«

Šopek je bil namenjen v glavo, a je zletel mimo ušes. Tine se je zdrznil. V molku se mu je vračala razsodnost. Mislil je na Zalko. Ali je med njima za vedno pretrgano? Obšlo ga je nekaj tako grenkega, bolešno trpkega, da mu ni bilo do pretepa.

»Tebe pa še povohal nisem.«

Slivar je pomignil Pavletu. Ta je zaprl nožičko, se dvignil in odšel proti vrhu hriba. Srdito je zavriskal. In še enkrat.

Možje so počivali. Fantje in dekleta so sedeli v tesni skupini. Pomenkovali so se. Zalka in Pavle? Da, saj so bili že opazili, da se pogledujeta. Šele ta dan se jim je do konca razjasnilo. Poleg tega Slivar in Ivanc tako tiščita skupaj... Fantje so zapeli.

»Stoji, stoji Ljubljana'ca...«

Odgovarjala jim je pesem koscev.

Tine je sedel oslonjen s hrbtom na košato smreko. Izpod obrvi je venomer opazoval Zalko. Tam je sedela, pod grmom, osamljena, zagrenjena in grizla bilke. Ni se ji še odpovedal. Zaman se je kopal iz zmedenih misli in občutkov.

Nenadoma se je dvignil, šel mimo nje, noga mu je za trenotek zastala.

»Sramuj se,« ga je ošvignila s pogledom.

Tine prav za prav ni vedel, kaj je hotel. Nekaj neznanega ga je vleklo v njeno bližino. Šele, ko je ona spregovorila, je našel besedo.

»Samo to mi rečeš?«

»Kaj naj ti drugega rečem? Sramuj se, kar te je! In ne misli na to, da sem kdaj živel.«

Tine je začutil omotico v glavi.

»Kri bo tekla,« je siknil.

»Kaj mi pa hočeš?« je Zalka iz bojazni strastno zašepetala. »Kaj sem ti storila?«

Tine je šel dalje. Od razburjenja bi sploh ne mogel govoriti. Razgovor med njima se je vršil tako naglo, mimogrede, da ga nihče ni opazil.

Pri delu se je Zalka le prisiljeno smehljala. Čutila se je osramočeno, ponižano. Malce razočarana je bila tudi nad Pavletom. Še mezinca ni zganil zanjo. Prej pa, ko se je čutil sam prizadetega, je gorel ko plamenica... In vendar ga je iskala s pogledi. Pomislila je bila na Tinetovo grožnjo, na blesk v njegovih očeh, zbalala se je zanj.

Seno je bilo suho, da se je drobilo. Roke so hitele, telesa so se kopala v znoju. Sence so se znova daljšale, a pripeka ni ponehala. Ozračje je bilo nasičeno s soparo. Daljava, kakor da je zastrta s prosojno meglico. Vriskanje fantov. Klici mož, ki so mašili seno v lonce. Le kdaj pa kdaj so postali, si obrisali znojne obraze v rdeče robce.

Zalka se je med delom nekoliko raztresla. Zganila je z glavo in vrgla tegobo s sebe. In bojazen. Besede, ki so bile govorne v jezi... Pavle se je ozrl po njej — slednjič! — ona se mu je nasmehnila. Pokazal ji je bele zobe in zavriskal. Odgovorila mu je z glasnim smehom. Vendar ji radost ni prihajala naravnost od srca. Ni bila več tista kot prej.

9.

Po malici sta Slivar in Ivanc odšla v svisli. Lovrenc — blede dolgin, ki se ga je držala jetika — je vlačil lonce. Praznila sta jih, metala veje pod pristrešje. Dokler so bile svisli še prazne, je bilo to delo prava igrača. Fant je bil šele dvajset korakov od svisli, že sta moža sedela.

Slivar je nalil žganja, ki je bilo ostalo od malice.

»Zvrni!«

Ivanc ni bil pijanec. Le če je nanese, da se ga je lahko zastonj navlekel, se ni dal dvakrat prositi. Toda bil je omotičen že od prej. Tudi je vedel, zakaj ga Slivar tako zaliva. Iztegnil je bil roko po kozarčku, a jo je zopet umeknil.

»Saj bom pijan.«

»Nič ne boš pijan! Le pij! Ali naj se mar s tem napajajo otroci?«

Leonora Lavrinova: Črnogorsko dekle.

Pila sta. Slivar si ni nalival polnega kozarčka. Hotel si je ohraniti trezno glavo. Ko je videl, da se ga Ivanc več ne brani, se je nasmihal med brki. Ivancu je svet že rahlo poplesaval pred očmi. Noge so mu postale težke, negotove, jezik se mu je zapletal. Le zavest mu je bila še budna. Slivarju se je zdelo, da ga je že zadosti omamil.

»Ali bi bil torej nasproten, če bi se Pavle in Zalka vzela?«

Ivancu je to vprašanje že od jutra ves dan med delom šumelo v glavi.

»Saj sem ti rekel,« je z mislijo na posojilo previdno zategnil, »da ji nič ne morem ukazati. Če bo vzela falota, bo imela falota.«

»Ali je mar Pavle falot?«

»Pavle?« se je mož preplašil, nato je odsekal z roko: »Kaj sem mar govoril o njem?«

Odklonil je žganje. Gledal je nekam v megleno daljavo popoldneva, a Slivar v njegov obraz.

»Čisto pošteno govori: če bi odločal ti, bi se uprl z vsemi štirimi.«

Ivanc si je podrgnil zalisce.

»Da ti odkrito povem — dà!«

Slivar je z veliko verjetnostjo pričakoval takega odgovora. Kljub temu je bil presenečen.

Celó nekam užaljen. Zazrl se je v tla. Izpljunil je debelo in si obrisal usta.

»Zakaj?«

Ivanca je ostri glas zbodel ko s šilom. Hkrati ga je obšla svojeglavnost. Zakaj? Čemu, za vruga, tako sili vanj? Zakaj je temu tako nasproten? Ne, tega ni znal povedati. Pri Bogu, da ne, vsaj ne v tistem trenutku. In vendar bi moral nekaj reči. Boril se je za besedo, a ni šlo. Preveč je že pil. Kozarček žganja, ki mu je znova priplaval pred nos, je rezko odklonil. Ne! Podmolklo je čutil, da je tako početje nepošteno. Če se še huje opije, bo govoril neumnosti. Če bo sploh mogel govoriti.

Slivar je sam izpil in se ježno odhirkal.

»Če bo vzela Zalka nemanica, ti bo piškava na stara leta,« je tajil jezo. »Pa tega se ne bojim. Saj sam praviš, da bo vzela tistega, ki si ga bo izbrala. Torej! Ali mar nisi opazil, kako tiščita vkup? Toda nočem, da bi proti tvoji volji stopila v našo hišo, ti bi pa čepel v bajti in kuhal jezo. Če se to zgodi, moramo takoj podreti plotove. Ena zemlja, ena družina. Ne? Saj ti si zadosti garal. Poslej boš lahko počival. Iz bajte te nihče

ne bo gonil, lahko boš ostal v njej do zadnjega diha. Ali pa se boš preselil kar k nam. Na starost bova sedela ob peči, vsak v svojem zdiču...«

Besede so mu tekale ko olje. Proti koncu so bile zanosite. Bilo je kazno, da jih je že dolgo pripravljaj. Ivancu so glasno brnele v glavi. Z muko jih je razporejal v svojih mislih, a jih je le razumel. Bile so kar natrpne prijetnih vab, ni jim zaupal. Preveč je pil, da bi jih mogel dodobra pretehtati. Da je imenoval njegovo hišo bajto, ga je zabolelo. In da bo lahko ostal v njej do smrti. Kakor da že razpolaga z njo.

Privzdignil je klobuk z dvema prstoma in se s sredincem popraskal v laseh. Ozrl se je preko pobočja. Dekleta so tonila v senu ko v valovih. Roke so hitele. Sonce je stalo že nizko na nebu, preko hriba so lili poševni snopi luči. Sence so se neizmerno podaljšale, bile so ko pošasti. Le sosednji hribi so bili še v zlatu, ki se je stapljalo v škrlat. Nobene sapice. Na večer je postajalo še vzdušneje.

Pogled se mu je odtrgal od pobočja in se uprl v Slivarja. Še ni našel odgovora. Kaj naj mu reče? V njegovih besedah je bilo mnogokaj vabljivega za razum, a težkega za srce. Prehudo se je zakoreninil v zemljo, da bi se ji mogel odreči. Ko je bil še otrok, ni poznal igrač, kot so jih imeli drugi otroci. Še krilce je imel, ko je že nosil v košku gnoj. Rasel je, z njim je rasel tudi koš. Nikoli se ga ni otresel. Z ženo sta garala ko vprežena voliča, dokler mu reva ni umrla za špansko. Sina mu je bilo ubilo v Galiciji. Ta izguba je bila zanj najtežja v življenju. Še nikoli ga ni videl kdo jokati. Tudi takrat ne, ker je bil izginil v hlev, naslonil glavo na jasli. Le krava ga je sočutno obhovavala. Zdelo se mu je, da je ostal sam na svetu. Z Zalko sta si bila prerazličnih značajev, drug drugemu tuja. Le skupno delo od jutra do večera, vse dni, ju je bilo nekoliko zbližalo. V misel, da on ne bo odločal, kdo bo bodoči gospodar v hiši, se je bil že vdal. Bolj kot na Mohorja je včasih mislil na njegovo invalidnino. »Toliko denarja!« Dekle se je delalo neumno. Da, hotelo bi fanta iz lecta. Tudi Tinetu bi ne bil nasproten. Delaven fant, ne brez srca, le nekoliko nagel. Na Pavleta ni mislil. Šele tedaj, tisto uro se je spomnil, da ga je neko noč videl z Zalko pred hišo. Ne, fant mu ni ugajal. »Zlodej!« je zacepetal, kakor da ga misli davijo in ne more priti do sape... Iskal je ugovorov, ki so se mu igrivo izmikali. Še v treznosti je le težko razglabljal. Bolj ko se je zaman mučil, huje mu je rasel občutek odpora proti Slivarju. Na posojilo je bil

Leonora Lavrinova: Dekle z vrčem.

čisto pozabil. V svojo korist govori. Volk je, njega bi požrl, da bi sebe napasel.

»Ivanc, ne misli,« ga Slivar ni izpustil iz pogleda, kakor da mu bere slednjo misel v očeh, »da mi je le zase. Kaj pa sem jaz? Žena mi že vse leto polegava, tudi jaz nisem iz železa. In tudi ti ne. Če mislim na svojega sina, mislim tudi na tvojo hčer. In na njune otroke. Ne? Da ali ne? Povej!«

Vreščal je. Tudi njega se je bila že prijala pijača, a je še dobro vedel, kaj govori. Oči so se mu strastno svetile. Ni pazil, če ga kdo posluša.

Ivanc je bil zmeden. Ali mu je uganil misli, ta volk? Da ali ne? Vprašanje je bilo tako vsiljivo, rezko, da mu je šlo do mozga. Še je molčal.

»Le odkrito priznaj, mene se bojiš,« je vrgel Slivar skoraj srdito.

»Zakaj bi se te bal, saj nisi...« Ivanc se je čutil premaganega. Za trenotek je pomolčal. »Če Zalka tako hoče, kdo ji bo branil?« se je stežka izvilo iz njega.

Sedel je. Položil si je roke na kolena in strmел preko strehe svislil v nasprotni hrib. Tudi nanj so že legale sence. Sonce je gorelo le še v Pečeh. Dekleta so bila prigrabila do kop. Delo je šlo h koncu.

Slivar si je z rdečo ruto obrisal čelo.

»Pa zemljo bomo takoj združili, ne, Ivanc?«

»Saj je nimam komu drugemu zapustiti,« je prišlo ob spominu na sina z bridko tožbo iz moza.

Slivar ni tajil nasmeha, ki mu je širil obraz. Nalil je ostanek žganja. Ivanc je pil. Najrajši bi se bil opijanil do nezvesti.

»Trmast si, a se vendar dá govoriti s teboj. Ne boš se kesal. Pravim ti, da se ne boš kesal...«

Ivanca je radost, ki je Slivar ni mogel prikriti, pekla ko ogenj. Narahlo, komaj zavestno je čutil, da je prevaran. V čem je ta prevara, ni vedel. Znova bi se bil uprl, a ni imel za to ne dušnih ne telesnih moči. Premagala ga je bila pijača. Hotel se je dvigniti, a je padel naprej in se prestregel na roke.

»A, hudiča, natreskal sem se ga,« je blebetal. »Peter, ti... ti...« mu je odpovedal jezik. Snel si je klobuk in z njim besno udrihal po zemlji. »Peter, ti si hudič... Peter...«

»Tam sedi, da se iztrezneš,« mu je Slivar prigovarjal kot otroku. »Mi bo že pomagal kak fant. Saj tako le postajajo.«

Fant? Ivanc ga je komaj slišal, kaj govori. Kakšen fant? Svet se mu je vrtel pred očmi in se mu zagrinjal v mrak. Besnel bi bil, a ni imel več moči.

(Dalje prihodnjič.)

NOVA POMLAD

V teh mladih dneh

razbéžal se je sneg, spočita prst dehti
še po trohnobi.

V nama so se vse strasti
polegle, na obrazih čutiva spet čisti smeh
in src se najinih polasča dih prostosti,
nobena slutnja naju ne skeli.

Dekle, še vem,
kako sva med seboj borila se nekdanj,
kako razvnel je mamljiv sijaj
telesi mladi. Kadar sva objemajočih rok
toplino dihala, sva mislila,
da se ne bova nikdar iz omoččnosti vzpela.

In glej: ta novi čas
se mi umikaš iz srca in jaz ostajam sam,
brez bolečine gledam, kam
se oddaljuješ v nepovratnost. Tudi jaz
sem zastrmel v bliščavo, v sinje gôre,
ki se je vanje sveži jug pognal.

Ko bo vonjivo dren
zarumenel v omejkah in sred drobnih gnezd
žgolenje se vzbudilo — davni sen —
si bova le še tuji senci sredi belih cest,
stopinje bodo nama onemele
v trepetajočem valovanju trav.

Vinko Beličič.

Poljsko delo spomladi. (Fot. Fr. Krašovec.)

MARIJCA

Martin Stanek

Največkrat sem jo srečal na stopnicah. Tiho in pokojno je stopala navzdol, skoraj vedno zadnja. Njen lepi pogled se je ujel z mojim skoraj vsak dan. Bila je lepa, rekel bi, zelo lepa, le blede je bila in velikokrat sem opazil, da kašlja. Tako zelo sem se navadil na ta srečanja in poglede, da sem bil slabe volje, če sem jo videl le od daleč. Bili so mi kot čaša vina, ki človeka ogreje, dà, še vse več. Tak je pač prvi trepet čiste ljubezni!

Neki dan v januarju je ni bilo več. Nalašč sem šel tedaj prej od doma, da bi videl, kam bo zavila. Toda ni je bilo. Sošolke so pričeblyale skozi šolska vrata, s Hanco sva se pozdravila in one so se razpršile na vse strani. Nje pa nikjer! Mislil sem, da jo srečam na stopnicah, vstopil sem, toda ni je bilo. Čudna skrb mi je legla v srce, kot bi se zbal za to neznanko z lepimi očmi. Iz profesorjevega obraza, ki je govoril, pa ga razumeti nisem mogel, se je v poltemnem razredu izobličil njen obraz, ves blede, le oči, obsenčene z dolgimi trepalnicami, so govorile in prosile, kot bi bile žejne. Skušal sem se otresti in zbrati, toda ni šlo. Odšel sem pred koncem ure z izgovorom, da sem bolan. Saj sem bil res.

Doma sem legel in poskušal zaspati. Mrzla soba mi je vrnila razsodnost; ko sem se ugreel, sem v blodnjah zaspal. Drugo jutro mi je pravil Francé, da sem ves večer in ponoči blodil po razredu in vpraševal, kje je ona. Katera, je vprašal, pa sem dejal, da ona s prelepimi očmi.

Poskusil sem pisati domov materi, da bi se vsaj malo otresel včerajšnje bolezní, pa — nisem mogel. Nisem imel misli za svojo mater. Žalosten sem se zjokal nad samim seboj.

Nje pa tudi drugi dan ni bilo in ves naslednji teden ne. S silo sem se umiril in sledil pouku. Vendar pa me je lepa neznanka vedno bolj skrbela. Bil sem prepričan, da je zbolela, in že sem mislil vprašati Hanco, kaj je z njo, ko sem jo nenadoma — srečal.

Prišla je vprav na prag, opoldansko sonce jo je vso obsvetilo, njene oči pa so se srečale z mojimi. Bilo mi je pri srcu, kot da so vzvetele vse rože in je pomlad v deželi. Skrb zanjo je splahnela v njenem prelepem pogledu. Ko pa sem se znova ozrl vanjo, sem videl le njeno drobno postavbo, sklonjeno glavo, korak pa ji je pel nekam trudno.

Vse popoldne je sijalo sonce in še noč je bila brez megle.

Drugi dan sem stiskal v roki listič z besedami: »Lepa neznanka! Te dni, odkar Te nisem videl, sem bil bolan. Kdo si in odkod? Odgovori mi, čeprav samo z očmi.«

Ko sem jo srečal na cesti, sem ji stisnil listič v žep. Dolg, vprašujoč pogled sem ujel izpod žalostnih vek in opazil, da je vedno bolj blede.

Čez nekaj dni sem pri srečanju začutil njeno roko ob moji. Z utripajočim srcem sem pogledal listič in prebral samo eno besedico: »Marijca«. Stekel sem k oknu v razredu, da jo še enkrat vidim. Šla je preko trga in nekaj golobov je vzletelo pred njo.

Dnevi so tekli in ob najinih srečanjih so govorile le oči. Naredil sem tisoč sklepov, da ji pišem in ji vse povem, toda izvršil nisem nobene sklepa. Tako zelo sem se bal, da je ne bi žalil.

Mislil sem, da potem še bolj zboli in morda tudi umrje.

V naravi je začela peti pomlad. Umazani sneg je zginil, kostanji so se zbudili, dež je opral zemljo, polje in livade so začele živeti. Sonce pa je klicalo k veselemu vstajenju.

Teden dni pred veliko nočjo, ko sem se že veselil praznikov in z njimi vred počitnic pa doma, Marijce ni bilo v šolo. Tudi naslednji dan ne. Srce mi je bilo, kot da se mora nekaj zgoditi. Vendar sem upal: jutri pride in potem bodo počitnice in konec šole. Moje upanje je raslo v en sam klic: mora priti, Marijca, saj ima tako lepe oči.

A ni je bilo. Namesto nje me je čakala Hanca.

»Marijca te hoče,« pravi in me že vleče za roko.

»Saj imam vendar šolo,« sem ji odgovoril ves osupel, kot da bi hotel zakriti vez z njo.

»Šola počaka, a ona ...« ji je šlo na jok.

»Kaj je vendar?«

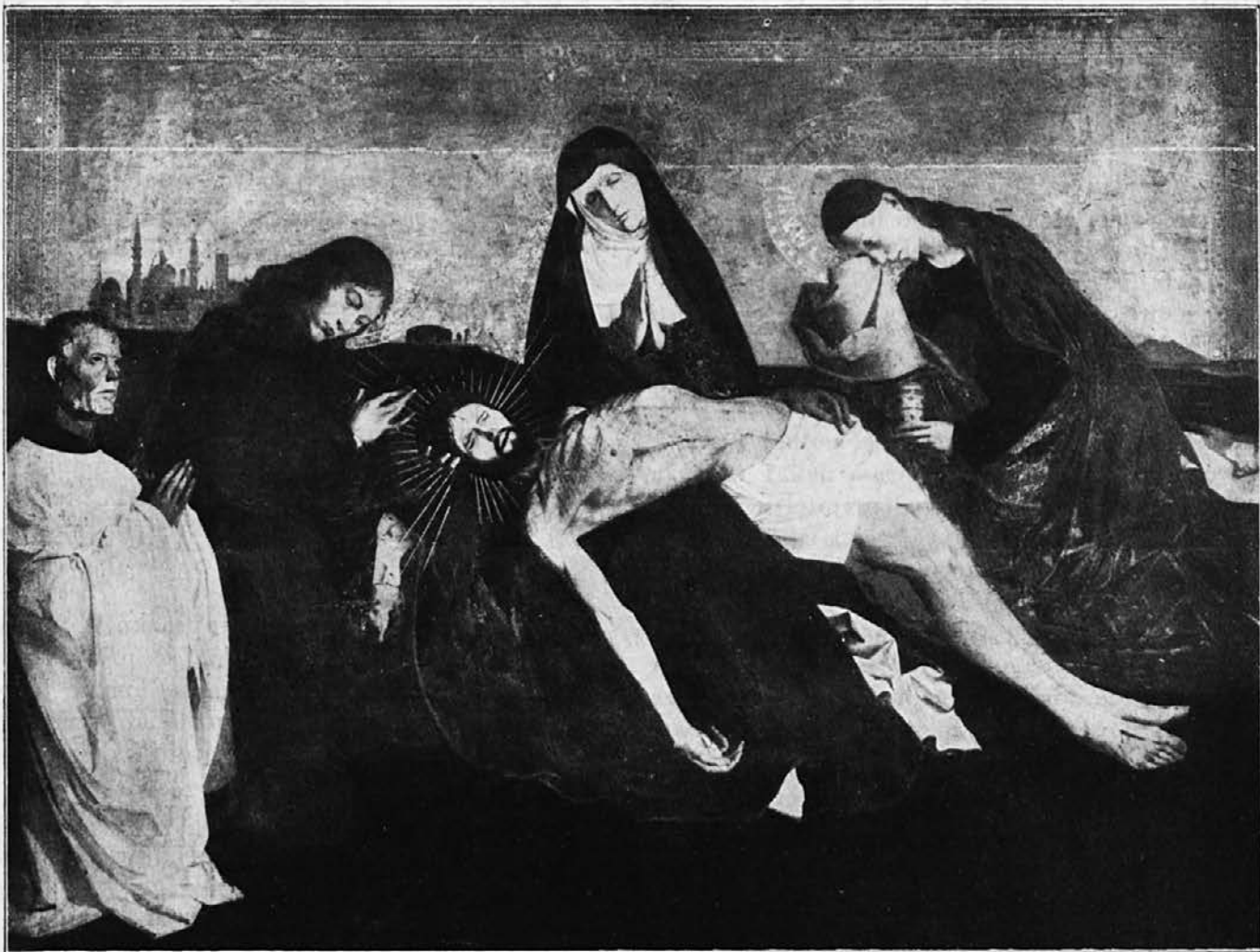
»Umira ...«

Nisem ji mogel odgovoriti, potegnila me je za seboj. A tiste poti ne bom pozabil nikoli. Šla sva, skoraj tekla, ona naprej s pritajenim jokom, jaz za njo.

Kam, nisem vedel, le to vem, da je beseda »umira« ob vsakem koraku glasneje vpila v moji duši.

Zavedel sem se šele v njeni sobi. Skozi okno je sijalo aprilsko sonce na šopke velikonočnic na mizi. Ob koncu njene postelje je stalo nekaj deklet; tam pa je ležala Marijca.

Imela je zaprte oči. Tiho sem stopil k njej in ji zašepetal na uho:

Dela Avignonske šole: Objokovanje Gospodovo. (Paris, Louvre.)

»Marijca!«

Odprla je veke, pogledala me in dehnila:

»Hvala ti, neznani!«

Sédel sem k njenemu vzglavju. Ona pa je hotela, da ji dvignem glavo. Dal sem ji roko pod glavo, ona pa je glasno rekla:

»Tako mi bo laže umreti.« Začela je govoriti o smrti. Da se je nič ne boji in naj le pride. Do včeraj je še mislila, da ozdravi, snoči pa je prišel bratec ponjo iz večnosti. Naj smrt le pride!

Tolažil sem jo, da ozdravi, saj bo sedaj velika noč in počitnice. Ona bo šla z menoj na počitnice in Hanca z nama. Saj Hanca vé, kako lepo je pri nas doma, posebno o praznikih.

Želela je še rož. Dali smo ji velikonočnic. Nasmehnila se jim je.

»Tam v predalu je vse tvoje,« je dejala z odprtimi očmi, »za knjige kupite cvetk za na grob.«

»Saj ne umreš,« sem dejal, »ne smeš, Marijca!«

Ona je le globoko dihala. Nenadoma se je hotela dvigniti. Pomagal sem ji, ona pa je pokazala z roko v sonce in vzkliknila:

»Procesija...«

Trudno je omahnila nazaj v moje roke, zaprla oči in zaspala za vedno.

V meni se je zrušilo vse upanje in velika noč je umrla za tisto leto.

Strmel sem vanjo, ona pa ni hotela več dvigniti oči in me pogledati. Tam je bila lepša velika noč...

Marijca!...

Obsul sem jo z velikonočnicami, vzel, kar mi je zapustila, in jo — prvič in zadnjič — poljubil na tiste prelepe očke.

Za Rožnikom je zahajalo sonce...

*

Čez dva dni je bil pogreb.

Materi sem sporočil, da sem zaostal in da se moram učiti čez praznike, saj potem kmalu pridem.

Na grob Marijčin sem nanosil velikonočnic, da so s svojo smrtjo oznanjevale vstajenje, vstajenje...

ŽALOSTEN IN NEVAREN POKLIC

Priobčil Bogdan Kazak

Menda je bilo dve leti kesneje pozno v jeseni. Nova železnica je živahno obratovala; poleg šestih tovornih vlakov je bilo toliko potniških in brzih vlakov v obeh smereh, da smo se čudili uslužnosti železniške uprave, ki pa je bila utemeljena bržkone ne toliko v njeni naklonjenosti do domačega ljudstva kakor v sebični želji, da se uveljavi nasproti tekmovalki, južni železnici.

Povečerjal sem in ženi dokazoval, kako potrebno bi bilo, da odidem vsaj za pol urice k »Zlatemu jelenu«, kjer se moram nekaj važnega razgovoriti s tamkaj zbranimi prijatelji. Žena je imela pomisleke o potrebi večernega izhoda, o važnosti razgovora in trajanju tiste pol urice, tako da je bil uspeh mojega dokazovanja več ko dvomen. Iz te zagate me je rešil nenadni prišlec, kmet s Kanalskega, ki je pravkar prispel z vlakom in nujno želel, da odrinem s prihodnjim vlakom, čez pol ure, v Kostanjevico nad Kanalom k njegovi svakinji, ki je zjutraj povila prvega otroka, dvojčka pa da ne more.

Dobre pol ure kesneje sva se že vozila s kanalskim kmetom proti njegovemu kraju in se razgovarjala vpričo drugih potnikov o letini, ki je bila prav za prav in na vse zadnje dobra — goriški kmet rajši tarna, kakor bi se hvalil, in o vremenu, ki ni bilo za tisti čas preslabo, ker jim je omogočalo vsa pozna dela. V Kanalu sva izstopila, kmet je pograbil mojo torbo in mi s hlevsko svetilko svetil po strmem klancu navzgor.

Komaj sem ga dohajal; ves poten in zasopel sem prišel prvič in bržkone zadnjič v Kostanjevico; na srečo je bila hiša, kamor so me zvalili, med prvimi v vasi. Sedel sem na klop za ognjiščem, da bi se oddahnil. Gospodar, ki se mi je zdel sumljivo okrogel, mi je ponudil svežega, še gorkega tropinca, ki ga je kuhal zunaj nekje na dvorišču. Sprejel sem ponujeno čašo in prosil staro gospodinjo, ki se je prikazala v kuhinji, za skodelo mleka. V mleko sem curnil nekaj tistega žganja; pijača se mi je prilegla, da sem se brž odpravil na delo.

Posvetili so mi v sobo tik kuhinje. Bil je precej obsežen pa nizek prostor, ves zašarjen in zelo pičlo razsvetljen, da sem se komaj razgledal. Poleg postelje je čepela čedno oblečena žena z belim predpasnikom in tolažila porodnico, ki je venomer vpila in se zvijala. Babica, ki je bila iz Kanala, mi je poročala, da je prišla k porodnici opoldne, ko je bil prvi otrok že na svetu, drugega

pa je našla v počezni legi z istopom roke. Takoj je zahtevala zdravniško pomoč, a hribovci so trdi, kadar gre za denar. Šele ko je proti večeru zagrozila, da zapusti porodnico in naznani zanikarno zadevo orožnikom, se je gospodar odločil in poslal brata po zdravnika. Njej se zdi poročnično stanje zelo nevarno.

Babica je bila razumna, pravilno je presodila položaj, zakaj površen dotik me je prepričal, da je maternica zares tik pred razporom. Treba je bilo hiteti. Naglo sem porodnici napravil vhod z mirilnim zdravilom in se lotil, da jo omamim. Babica mi je spretno pomagala, da je porodnica kmalu zaspala v omami. Izročil sem babici mamilo in pokazal, kako naj ga kaplja porodnici na omamno krinko, zakaj potrebna je bila prav globoka omama, da bi odjenjala krčevita napetost, vendar sem se mirno zanesel na babico, mene je čakalo drugo delo.

Urno sem si roke umil in razkužil v dveh skledah, ki ju je imela babica že pripravljeni, in se lotil posla. Med mojim opraviлом se je pojavil v sobi gospodar in se prizibal k postelji. Videč, da se žena ne gane, je zatulil kakor besen: »Umrta je, umorili so jo!«

»Spravite ga ven!« sem prosil babico.

Babica je odložila steklenico, prijela moža pod pazduho in mu šepetala ne vem kaj v uho. Brez obotavljanja je šel z njo skozi vrata.

Porodnica je začela stokati, moje prizadevanje je zastalo.

»Oblijte krinko!« sem naročil babici in čakal, da se omama znova poglobi.

Ko sem bil spet zatopljen v težavno delo in dosegel prve uspehe, nisem slišal, da so se odprla vrata. Splašil me je obupni krik babice in še bolj njen zbegani izraz, da sem se naglo ozrl. Z divje izbuljenimi očmi je koracal proti meni gospodar in vihtel v roki velik kuhinjski nož.

»Proč!« sem zarjovel, nezmožen vsake dejanjske brambe. Kakor mačka se je zakadila babica proti možu, prestregla mu zamah in ga prekucnila, da je telebnil nazaj ko klada.

»Nož mu vzemite!« sem velel babici v grozi. Bilo je odveč, nož je odletel sam pijanemu gospodarju iz roke, iz hiše sta prišla gospodarjeva mati in brat in ga odvlekla.

Nadaljnji potek vznemirljivega dogajanja je bil miren in zadovoljiv. Jaz in babica sva od razburjenosti ohromela in strmela drug v drugega; porodnica se je zdramila in preden sva se midva zavedela iz otrplosti, je zavekal droben otroček.

Pospravil sem svoje stvari, krepko stisnil babici roko, rekoč, da je ne pozabim.

»Tistega tolovaja bo treba spraviti kam na varno!« sem rekel.

»Saj ga ne mislite ovaditi?« je s strahom povizvedovala mati. »Prizanesite mu, ki je dober človek in krotek ko janjec. Samo žganje mu jemlje pamet! Nikoli več ga ne bo kuhal! Kajne, da mu prizanesete?«

»Krvavi sodnji v mestu ga izročim, da ne bo več iz zasede napadal nedolžnih ljudi! Otroku pa dajte ime Dizma!«

»Za pet Kriščevih ran! Kakšno ime? Saj ga ni v nobeni pratiki!«

»Dizma naj bo sin, ker je razbojnikov sin, da se oče spokori, kakor se je Dizma, razbojnik ob Kristusovem križu!«

Pogledal sem na uro, čez dobre pol ure je odhajal vlak proti mestu. Mati je bila v zadregi, češ, da ni denarja pri hiši in da pride gospodar sam poravnat račun. Drevil sem po skalnatem klancu navzdol z lučko v roki in se nekaterikrat spotaknil, ker je bila še trda noč. Za menoj je tekel gospodarjev brat s torbo in steklenico. Do hitel sem še vlak in prišel pred dnevom domov.

Drugi dan me je »razbojnik« čakal že na vse zgodaj. Prinesel je košaro lepega kostanja v dar in skesano prosil, naj ne spravljam tiste njegove pijanosti naprej. Ko je videl, tako se je opravičeval, v svoji meglenosti ženo mrtvo, ga je tako

zgrabilo, da bi bil vse končal, merre, babico in sebe, poprej pa še hišo zažgal. Tistega zloдея pa, žganja, da ne bo pokusil več.

»Samo če bo res?« sem pristavil.

»Bo, če rečem!« je pritrdil iskreno. »Koliko sem vam dolžan za opravilo in zamudo pri nas?«

»Sto kron.«

»Pa menda ne zares? Saj toliko skupim komaj za kvintal kostanja! Imejte usmiljenje z menoj! Pol tistega, kar pravite, menda zato, da se norčujete z ubogim kmetom, vam pa res prinesem, ko prodam kostanj.«

VASOVAVCA

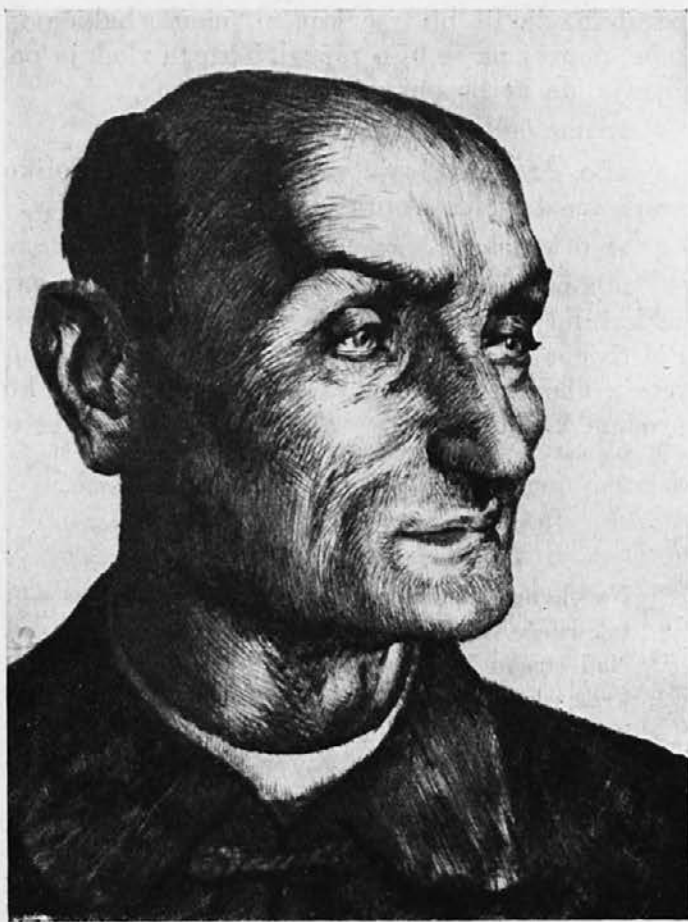
Na okencu čumnate nagelj v noč belo cvete —
tak rdeče in sladko ko ustnice deklice moje.
Nad streho kozolca pa mesec strmeče bedi,
krog rdečega cveta ovija srebrne lehti
in z belimi usti vse niže, vse bliže se pne...

Pod oknom se češnja cvetoča srebrno leskeče.
V raztrgani halji nje sence na okence trkam,
poslušam: šum bosih nog sladko poplaval je tla...
Zdaj vem, da vsa bela in sladka bo k oknu prišla
pogledat, kako tu iz vrča ljubezni med srkam...

Vinko Žitnik.

Zgodnja pomlad. (Fot. Fr. Krašovec.)

Leonora Lavrinova: Fr. Ks. Meško.

MED CESTO IN OGRAJO

Venceslav Winkler

Dvakrat, trikrat prehodi Lovre tisti kos sveta, ki se dotika njegovega in sega prav do Farovščice, potem se mu obraz zvedri in pomenca si roke. Vsega sveta je kakih osem arov. Šest hrušk raste na njem, ena je že hudo stara. Lovre še pomni, da je kot otrok plezal nanjo. Zdaj več ne rodi. Ostale dadó vsako drugo, tretje leto nekaj kiselkastih drobnic. S tem ne bo nič. Zmetal bo vseh šest iz zemlje in zasadil nove. Take na primer, kakor jih ima župan. Sicer so drevesca draga, ampak je tudi sadje nekaj vredno. Kakih deset drevesc bi bilo za začetek zadosti. Drugo leto potem še nekaj.

Seveda, če bo Blaž svet prodal.

Lovre si ne more misliti, da bi ga ne. Čemu mu bo? Tako od rok mu je, čez vodo mora do njega. Saj nakosi tudi ne preveč. In vse je ob vodi. Vsako pomlad in jesen naraste Farovščica in zalije vrt. Voda sega skoraj do Lovretove hiše. Takrat je res silno neprijetno, ko moraš gledati v rjavino pod seboj, često kar ves teden, dokler se slednjič ne sesede v požiralnikih.

Lovre misli, da je že vse v redu, in računa, koliko je vse skupaj vredno. Zaskrbljeno se ozira po vrtu, z mislimi pa je nekje daleč. Potem se na mah obrne, zamahne z roko in pravi, kakor bi hotel pregnati nerodne misli:

»Eh, bo že kako!«

Proti poldnevu se pa napoti k Blažu. Nerodno mu je, da mora stopiti v tako belo hišo, kjer se ne zna obračati. Če bi ga srečal kje na cesti ali pa na vrtu, bi bilo za pol boljše. Nikoli si še ni tako živo predstavljal, kakor ta hip, da je njegova bajta nizka, da nima nič razen nje.

»Bog pomagaj,« se potolaži, »saj zmeraj ne more ostati tako. Kaj nimam petih otrok? Vsaj eden se bo dokopal do česa boljšega...«

Pred hišo se pa vendar ustavi. Počasi prebere napis. Velike črke se mu ošabno smejejo:

»Trgovina z mešanim blagom.«

Ozre se v izlozbe in poškili skozi steklena vrata. Seveda, gospodar je v trgovini. Nerodno bo.

»Dober dan!« se ojunači, ko vstopi.

»Dober dan!«

Za hip ne ve, kam bi stopil. Saj ob drugih prilikah mu je bilo vseeno, zasmejal se je, kadar je vstopil, danes je pa trd in zmeden.

»No, Lovre, kaj boš pa ti povedal?«

Zdaj se razvedri in pomakne se bliže. Tako vsakdanje začneta pogovor, da misli, da ne bosta nikoli prišla do pravega. Najprej o vremenu, ki se nekaj mrši, potem o davkih in o živini, ki je tako pod ceno. Meso pa drago, strašno drago. Lovre kima, za živino že ve, za meso pa ne. Bog ve, koliko časa ga že ni jedel. Potem pridejo na vrsto še druge stvari, na primer novi kaplan, ki je lovec in pevec. Lovre pritrjuje, da je menda res tako, in misli, kako bi obrnil besede na vrt pod hišo. Nekaj časa pomišlja, potem pa plane naravnost.

Blaž se zgane in umolkne.

Lovre začne razkladati, kako bi bilo to dobro zanj. Kos sveta do Farovščice, kakor nalašč. Bodo vsaj otroci po domačem skakali. Tako hudo je, ko ne morejo nikamor kakor na cesto.

Blaž prikimava in prikimava. Seveda, pravno je, kakor nalašč bi bilo. In pet otrok ima. Pošteno bi bilo, da bi jim dal malo sveta, da bi lahko dihal. Dva tisoč dve sto dinarjev, če hoče.

Lovre umolkne.

Ne, to je malo preveč. Če pomisli, da je vrt zmeraj pod vodo, je to na vsak način preveč.

»Saj nikogar ne silim,« misli Blaž. »Dva tisoč dve sto.«

Lovre se molče umakne k vratom. Take cene ni pričakoval. Dva tisoč dve sto. Koliko zemlje imajo nekateri, niti pregledati je ne morejo! Nič

ne dadó iz rok. To je menda že od nekdam tako. Vsa vas pod Vidmom je stisnjena k tlom, saj se noben grunt ne more prav vzdigniti. Na tej strani vode je pa precej drugače. Same gosposke hiše stojé ob cesti.

»Eh, potem pa ni nič!« pravi potrto in hoče oditi.

Blaž si pa premisli. »Slišiš,« pravi, »počakaj!«

»No?« se obrne Lovre.

Blaž stopi še nekajkrat po trgovini, pogleda skozi okno proti Farovščici in se počasi vda.

»Za dva tisoč dam. Enega boš dal takoj, drugega čez leto. Pa delat boš prišel včasih.«

»Dva tisoč...« zamrmra Lovre in pomisli. Precej je, dolgo se bo poznalo. Toda vrt?

»Dobro!« pravi nato. »Udariva!«

»Čemu?« se brani Blaž. »Do večera prinesi denar pa bo tvoje.«

Obrne se in odide za mizo.

»Dobro, dobro...« ponavlja Lovro. »Velja. Še danes ga prinesem. Ali pa jutri. To se vendar samo ob sebi razume.«

In odide iz trgovine. Pred očmi se mu megli. Zdi se mu, da je zemlja že njegova. Že vidi, kako kričijo otroci po vrtu.

»Najprej bom razbil tisti gnili plot, da bodo šli lahko meni nič tebi nič, kamor bodo hoteli.«

Poprej je bilo vse v megli, v tisti jesenski megli, ki je gosta, da bi jo rezal. Zdaj se je vendar prikazalo sonce. No, saj je lahko tudi lepo na svetu.

Poln veselega upanja pride domov. S smehljajočim se obrazom stopi v hišo.

»Franca, zdaj bomo podrli plot,« reče hrupno.

»Kakšen plot?« vstane nevoljno žena.

»I plot! Tistega za hišo!«

Počasi razume, da se je nekaj zgodilo. Da, vrt je kupil. To se pravi, ni ga še kupil, denar mora še nabrati. Saj ni dosti. Tisoč dinarjev zdaj, tisoč drugo leto.

Od nekod pritekó otroci.

»Ata, plot bomo podrli, plot?«

Stopi za hišo. Lesena ograja, že na pol gnila, loči dvorišče od vrta. Niti voza ni mogoče obrniti na tesnem prostoru. No, odslej bo drugače. Človek pač počasi raste in zemlja z njim. Danes je pa praznik.

»Hi! Podérimo!« se upre petletni Ivanček ob ograjo.

»Beži! Nate bo padla!« ga odrine Lovre.

Malo jo zamaje, pahne jo od sebe in podre se, kakor bi bila že davno pripravljena na smrt.

»Juhej!« zakličejo otroci in stečejo po vrtu. Lovre gleda za njimi in se smehlja. Zdaj se je svet odprl. Odslej bo drugače dihal.

Leonora Lavrinova: Možev portret.

Príme s težkimi rokami za ograjo, vzdigne jo in jo odnese k drvarnici. Potem se nasloni nanjo in se zagleda po vrtu.

»Otroci se lovijo,« si misli, »dobro jim je.«

Gleda in se mu zdi silno prijetno na svetu. Poprej je bilo drugače, kamor se je ozrl, povsod meja. Zdaj se vsaj nekam lahko brez skrbi obrne. Drevje je že skoraj golo, listja se je nabralo na vrtu za nekaj košev. Tu pa tam najdejo otroci kako zapoznelo hruško in veselo vzkliknejo. Farovščica je majhna, že dolgo ni bilo dežja. Hribi tam zadaj so rumeni. Še macesni za šolo so skoraj usahnili. Seveda, jesen je. Drugo jesen bo tresel hruške, takrat bo še lepše.

In ko vse premisli, se mu zdi lepo, da nehoté zažvižga.

Pride mimo žena. Pogleda po odmaknjeni ograji in po vrtu in se za trenotek nasmehne. Nato pravi:

»Pa koliko si dal za vrt, Lovre?«

Lovre obstane in pomisli. Seveda, dal še ni nič, ampak zdajle bo šel in zbral denar.

»Eh,« se dvigne, »do večera bo že polovica plačana.«

»Torej je že naš,« presodi Franca.

»Skoraj,« pravi Lovre.

Franca stopi malo sem in tja pa pomisli, kako ji bo vse prišlo prav. Zdaj bo lahko celó svinjak napravil. Tamle v kotu bi stal, sami bi ga postavili,

saj Lovre razume vse. In na drugi strani pri Malnarju bo lahko zrahljala zemljo za gredice, vsaj za solato in petršilj.

»Zdaj grem h Gabrenji,« premišlja Lovre. »Ti, koliko dni sem delal? Osem in dvajset jih bo. Seveda, toliko jih bo. Po dva kovača na dan. No, nekaj bo že. Dve sto dinarjev imam prihranjenih, drugo se bo že še dobilo.«

Malo se očisti in obriše pa se odpravi na Poljano. Med potjo ves čas računa, ali bi že zdaj rekel županu za drevesca. Pravijo, da je bolje, če jih sadijo jeseni. No, zaradi denarja jih bo moral na pomlad.

»Kaj boš povedal, Lovre?« se nasmeje Gabrenja.

»Eh, kaj! Nič posebnega. Zima bo. Nekaj dni se bo še držalo, potlej bo pa potegnila burja. Za letos smo menda končali, pa sem mislil, kako bi bilo, če bi napravili račun.«

»Račun?« se ustavi Gabrenja. »Kaj se ti tako mudi?«

»Gotovo, saj veste, vsak človek mora živeti. Osem in dvajset dni je bilo, se mi zdi.«

»Pa veš natančno,« pravi gospodar.

»Pa pogledajte!«

Gabrenja malomarno zazeha in mu pomigne, naj gre za njim. Skozi gostilniško sobo gresta v malo sobico in tam izvleče Gabrenja podolgasto knjigo.

»Bomo videli,« reče in mrmrajoče nekaj šteje po knjigi.

»Osem in dvajset dni.«

»Menda bo nekaj manj, Lovre,« misli Gabrenja. »Samo šest in dvajset jih je, ne pa osem in dvajset. Za dan si se zmotil.«

Lovre se najprej začudi, nato prešteje v mislih vse dneve in odkima.

»Kako bi bilo! Osem dni je košnje, dvanajst dni je v hosti, saj veste, ravno dva tedna, potem sem bil dva dni pri vas doma, ko ste kozelc popravljali, potem tri dni, ko ste krompir kopali, in tri dni, ko smo vozili opeko. Ali ni to osem in dvajset dni?«

Gabrenja maje z glavo.

»Ne vem, Lovre. Veš, kar je zapisano, bolje drži. Samo enajst dni si bil v hosti, tistega ob sobotah popoldne ne morem šteti, saj ste bili že ob pol dveh doma. In za opeko imam tudi samo dva dneva zapisana.«

Lovre čuti, da gre za vsak dinar. Razhudi se in začne dokazovati, kako je prav. Gabrenja ne popusti. Seveda, zapiše se lahko, kar se hoče, prav pa ni.

»Šest in dvajset dni, če hočeš. Po petnajst dinarjev.«

Kočar se strese.

Pa kako, saj so se zmenili vendar za dvajset dinarjev? Gabrenja odkimava, da ne ve, mogoče je kaj rekel, ampak tisto ne velja, samo takole za šalo je najbrž rekel, pa so mislili vsi, da je zares. Vsem je plačal po petnajst. No, če mu ni všeč, pa kakor hoče. Bečaj plačuje po kovaču.

»Bečaj je Bečaj,« ugovarja Lovre.

»Pa kaj ti bo denar?« se brani krčmar.

»Kupoval bom. Blaž mi bo prodal vrt. Za dva tisoč. Kaj se morebiti ne izplača? Tisoč precej, tisoč drugo leto.«

Gabrenja posluhne. Da, seveda, izplača se. Kaj bi se ne izplačalo. To je tisti vrt ob Farovščici, ne? Sicer ga vsako leto zalije voda, toda voda je voda, dva tisoč je pa zemlja še zmeraj vredna.

»Torej kupil si? Tako... tako...«

»Nisem še. Denar moram prinesiti, potem narediva kupčijo. Ampak reče se vseeno lahko, da je že moje.«

Lovretu se zdi silno imenitno, ko govori o svojem. Bog ve, koliko let je že sanjal o tistem vrtu, nemara že od takrat, ko si je postavil bajto. Zdaj je pa tako blizu vsega.

»No, pa narediva račun,« pravi zamišljeno Gabrenja. Vrt ob Farovščici mu ne gre iz glave. Dva tisoč dinarjev za tak kos, to je nazadnje malenkost! Tisto zaradi vode se že lahko popravi. Zemljo je treba malo vzdigniti in je vse dobro.

»Šest in dvajsetkrat po petnajst, ne?«

Lovre hoče ugovarjati, a gospodar že računa.

»Tri sto devetdeset dinarjev znese. Naj bo, dam ti štiri sto, ker si dober delavec.«

»Sto petdeset manj kot je treba,« zagodrnja Lovre. Z jezo kretnjo spravi denar. Čakaj, Gabrenja, nikoli več me ne vidiš. S težko kletvijo se obrne in hoče oditi.

»Štiri sto dinarjev,« pripoveduje Gabrenja, »kar mimogrede si jih dobil. Moj Bog, mi moramo pa toliko trpeti, da spravimo nekaj kovačev skupaj.«

Lovre ga ne posluša. Ko je spet na cesti, se mu zazdi, da je strašno truden. Omotica mu stisne glavo, da je skoraj pijan.

»Prekleta!« se jezi, čeprav ne ve, nad kom.

Zdaj ima vsega šest sto dinarjev. Še štiri sto.

To je tako preprost račun, da ni treba nič premišljevati in se mučiti. Gre samo za eno: kje bi dobil teh štiri sto dinarjev. Če bi imel kaj sorodnikov! No, žena jih ima, ampak tja ne gre. Že tako mu zmeraj očitajo, da jih bo morala srenja rediti. Tja ne gre.

Slika 15. Mače nad Predvorom, sv. Krištof iz leta 1467, slikan po grafičnem listu mojstra E. S. Pokriva steno v vsej višini.

Tih in zamišljen hodi dobro uro okoli bajte.
 »Še štiri sto dinarjev!« mu bije v glavo.
 Ne more si pomagati.
 Sredi popoldneva se zagleda v belo župnišče na Vidmu.

»Gospod so sicer ostri, ampak denar pa imajo,« presodi Lovre. »Posodili bi.«

Dolgo ne ve, ali bi šel.

Ura bije pol štirih, bije štiri.

»No, si dobil denar?« vpraša Franca, ki pride izza bajte.

»Dobil!« odgovori kratko.

»Hvala Bogu!«

»Pa samo po petnajst in dva dneva mi je odtrgal.«

»Ni mogoče! Krivičnik! In kaj si rekel?«

Lovre skomigne z rameni.

»Nič! Saj sem vedela! Mene bi poslal, mene! Seveda, pustiš se, če bi te z bičem, bi še hrbet nastavil. Jaz bi mu jih povedala. In zdaj, kaj boš zdaj?«

Lovre spet skomigne. Bog ve, kaj bi zdaj!

Potem se v hipu odloči in se napoti proti župnišču. Velik pes na dvorišču se zažene vanj, ko ga pa spozna, se umiri in ga začne lizati.

»Tiho, Sultan!« ga boža Lovre in gleda, odkod bo kdo prišel. Res se odpró vrata in na dvorišče se prikaže župnik.

»Sem mislil, da je kdo izmed domačih,« pravi s hehetajočim se glasom.

»O, mene pozna!« se pobaha Lovre in še zmeraj čoha psa med ušesi. »Dobre sorte je tale pes.«

»Tisto pa,« se razvname župnik, »takega še nisem videl.«

Potem govorita o lovu in o divjačini in o gozdu, o njivah, dokler ne prideta počasi do denarja. Takrat se Lovre opogumi, zbere vse lepe besede in razloži, kako in kaj. Kupil je vrt ob Farovščici. Tisoč dinarjev bo plačal takoj, tisoč pa drugo leto.

»To je lepo!« ga pohvali župnik. Na dolgo in široko začne govoriti o sadju in o drevju, da postaja Lovre že ves nestrpen. Ura v zvoniku bije pet, ko se gospodu ustavi.

»Torej bi mi posodili?« se vzdigne Lovre.

»Posodil? Moj Bog, kje bom pa vzel? Prijatelj, denar je drag.«

Začne mu razlagati, da še poslov ni plačal, da so davki toliko pobrali in cerkev tudi. In ko bi vsaj mlekarna mleko plačala! Taka zadruga! Pet mesecev že ni dinarja dala. No, kovača mu dá, pa ne posodi, ampak kar tako. Posoditi pa res ne more.

»Moj Bog, kovača!« pogleda obupno Lovre.

Naj gre v posojilnico k županu, ga uči gospod. Tam bo mogoče dobil.

Lovre kima in obljublja, da bo že naredil, da bo prav, in se odpravlja.

Ko gre po bregu navzdol, ga nenadoma obide neka ihta. Obenem začuti, da se je vzdignila od Javorščice burja.

»Odneham pa ne. Pa k županu!«

Zdi se mu, da ni še nikoli tako hodil. Ne, da bi veroval, da bo kaj dosegel, temveč zato, da bi si kedaj pozneje ne očitil, da ni poskusil vsega, kar je mogoče.

Nekako trdo stopi v županovo vežo.

»Ali je gospod doma?«

»Seveda, v pisarni je,« pravi županova sestra.

»Kar tam na desno.«

Lovre stisne klobuk pod pazduho in vstopi.

»Kaj bi pa ti rad?« pravi župan, ki sedi za mizo in piše. Niti vzdigne se ne, da bi pozdravil prišleca, temveč govori z njim kar mimogrede.

Lovre se malo zgane, potem začne praviti, kako je kupil vrt pa ima premalo denarja. Tri sto,

štiri sto dinarjev mu manjka. Ali bi jih mogoče dobil na posodo?

Župan ne odgovori ničesar, ampak piše in piše.

Lovre stoji in gleda. Visoke omare so polne debelih knjig. Po vseh mizah so raztresena pisma in papirji. V kotu stoji železna blagajna. Tam je denar. Samo štiri sto dinarjev potrebuje, nič več.

Ampak župan se niti obrne ne. Piše in molči kot bi nikogar ne bilo v pisarni. Čez nekaj časa se pa le vzdigne in pravi z vsakdanjim glasom:

»Mraz je, kajne?«

»Burja je začela,« pritrди Lovre.

Potem nadaljujeta o vremenu, preideta na živino in Lovre nima več prilike, da bi se spomnil denarja. Le na koncu pravi župan:

»Veš, zdaj je stiska. Vsak dan jih pride po deset, dvajset, pa vse tako odpravim. Ni pa ni. Kaj hočem! Saj ni lepo, toda ne morem drugače.«

In ko gre Lovre proti domu, se mu zdi kar razumljivo, da posojilnica ne dá denarja. Ko ga pa nima. Stiska je, take še ni bilo, kar svet živi. Dan za dnem prihajajo v hribe brezposelni in prosjačijo. Kaj bo šele pozimi!

Toda, ko pride do doma in vidi vrt za hišo, se spet spomni na rano: denarja ni...

»Vraga!« zakolne in se obrne na cesto.

Tam zadaj sliši krik otrok. Podijo se po vrtu, ki prav za prav še ni njihov. Najbolj se razloči Karlinčin glas. S presunljivim krikom se podi za sestrami.

»Štiri sto dinarjev!« računa Lovre in strmi proti farni cerkvi.

Cerkovnik Jurij pride iz hiše, pogleda dvakrat po nebu in si popravi klobuk. Pogovarja se še z nekom v veži, potem se obrne proti cerkvi.

»Pozno je že,« presodi Lovre.

Takoj nato se oglasijo zvonovi. V vasi pod Vidmom jih slišijo kot ogromen krik, ki zapljuska čez dolino, da se mu ni mogoče skriti. S težko pesmijo oznanjajo konec dneva.

»Ni še konec,« misli Lovre, »še zadnje poskusim.«

Z negotovimi koraki zavije k sosedu Malnarju.

»Glej ga,« se začudi Malnar, »zakaj nisi prišel že poprej. Veš, da ti dam, če le imam toliko.«

Brez besed se obrne v izbo, Lovre se pa pridruša, zakaj je obredel vse hiše, samo tiste ne, kjer bi najprej dobil.

»Štiri sto bo še,« pravi Malnar, ko se vrne.

»Boš že vrnil, saj znaš delati.«

»Pa obresti?«

»Eh, kaj tisto!« zamahne kmet. Potem se premisli in pravi: »Ko bomo kosili, boš prišel pomagat. Težko je dobiti dobrega kosca.«

»Bom pa prišel,« obljubi Lovre. Govorita še malo o vrtu in kako bi se dalo vse preurediti, da bi voda ne rasla do hiše, nato se Lovre odpravi.

»Rekel sem, da prinesem denar še pred večerom.«

Mrak zagrinja hiše, ponekod so že prižgali luči. Prav za prav še ni pozno, le čas je tak, da izgine dan, kakor bi se utrnul. Lovretu se zdi, da je cesta tako lepa, kakor še nikoli. Tako čisto pojó koraki in nikjer ni kamenčka, da bi zadela noga vanj. Ampak glavno je to, da je vrt njegov. Jutri na vse zgodaj ga bo očistil.

Ko je potrkal pri Blaževih in vstopil, ga je za hip oslepila luč, potem je spoznal, da sedijo za mizo trije ljudje in da je pred njimi liter vina. Prvi je Blaž, drugega in tretjega ni razločil. Šele, ko sta mu odzdravila, ju je spoznal.

»Župan in Gabrenja!« ga je spreletelo nekaj neprijetnega.

»He, Lovre!« so ga poklicali. »Na, pij!«

Lovre se ni zmenil za vino.

»Denar sem prinesel,« je rekel in začel vlačiti stotake iz žepov.

»Kakšen denar?« je vprašal Blaž s sladkim obrazom.

»I, za vrt!« je rekel mirno Lovre. »Tisoč dinarjev. Ograjo sem že razbil, kdo bo čakal! Jutri na vse zgodaj ga bom začel čistiti.«

Možje so se spogledali in se zasmejali.

»Toda vrt je moj!« je rekel Gabrenja.

»Kako?« je osupnil Lovre.

»Tako: tri tisoč sem dal zanj. Pred dobro uro sem jih položil. Kaj hočeš, dva tisoč je vendarle premalo, škoda zemlje. In čemu bo tebi vrt, Lovre, saj ne veš kaj početi z njim. Na, pij!«

Lovre stisne pesti in potlači zmečkane bankovce v žep, nekaj hudega ga je stisnilo, da bi najrajši zaječal, kar bi mogel. Zazdi se mu, da se svet podira. Stene okoli njega so zaplesale. Trije možje za mizo so se spremenili v tri grohotajoče se zveri, ki za mizo tiščé s kremplji vsaka svoj tisočak.

»Na, pij!« mu mirno ponudi Blaž.

Lovre se zbudi, zagleda se vanje, nato prime kozarec, ga trešči ob tla, da se razleti, in odide upognjen in truden...

Drugo jutro je vzdignil ograjo in jo prenesel spet na staro mesto.

»Pa ne bomo mogli na vrt,« je rekel žalostno najmlajši, Ivanček.

»Seveda ne,« je pritrđil Lovre. »Zmeraj se bomo tiščali med cesto in ograjo. Čez cesto ne

moreš, čez ograjo ne smeš. Nič hudega, Ivanček, saj boš vendarle zrastle. Potem bo pa drugače, boš videl, da bo...«

Ivanček ni poslušal. Z modrimi očmi je premeril ograjo. Velika in težka je.

Nekoč jo bo le odrinil.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

Toda ne samo po bogastvu slik spominjajo naše manjše cerkvice na bizantinske cerkve, ampak posebno tudi po tem, da je njihov slikarski okras podrejen enotnemu zamislu, tako zvanemu kánonu, ki se opira na simbolični pomen delov stavbe, katere krasi, in na pomen cerkve kot duhovnega organizma. Ta duhovni sostav smo zadostno označili v razpravi o cerkvenem slikarstvu (Mladika 1933, str. 175—177). Tu ga mislimo opisati podrobneje samo glede na dejstva, ki jih je uresničilo naše gotsko slikarstvo. Izmed velikih celot, ki so se pri nas ohranile, sta s te strani pomembna kot dva posebna primera slikarski okras cerkve na Muljavi, ki ga je izvršil leta 1456 slikar Janez Ljubljanski, in v osemdesetih in devetdesetih letih 14. stoletja po Janezu Aquili iz Radgone in drugih slikarjih izvršeni okras velike cerkve v Turnišču. Kot dopolnilo za ugotovitev sistema nam pa služijo slikarije cerkve v Bodeščah, v Godeščah pri Škofji Loki, v Vitanju, na Visokem, pri Sv. Petru nad Želimljem, v Žirovnici, pri Sv. Janezu v Bohinju, v Gostčem in drugod.

K rednim slikam na zunanjsčini cerkve spada posebno slika sv. Krištofa, ki je imela poseben pomen v pobožni domišljiji srednjega veka, ker je bila razširjena vera, da tisti dan ne umrje, kdor zjutraj zaupno pogleda v svetega Krištofa (prim. napis na baročni sliki sv. Krištofa na cerkvi na Žalah v Kamniku). Zato so tega svetnika slikali na zunanjsčinah cerkvá v nadčloveški veličini, ki je zavzemala višino vse stene. Določenega mesta ta slika nima, prevladuje pa kako mesto na zunanjsčini, ki je od več strani, posebno od strani vasi, lahko vidno. Sliko sv. Krištofa spremljajo kot okvir pogosto slike drugih svetnikov. Najstarejši v našem ohranjenem gradivu je sv. Krištof na južni zunanjsčini župne cerkve v Vitanju iz prve polovice 14. stoletja, ki je po svojem slogu še čisto linearno dekorativen. Iz konca 14. stoletja in iz 15. stoletja jih imamo lepo vrsto. Med starejše spada strogo frontalni Krištof na zunanjsčini

cerkve Sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru. Soroden mu je oni na severni zunanjsčini prezbitarija v Bodeščah pri Bledu. Sledi mu Krištof na severni zunanjsčini ladje cerkve v Gostčem in kmalu za njim oni Janeza Ljubljanskega iz leta 1443 na severni zunanjsčini cerkve na Visokem pod Kureščkom. Iz tistega leta je slika na južni zunanjsčini cerkve v Troščinah; blizu ji je oni v Lesičnem; iz leta 1467 je oni po bakrorezu mojstra E. S. na južni zunanjsčini cerkve na Mačah pri Predvoru (sl. 13), ki je eden največjih in najživahnejših. Več drugih, med njimi zanimivega sv. Krištofa na južni zunanjsčini prezbitarija pri Sv. Filipu in Jakobu v Poljanski dolini, je naslikal slikar Jernej iz Loke v prvi polovici 16. stoletja, prav učinkovito pa zaključuje to vrsto renesansko obličje sv. Krištof na južni zunanjsčini podružnice na Vrzdencu. Poleg teh dobro ohranjenih spomenikov imamo še veliko število bolj ali manj spoznavnih odlomkov, ki to vrsto zanimivo izpopolnjujejo.

Druge slike, ki se tu pa tam nahajajo na zunanjsčinah gotskih cerkvá, so slučajnega, votivnega značaja in razen na fasadi niso nastajale po določenem načrtu. Dokazujejo nam predvsem, kako popularno je bilo v tej dobi slikarstvo pri nas: če je bila notranjsčina že polna slik, so ljubitelji svojo dobrodelnost do cerkve skušali uveljaviti tudi na zunanjsčini.

Stena glavnega vhoda pa spada že tako nekam k celoti slikarske zasnove v notranjsčini in je kot uvod zanj. Na to kaže posebno dejstvo, da najdemo sliko poslednje sodbe na mesto na notranjsčini vhodne stene, pogosto na njeni zunanjsčini. Izreden primer se nam je ohranil na vhodni steni cerkve v Godeščah pri Škofji Loki. Po svojem sostavu je ta slika, kakor bomo videli, najbolj posebna med vsemi pri nas. Drugače so slike zunanjsčine vhodne cerkvene stene kaj različno sestavljene iz posameznih svetniških figur in prizorov po istem neprisiljenem sostavu, kakor na stenah notranjsčine, le da so pogosto zbrane v pravilen okvir okrog in nad vhodom. Odličen primer take fasadne slikarije imamo v našem gradivu v izbornu ohranjenih slikah pod streho sedanje vhodne lope cerkve v Bodeščah z eno najlepših slik sv. Jurija v boju z zmajem, dalje na fasadi cerkve na Otoku pri Bledu ali pri Sv. Križu nad Selcami; važen ostanek imamo v Crngrobu, zanimivi so ostanki votivne slike Janeza Ljubljanskega iz leta 1443 na Visokem pod Kureščkom in drugod. Poslednja sodba na zunanjsčini ali notranjsčini stene glavnega vhoda ima, kakor bomo še videli, globlji pomen v zvezi s simbolično po-

membnostjo posameznih delov cerkve, ker opozarja na delitev zla od dobrega, ki se mora, kakor pred vstopom v nebesa, izvršiti tudi pred vstopom v hišo božjo na zemlji — v cerkev. Največji primer takih slik v notranjščini vhodne stene, ki jo vso pokriva, se nam je ohranil v freskah Janeza Ljubljanskega iz leta 1456 na Muljavi. Simboličen je v istem smislu zmage nad hudim boj sv. Jurija z zmajem na fasadi cerkve v Bodeščah, ali slika tehtanja dobrega in slabega, sv. Mihael s tehtnico, na zunanjščini fasade pri Sv. Križu nad Selcami. V zvezi s pomembnostjo razdelitve slik v gotških cerkvah je zanimivo, da se vse te slike lahko nahajajo prav tako tudi na zunanjščini ali notranjščini slavoloka, ki pomenja prehod v najodličnejši del cerkvenega prostora, kjer je opomin vernikom, naj bodo pravični in dobri, še bolj umesten.

Radi označbe slikarske razdelitve v notranjščini si pa oglejmo naši največji slikani gotški cerkvi, podružnico na Muljavi in staro župno cerkev v Turnišču.

Na Muljavi imamo primer ene največjih stavb zgoraj omenjenega, pri nas najbolj razširjenega tlorisa z enotno pravokotno ladjo in ožjim, s tremi stranicami osmerokotnika zaključenim prezbitorijem. Ladja je bila prvotno prekrita z ravnim, po kraškem načinu nekoliko v ostrešje dvignjenim, dekorativno poslikanim lesenim stropom, ki ga sedaj nadomešča baročni obok. Z njim so pokvarili tudi večino slik po stenah. Prezbitorij je obokan z rebrastim obokom enostavne križaste oblike. Poslikana je bila vsa notranjščina in po ostankih je mogoče sestaviti vsebino vse te obsežne slikarije. Pritličje vseh sten je bilo poslikano z zastorom, nad katerim so zavzemale figuralne slike v ladji vso steno do stropa, in sicer v enotnem pasu, v prezbitoriju pa so bile te slike razvrščene v dveh pasovih, katerih spodnji, glavni, je segal skoraj do vrha oken, zgornji pa je polnil šilastoločne vrhove sten, segajoče v sosvodnice oboka. Vso vzhodno steno, ki je segala preko višine stranskih sten do povišanega temenskega dela stropa, je pokrivala velika kompozicija poslednje sodbe, ena največjih in najzanimivejših te vrste ne le v Sloveniji, ampak sploh daleč naokrog. Vso severno steno, ki je bila brez oken, je do zadnje četrtine pred prezbitorijem pokrivala velika slika pohoda sv. Treh kraljev in njih poklonitve Detetu, druga največja v našem gradivu. Južno steno pa so zavzemale v več slikah zgodbe svetega Pavla od njegovega spreobrnjenja po padcu s konja do pridige na Areopagu; ob teh slikah na vzhodu pa se je nahajala ob oknu votivna slika stiškega opata Ulriha, ki je dal l. 1456

cerkev poslikati; predstavljen je kleče časteč Marijo, ki jo krona sv. Trojica. Verjetno je tudi, da je bila na uničenem levem kraju — vzporedno klečečemu opatu — tudi slika slikarja, Janeza Ljubljanskega. Zakaj ni bila na obeh straneh poslikana zadnja četrtina ob slavoloku, ali kaj je bilo naslikano, če so slike popolnoma uničene, je prav tako nejasno, kakor je nejasna vsebina slik na slavoloku na strani ladje; edini ostanek teh slednjih slik je votivni napis pod streho. V slavoloku se nahaja dvojna prepletajoča se trta, ki oklepa doprsne slike Jezusovega rodovnika. Ta predmet nam je znan tudi z nekoliko starejših slik v Žirovnici in je dobra priprava na osrednjo ikonografsko postavo v srednjeveškem prezbitoriju — Kristusa. V prezbitoriju je obok posvečen Odrešeniku, ki se nahaja v svodnem polju na sklepnem delu prezbitorija kot sodnik na mavrici, obdan od sonca in lune, okrog njega pa so razdeljeni po ostalih poljih svoda simboli evangelistov in angeli, ki molijo in ga hvalijo. Pod Odrešenikom se nahaja nad srednjim oknom doprsna Marija z Detetom kot druga najvažnejša postava tega ikonografskega sestava. V glavnem pasu na severni steni in ob oknih zaključnih stranic prezbitorija so razvrščeni v plitvih prostorninah stoječi apostoli, ki jim sledi na južni steni Marijino oznanjenje, vsa druga polja glavnega in gornjega pasu pa zavzemajo slike Jezusovega življenja in trpljenja (od rojstva — ta slika je uničena — in bega v Egipt — slika deloma ohranjena — preko Oljske

Sl. 14. Turnišče, ladja stare župne cerkve. Del fresk iz l. 1389.

Slika 15. Sv. Primož nad Kamnikom. Slika sv. Treh kraljev na severni steni ladje. Primer kontinuirajočega, izrazito pripovednega načina v slikarstvu.

gore in trpljenja do vstajenja od mrtvih) in izredne slike Marijine smrti. Na notranji strani slavloloka sta zgoraj Kajn in Abel, spodaj na južni strani pa sv. Marjeta. Splošna vsebina slikarskih okrasitev naših gotskih cerkvá je s tem primerom zadostno označena, izpopolnila nam jo bo pozneje še slika o ikonografski vsebini naših prezbiterijev.

V stari cerkvi v Turnišču se nam je ohranila iz prvotne romanske povečana in prezidana cerkev podobne prostorninske razdelitve kakor muljavska. Ladja je pravokotna, imela je nekdanj raven, lesen strop in je bila podobno kakor muljavska brez kora. Prezbitenij je podolgovato pravokoten in ima na vzhodni strani majhno polkrožno apsido; obokan je s križastimi rebrastimi oboki. Prvotno je predstavljal z ravnim stropom prekrito romansko kapelo s polkrožno, kupolasto, obokano apsido. Z obsekanjem sten so dali zunanjšini te apside tristrano obliko, znotraj pa so polkupolo izsekali šilasto navzgor, tako da je nastal iz prvotne kapele, potem ko so jo obokali, nekak lažen gotški prezbitenij take oblike, ki je pri nas najbolj razširjena. Ostanki stenskih slik se nahajajo v ladji, na vzhodnih treh četrtinah severne stene in na vzhodni tretjini južne ladje, na vsem slavloloku in v vsem prezbiteniju. Pritličje pokriva kakor na Muljavi tudi tu (največkrat tudi drugod) zastor, ki pa je izdelan v prezbiteniju odličneje: v podobi preproge iz hermelinovitih kožic. Smo namreč v izrazito plemiški cerkvi, o čemer pričajo tudi grbi na prednji strani slavloloka in velika votivna slika na severni steni prezbitenija! Prezbitenij je bil — že v romanski

obliki — slikan v prvi polovici 14. stoletja in te slike so deloma še ohranjene. Slikarija pa, ki nas tu zanima, je nastala v več presledkih v osemdesetih in v začetku devetdesetih let 14. stoletja. Starejši del te slikarije je na obokih in stenah prezbitenija (l. 1383), mlajši pa v ladji (l. 1389), zadnje slike pa je izvršil v apsiidi Janez Aquila iz Radgone l. 1393. Slike v ladji so izvršene v več vodoravnih pasovih, le na severni steni v sredi je bila posebna skupina, katere jedro je predstavljal — v srednjem vodoravnem pasu — tristrani baldahin s podobo sv. Ane Samotretje v

sredi in dveh svetnic ob straneh (sl. 14). Nad baldahinom, v tretjem pasu, se je nahajal mavrični krog s Sodnikom, sedečim na mavrici, kot središčem svojevrstno sestavljene slike poslednje sodbe. Na levi od baldahina je ostanek votivne slike s pogrebom sv. Katarine. Vse ostale, po enakomernih pasovih po tej in južni steni razvrščene slike kakor tudi vrhnji pas slik na slavloloku predstavljajo z obilnimi napisi razložene zgodovinske dogodke, katerih jedro zavzema kronika življenja ogrskega kralja Ladislava. Med zgodovinskimi cikli gotške dobe zavzema to tudi umetnostno izredno delo prav odličen položaj. Na severni strani slavloloka je spodaj naslikano kronanje Marije in zgodba sv. Nikolaja, na južni pa križanje sv. Petra. V prezbiteniju je pritlični pas pokrit s hermelinovo preprogo, samo zapadni del severne stene ga je pokrivala namesto preproge velika votivna slika neznane plemiške rodbine, klečeče pred Marijo z Detetom. Ta, žal, uničena, a v fotografiji ohranjena votivna slika spada med odlična dela te vrste. Drugi pas zavzemajo na severni steni stoječe podobe apostolov. Nad njimi so se nahajale v tretjem pasu slike iz Jezusovega življenja (rojstvo in poklonitev sv. Treh kraljev), v apsiidi je bil Kristus v mavričnem krogu, ki ga obdajajo simboli evangelistov in ki ga nosijo angeli; na južni steni so se ohranili samo nerazločni ostanki; na obokih pa simboli evangelistov in angeli z besedili hvalnic v rokah.

Že primerjanje teh dveh naših največjih spomenikov gotškega slikarstva v Sloveniji nam kaže v razvrstitvi slik po prostoru nek red. Ta se javlja

predvsem v tem, da se precej trdno loči vsebina tega, kar spada v prezbitarij, od onega, kar spada v ladjo. V tej so zgodovinski cikli, v prezbitariju pa je okrog Kristusa osredotočen verski idejni krog. Kakor kaže slikarija v Turnišču, je zgodovinski krog lahko zelo širok, različen po patronu ali lastniku cerkve, njegova vsebina se tako rekoč od cerkve do cerkve menja, čeprav opažamo tudi tu, vsaj glede poslikanja severne in vzhodne stene, to je obeh največjih enotnih ploskev, ki sta slikarju na razpolago, nek red. Popolnoma v duhu stare ikonografske tradicije nastopa na vzhodni steni zunaj ali znotraj velikanska slika poslednje sodbe, enega izmed najpomembnejših dogodkov v perspektivi vernikovega življenja in enega izmed najbolj pretresujočih opominov za življenje po veri in s Cerkvijo. Severna stena pa, ki je brez oken, služi kar skoraj redno največji izmed kompozicij srednjeveške ikonografije, sliki sv. Treh kraljev, ki podaja v značilnem enotnem okviru več časovno zaporednih dogodkov iste zgodbe, namreč zgodbe sv. Treh kraljev od njihovega slovesa od Heroda pri vratih Jeruzalema in potovanja v Betlehem do poklonitve Novorojencu (sl. 15). Kakor bomo videli, je tudi stena slavoloka, ki je vidna iz ladje — vsaj tam, kjer je bil slikan samo prezbitarij — prihranjena za slike, izbrane prav po njihovem posebnem pomenu v cerkvenem prostoru. Le pri slikah na južni steni vlada večja svoboda. Primeri čisto posebnega razvrščanja slik kakor v Turnišču so pa prav izredni.

(Dalje prihodnjič.)

POMLAD

Vetrov zamorskih, južnih topli vreli
razlivajo se v polja in vrtove;
ozare v svili trave spet, so nove,
sneg cvéte le še v sencah za kozelci.

Z volmi v vozeh in s plugi poljedelci
pred svitom še zapuščajo domove.
Dekleta v gréde, fante v polja zove —
tam zanje so radosti svetli vreli.

Vasi mehkó ovija vonj po prsti;
tak krotko izpod obrví streh črnih
zró okenca ob potih v krivi vrsti.

Za skednji češplje v haljah so srebrnih;
po gredah rož budé se prvi listi,
ko sveža kri bleščíjo se ob trnih...

Vinko Žitnik.

MOJDUNAJ!

Anton Komar

8. Avguštin.

Da bi porabil čas, sem se prisilil v vseučiliško knjižnico, ki je že obratovala. V spominu na Krekovega Hieronima sem se lotil Avgušтина, ki ga je hotel Hieronim v trpkem pismu kot mladiča pohoditi, češ, da ima sam volovske noge. O Hieronim, Dalmatinec, našel si tekmeča z orlovskim duhom, zelo učen si bil in storil si veliko za papeža Damaza, toda ostal si zadaj za Avguštinom. Premagal te je Afričan, ki te je občudoval, toda res je, kar si izjavil: dokler bo pomnil svet tebe, bo pomnil tudi Pavle umrlo hčerko Eustochium, ki ti je bila deklič in kakor v Bohinju, recimo — srednjega spola (menda po Kermavnarju: A kar se sklanjati ne dá, to naj za neutrum sploh velja). O Hieronim v pušči, pa te mikajo rimska dekleta!

Prosil sem slugo za Avguštinove Izpovedi. Takrat še ni bilo Sovretovih. Prinesel mi je Confessiones v latinščini. Reč se mi je zdela prepobožna in pretežka za um. Dal sem slugi krono, povsod je dobro, če daš za vrček piva, saj baba ne bo izvedela, pa mi je prinesel še knjigo Avgustinus profesorja Wolfsgruberja. To je od sile! Nemški profesorji se pridušajo, da ne dajo iz rok knjige izpod pet sto strani, ta jih je štela čez devet sto! Rad sem jo sprejel in prebiral počasi, ker sem se zavedal, da je pisec redovnik vso reč dobro premislil in da imam pred seboj Avgušтина po najnovejši spoznavi. Bral sem po tri ure na dan in prebral tri sto strani; moral sem časih nazaj, da nisem izgubil slavne rdeče niti, in tako sem prišel do tja, ko se dá tridesetletni Avguštin krstiti. Vse je trud in molitev matere Monike, ki ji je hotel sin iz Afrike skozi Rim uiti v Milan. A je prišla za njim, da bi ga oženila, toda v veliko srečo za Cerkev — nevesta ga ni marala, ker je bil na slabem glasu. Zelo sem sočuvstvoval z mladim Avguštinom, posebej še tedaj, ko z materjo gledata na povratku v Afriko v Ostiji na morje in kjer mu mati pravi: »Pokoplji moje telo, kjer hočeš, samo spominjaj se me pri oltarju.« Od ostalih šest sto strani knjige sem pregledal samo naslove, kaj je delal kot škof, saj ta stan mladega človeka ne zajema. Iz Hieronimovega pisma Avguštinu sem že vedel, da ga je Avguštin zelo čislal in vpraševal za svet v verskih zadevah. A učeni starec mu je odgovoril, da ga bo kot vol pohodil, ako ne bo njegovih misli. Veš kaj, Hieronim, ti nisi vol, ampak junec, ki nam hočeš pomandirati svetega Avgušтина, ko dobro veš in si sam povedal, kako so tebi pri vsej junaški pokori v puščavi

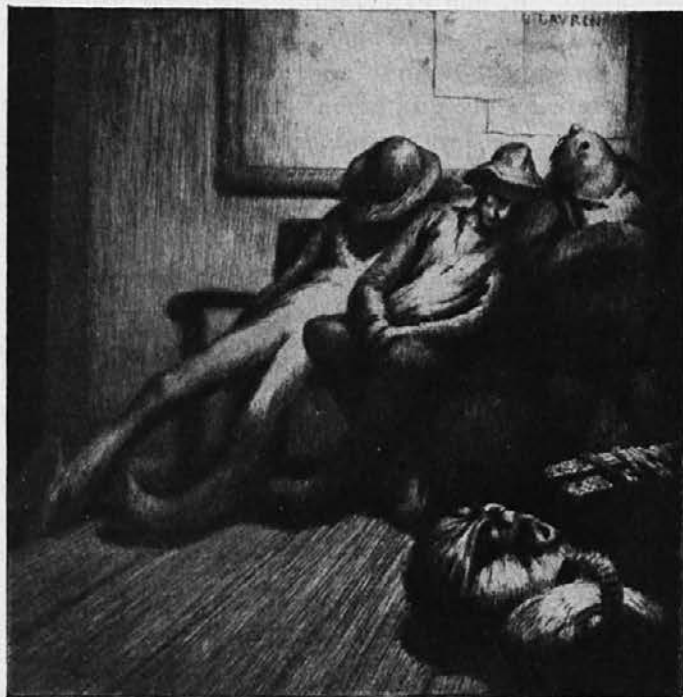
na misel hodila rimska dekleta. Ne, ti ga ne boš pohodil, imaš preveč soli v glavi, pa tudi se ni še slišalo in v svetem pismu ni zapisano, da bi bil kedaj kak junec pohodil orla. Res, učen si, Dalmatinec si, pa nam nisi mogel pohoditi ljubega in svetega Avgušтина, ker si moral umreti deset let pred njim. Oba sta svetnika, kar pohodi!

»Brez šivalnih strojev Jax, drsanje brez Halifax, kar je dama brez nadzadka, to je Mahnič brez dodatka.« Ta izrek je treba za današnje dni nekoliko razložiti. Jax, verjetno Jakše, je bil odličen ljubljanski trgovec, tam, kjer je kavarna Evropa. Halifax so bili angleški kovinski čolniki, za centimeter široki, prav za prav umetne drsalke za drsanje po gladkem ledu. Prečudna iznajdba mode v moji mladosti je bil nadzadek — sloviti Cul de Paris — da so bile dame v gala na ulici bolj ritaste in podobne nekakšnim dromedarjem. Mahnič pa je naš katoliški velmož, vreden posebnega poglavja v Mojddunaju. Naš zelo učeni Aleš mu je postavil zanesljiv spomenik v znameniti knjigi: Več luči. Kar se dodatkov tiče, mislim tako: Mož, zelo zaposlen in kraševsko priden, je pač napisal v naglici članek, ki se mu je zdel nepopolen, zato je napisal še dodatek, kjer je še bolj ugriznil. Kolerična oseba! Zase vem, da mi ni nikdar noben članek v listih tako v srce lil svetlobe, kakor njegov: Katoliški fanatizem, v tretjem letniku, peti številki Rimskega Katolika. Ko je nekoč Mahnič prišel v Ljubljano, nas je obvestil šempetrski kaplan Eržen, da ga lahko ujamemo, ko bo šel v cerkev. In res, prišel je mimo nas petošolcev — med nami je bil tudi Oton, ti, Komar, seveda tudi, — in smo mu poljubili roko, ne kraško, ampak materinsko. To je mož! Praviš, Oton, da je bil brez posluha. To rečem: Večja jugoslovanska muza je bil nego ti! Pa vem tudi dobro, da ti nisi majhna muza slovenska! Kdo je kedaj lepše zapisal o božiču: »Danes so se nebesa v med scedila!« In da ne ostane brez dodatka, omenim, da je prišel med nas na Dunaj, povedal, da mu je prst božji pokazal na otok Krk. Pozdravil pa ga v skromnem gostincu nisem sam, ampak naprosil sem za ta opravek vedno zelenega Štajerca, ki mu je bil oče klobučar, doma od Škofje Loke. Mahniča so pri pogrebu v Zagrebu škofje v stolnici lepo pokadili, do konca pa ga je spremil drugi velmož, ljubljanski Bonaventura, in na grobu mu je govoril njegov gojenec in naslednik.

Dodatek je narejen, lahko hodim s podobnimi mislimi po Mojddunaju, plod so kavarniškega slovtva. Štrkal sem okoli, kamor je pač nanese. To hočem popisati po Hamletovem izreku: Več snovi, manj umetnosti!

Prva je kajpak alma mater. Pregledal sem vse dostopne prostore. Na hodniku sem naletel na gasilno pripravo, ročno gasilnico, z dvanajstimi točkami navodila, kako jo je treba v sili oprtati in ravnati z njo; zelo všeč mi je bilo, da je neki hudomušnež napisal prav pametno in enostavno navodilo. Če gori: a) dobi škaf, b) v njem naj bo voda, c) to vodo izlij v požar. — Posetnici profesorja na poslušalnici je nekdo pripisal: Stella-satelit (zvezani trabant, oproda). Stella je slovela kot operna pevka. Občudoval sem profesorja, da se ni zmenil za takšne malenkosti, in pustil posetnico, kakršna je bila. Profesorji se niso ponašali z doktoratom; ako bi komu rekel doktor, bi ga razžalil, saj mi je v kavarni švedravi natkar vedno rekel »gospod doktor«, še preden sem bil vpisan akademik. Na Mojddunaju je tako: privzdigneš nogo, pa si že brcnil doktorja, tam delajo iz njih publico za gnojne jame. V vseučiliški veži sem opazal gostečo se množico dijakov, celó rojakov sem videl vedno več. Spoznaval sem jih po licu, po govorici in po hudiču. Ta zadnja beseda ni slaba Slovenka, če bi ne mislil na njen pomen, celó ruski čort naj se teče pred njo skrit, z drugimi slovanskimi jeziki pa še primere ni. Tista pobožna žena ni prav svarila svojega moža, ko ga je učila, naj namesto »hudič« reče »tajfel«, češ, da je ta medmet manjši greh.

V avli, lepi vseučiliški veži, sem pregledoval na deski oglasne listke, da najdem bolj primerno sobo. Kar stopi k meni dijak in me vpraša, če bi

Leonora Lavrinova: V kolodvorski čakalnici.

hotel z njim stanovati, ima sobo za dva; plačevala bi vsak pol, za enega velja deset goldinarjev, za dva bi bilo samo petnajst. Takoj sem pritegnil, ker sva po svoji slovnični nemščini, zlasti pa po imenih, spoznala, da sva rojaka, on je bil Kisel, jaz vsak dan Istinič. Šel je z menoj in smo naredili z veselo gospo Seidl. Pridobil sem s to potezo toliko, da sem z razliko lahko plačeval zajtrk v kavarni Wien. Še tisti dan sem se preselil. Kisel je bil jurist v drugem letu, član »Domovine«, redkobeseden fant, zjutraj je pred menoj odhajal in prihajal pozno, ko sem jaz že ležal. V postelji je navadno še bral. Zopet Zola, to pot Naná. Ponudil jo je meni, naj berem; na moj pomislek se je zasmel — takrat še nisem vedel, da je z indeksom v zvezi še posebna cerkvena kazen ali cenzura, če bereš brez dovoljenja. Pa le nisem hotel brati, pogledal sem pa le nekaj strani v začetku, do tam, ko lepa Naná v gledališču obvlada ves moški spol in ji drugo jutro prinese sedemnajstleten dijak, ves plah, cvetja, in se ona nekoliko ponorčuje z norčkom. Še konec sem pogledal, ko Naná kot propala ženska umrje v bolnišnici. Naturalizem dela skušnjave, a poti do zmage in kreposti ne pokaže!

Hiša je bila starinska, a bliže univerzi. Omika bi terjala, da se novi stanovalec osebno pokaže hišnemu gospodarju, ne pa samo po policijski zglasnici. Ker to ni običajno, tudi jaz tega nisem storil. Številka si, ničla. Stanodajavec je bil čevljar z enim vajencem. Rad sem ga poslušal, ko je nabijal po podplatih in nekoliko postal, kadar sem šel mimo. Gospodinjala mu je postarna, tiha hči. Bil je vdovec in krščanski socialc. S tovarišem sva dobro shajala in stan je bil brez mrčesa, kar je glavno. Kisel se še zmenil ni za družino. V kavarni sem se seznanjal z listi mnogojezične države, izvedel iz naših listov kakšno tavčarijado, kar je Slovenca po pravici razburjalo, tako n. pr. hudomušni: »Liberalcem groš, klerikalcem knof« — saj so take reči pričale o nestvarnosti in mahedravosti domače politike. Drugače sem zahajal vsak dan v knjižnico in štrkal po mestu. Jenjal sem z Avguštinom in si za dva, tri dni izposodil Marciala. Sam je trdil, da njegovi epigrami niso veliko prida, toda »Vergila hvalijo, no, njega berejo«. Ta Marcial se nekaj časa še precej pošteno drži, potem pa reče: »Sramežljiva gospa, ne berite dalje, ker bom začel kvantati!« In res, za nekolikimi kvantami vzklikne: »O poštena gospa, kako sem vas grdo zalotil, ali vas nisem svaril?« Ti prekanjeno seme pogansko!

Za večere sem si kupil Tukidida »Peloponeško vojsko« iz Reklama, da sem v tekoči nemščini

zajemal ideje, namesto da bi se ob izvirniku bavil s preparacijami in aoristi, to bi bila zamuda, čeprav lepa. Tukidid sodi pravično in resnično med Sparto in Atenami in resno pove, kako so se Atenci nažlampali v blatni reki na Siciliji lastne krvi, ko so v osvojevalnih vojskah toliko tuje prelili.

Pri svojih krajeslovnih studijah sem prišel tudi v zamazano ulico k judovskim starinarjem. Zanimarjen jud v kaftanu in z rusko brado me je vabil izza stojnice: »No, mladi gospod, kaj iščete, ali želite kaj kupiti, ali morda prodati, nič se ne sramujte, mladi gospod!« Prodajal sem samo zija, zato sem pospešil korak. Toda juda srečati ni slabo.

Na koncu sprehoda sem prišel v porcelansko ulico, videl tam na veliki trinadstropni hiši napis: Asylverein der k. k. Universität. Studentenheim — Dijaški dom. Kaj, če bi pogledal v vežo. Tam je na steni razglas, do kdaj se vlagajo prošnje za sprejem. Prišla je mimo vratarica, še ne stara, s prikupnim obrazom. Spustim se z njo v pogovor, zvem, da bivajo v hiši dijaki lahko brez razlike, tudi Slovenci so tam, celó dva juda povrhu. To bi bilo nekaj zame! In še vedel nisem. Kako to, da mi še nobeden ni povedal o tem dijaškem domu. Celó dva juda imajo! Predsednik društva je krščanski zdravnik dr. Schwarz, mogoče judovskega izvora. Aha, menda zato kaže tista dva juda bogatim Izraelcem! Koj drugi dan sem nesel v pisarno prošnjo s potrebnimi izkazili za sprejem. Glavni tajnik in varuh zavoda je imel zelo smešno ime: Hof- und Gerichtsadvokat dr. Hans Schultschik, po mislih dijakov je prepozno dostudiral ali pa svojo luč skril pod mernik. Rekel mi je, čez štirinajst dni bom zvedel, dingsda, tlesnil s palcem in sredincem, dingsda, ali sem sprejet. Čez štirinajst dni mi je povedal nad vse ugodno novico, da sem sprejet, mojih listin pa še ne more vrniti, ker so jih poslali, dingsda, v Ljubljano Kranjski hranilnici. Vselim se, dingsda, kadar hočem. Radi lepšega sem pobral svojo šaro šele tretji dan. Tako sem imel stan po volji, popolnoma brezplačno. A že čez nekaj dni so me poklicali v pisarno, v mojo veliko radost mi je dr. Šulčik povedal, da mi je Kranjska hranilnica dovolila prispevek za hrano, mesečno štirinajst goldinarjev. Tako je gmotna skrb padla od mene, dobil sem, česar nisem niti prosil. Zvedel sem, da je Hranilnica dobrotnica zavoda in je razen vsakoletnih podpor založila 15.000 goldinarjev za hrano trem Kranjcem. Drugi deželni odbori so tudi prispevali neki znesek, tako je bilo Slovencev več kot po dvanajst iz vseh pokrajin notri. Med tremi sti-

pendisti sva bila dva Slovenca in en ljubljanski Nemec. Takšno podporo je užival samo še neki liechtensteinski podložnik od svojega kneza.

Radoval sem se, zares, Bog na visokosti vse vidi in Kranjca ne zapusti, če le malo nemško zna. Hvala mu, aleluja!

(Dalje prihodnjič.)

TRETJE POGLAVJE

Spomini (II)

Dr. Janez Plečnik

Nekam tegale mnenja smo torej: Knjiga nam pogosto slabo rabi, usni pouk pa često le ponavlja knjigo.

H. Heine je bil nemški pesnik in pisatelj. Od Heinejeve smrti je poteklo 80 let, pa Heinejeve umetnine še živé (med Nemci in med drugimi narodi) in so še povsem sveže. Ne bomo torej odrekli bistre glave Heineju. Mož se je bil vpisal v (pravniško) visoko šolo in je prišel k prvemu predavanju. Učenik je stopil v predavalnico, položil knjigo na mizo, jo odprl in iz nje — bral. Heine ni šel nikdar več poslušat tistega moža in se je razhudil: »Mar ta mož meni, da tisti, ki se vpiše na visoko šolo, niti brati ne zna?« — Mi se ne čudimo Heineju. Vemo še, da taki učenci in učenci niso preveč redke prikazni.

Dober znanec se je nalahno spoteknil ob (naših) oznakah: učenik, učenec. Mož je poudaril, da imamo »domače« učenike (učitelje), da imamo ljudskošolske, srednješolske, visokošolske učitelje, nadučitelje, profesorje, svetnike ... in da delimo mladino v učence, šolarje, srednješolce, visokošolce. Vemo to in priznamo te razlike in upoštevamo te oznake za učenike, ki so nameščeni kot (državni) uradniki po (državnih) šolah. Mi pa ne govorimo o šolah posebej, mi govorimo o pouku sploh; res pa je, da mladina (dandanes) pretežno dobiva pouk v šolah. Opozorili smo bili nekoč na Konfucijevo besedo, da vrnimo besedam njih pravi pomen, ker vse na svetu se bo dalo potem popraviti. Zopet opozorimo na to besedo in dodajamo, da je bil Kristus le Učenik, in še opozorimo, da Sokrat ni bil k. k. Professor der VIII. Rangsklasse.

Naše skušnje nas učé, da je pouk umetnost pa da mora biti ta nadarjenost prirojena; prirojena tako kot nadarjenost za sleherno umetnost, in še menimo, da posebna »pedagoška (vzgojna) izobrazba« in posebni »pedagoški tečaj« ne dajo te umetnosti nikomur, ki je nima prirojene; taki tečaj pogosto motijo »rojenega« vzgojnika; često zastirajo sile vzgojnika. Ne trdimo, da vzgojniški tečaj ne bi bili (do neke mere) v prid rojenemu

vzgojniku, saj mu okrajšajo marsikatero skušnjo. Trdimo le, da je vzgojništvo danes stan in ne poklic, in trdimo, da tisti, ki ni rojen za učenika in ki ga je le usoda porinila med vzgojnike, tudi s tečaji ne postane učenik. Tako ne postane učenik, kot gluhec ne postane muzikant in slepec ne kipar in ne slikar — pa naj obiskuje katerokoli glasbeno, slikarsko ali kiparsko akademijo.

Nam vsaj se zdi, da (dandanes) usoda predolgo tišči vsakogar na šolskih klopeh in na knjige. Vse, kar se učimo, je baje silno važno in neobhodno potrebno za življenje. Učimo se zmesi vsega tega važnega in neobhodno potrebnega toliko časa, da zgrešimo poklic (in tako ne zadostimo svojim željam in zgrešimo svojo nadarjenost) in se nato vrinemo v kak stan. Pravijo, da človek more vse, ako le res hoče. Mi močno dvomimo o resničnosti tega gesla in ga imamo kar za nevarno in kvarno publico. Mi smo pravkar prav res in nadvse močno hoteli, da skočimo na pisalno mizo, pa se nam ni posrečilo — nismo mogli. Porečejo: »Ampak tako pa zopet nismo mislili!« Prav! Pa naj prav točno povedó, kako si mislijo vsemogočnost našega hotenja. — Tako torej mislimo, da se ne moremo naučiti tudi učenitva ne — brez primerne, prirojene nadarjenosti. Ne trdimo, da tisti, ki niso za učenika, ki niso »rojeni« vzgojniki, niso pametni, modri, bistroglavi, učeni — opozarjamo zgolj na to, da niso za učenike. Naslovi in nazivki, ki jih ima tak nevzgojnik, neučenik, nič ne pomagajo: bodi podučitelj, učitelj, nadučitelj, podravnatelj, ravnatelj, višji ravnatelj, suplent, profesor, dvorni svetnik — vse to nič ne pove in nič ne pomaga, ako nimaš prirojene učenitvega daru. Že smo nekoč opozorili na nauke, ki jih »izšolani in visoko izobraženi« vzgojniki in sodniki tako radi v splošnem in svojim očlovekom dajejo: »Pa bi bili tako naredili, pa bi ga bili od te strani prijeli, pa bi bili to opustili; saj vendar veste, kako važno je vse to, saj je vendar obče znano, saj vsak otrok to ve.« Vsa ta jasnost presoje, vse to vseznanje, vsevedstvo, pravoznanje in pravosojenje velja pa le, dokler gre za — tuje otroke. Vemo, da (prav često) ne velja za lastne otroke. Vse to vseznavstvo, vsevedstvo, pravoznavstvo, pravovedstvo obnemore in obmolči, kadar gre za vzgojo lastnih otrok. Pa smo torej mnenja, da tudi zelo učeni (časih) ni za učenika in da vzgojniški (pedagoški) predpisi niso (rojenemu) učeniku v nikak prid; prej v breme.

H y r t l je napisal nekje tudi tele stavke:

»Učenje zavisi od pouka. Učenci pridobé od dobrega učenika veliko, od slabega učenika pa malo ali nič.«

»Pri spominih na dobo, ki sem jo kot učenec preživel v anatomskih predavalnicah, me prav res obhaja misel: zgubljena je bila tista doba.«

»Predvsem učeni človeki so, ki jim predavanja postanejo ostudna službena zadeva (tädöse Geschäftssache); ti opravljajo predavanja kot neizogibno zlo. On n'amuse pas les autres, quand on s'ennuie soi-même (ne moreš komu kratek čas delati, ako dolg čas tebe samega lomi).« — »Amuser« (amizé) pove Francozu nekam to, kar pove Slovencu: »razveseljovati, kratkočasiti, zabavati«. Hyrtl je pravo zadel. Razlika med »učiteljem, profesorjem, ravnateljem, nadzornikom« po eni in (rojenim) »učenikom« po drugi strani je prav res ta: učenik zabava, kratkočasi, razveseljuje učenca, oni pa ga gnjavijo in dolgočasijo.

Dolg čas čez dolg čas je vladal pri nas (svoje dni) v šoli. Sedeli smo in smo se »učili«. Nismo poslušali in nismo pazili, saj nismo smeli vprašati po tem, kar nas je mikalo — taka vprašanja so bila prepovedana. Skozi okno smo torej sejali poglede na vrabce, oblake, drevesa in sejali smo posluške na pasji lajež in ropot ceste — pred nami na katedru in ob tabli se je nekaj godilo — Bog sam vedi, kaj! — pustinja je bila, trnje in osat na njej pa cveki so poganjali iz aoristov in fajfe iz števil, dan na dan, dan na dan.

Še enkrat opozarjamo: Ne trdimo, da (kakršnikoli) učitelj uradnik ne bi bil (pogosto) tudi učenik. Trdimo pa, da časih to ni, in trdimo, da je uradnik ozko vezan s predpisi in da predpisi (le preradi) ovirajo učenje.

Učitelj uradnik skuša (sledeč predpisom) dati učencu splošno izobrazbo. E. Mach trdi, da dosti greše s to besedo. Mi označamo oznako »splošna izobrazba« kar kot publico (frazo). Mach — mi smo povsem njegovega mnenja — razvija misel takole: »Resnična splošna izobrazba je brez dvojbe (gewiß) prav redka. Šola je skoraj (wohl kaum) ne more dati; šola kvečjemu (höchstens) more zasejati potrebo po splošni izobrazbi. Zadeva učenca je, da si sam in po lastnih močeh pridobi več ali manj splošne izobrazbe. Prav težkega dela bi se lotil, kdor bi hotel dandanes opredeliti (definieren) splošno izobrazbo, namreč tako opredeliti, da bi opredelba zadovoljila vsakogar: še težja zadeva pa bi bila taka opredelba, ki naj bi bila veljavna (ki bi držala) skozi sto let. Vzor omike je pač močno raznoličen. Ta meni, da izobrazbe ob starodobnih klasikih tudi »s prezigodnjo smrtjo« predrago ne plačaš. Oni — tako tudi Platon — menijo, da sta živina in v zemljemerstvu (geometriji) neuki človek v isti meri izobražena.«

Tudi sami smo mnenja, da bi bilo dobro in kar potrebno, da tisti, ki to vedó, povedó, kaj je danes in za nas vzor splošne izobrazbe. Kaj, ko bi res (zakonita) zahteva nastala in bi vzgojniki morali točno povedati vsebino »vzorne splošne izobrazbe«? Javno naj bi bilo tako glasovanje, splošno, brez tujih vplivov, in obvezno naj bi bilo. Zdi se nam, da bi taka zahteva spravila »pedagoške sisteme« (vzgojniška navodila) v nered in bi zapletla »učno snov« v pravdo, ki jo tako dolgo trajno in zahomotano svet le malokdaj vidi. Posebna neprislika bi bila taka zahteva, ako bi prišla tako nepričakovano, kot pride nepričakovano naslov »šolske naloge«, češ, saj to je snov, ki smo jo že nešteto krat in temeljito obdelali.

Krog nas se temni in noč se dela od številnih public — pa bi bilo res prav, ako bi Gospod ostal pri nas. Ni zgolj »splošna izobrazba« nadvse nejasno in nedoločeno geslo!

Francozi so imeli romanopisca Henrija de Kocka (1819—1892). Ta Henri de Kock je napisal tudi roman z naslovom: La reine des grisettes (kraljica grizét). Parižan je označal šivilje in lišpovinarice kot grizete. Grizete so bile kar nekaj stan. Bila so to živahna dekleta; živela so bomo ob zaslužku svojih rok; garala so ves teden; ob praznikih so pa izletela s svojimi fanti. Ti izleti so bili precej vetrni in prešerni. Kock popisuje v imenovanem romanu, kako grizete v njegovi dobi propadajo, torej pred nekam sto leti; propadajo in se spreminjajo v loréte, torej v lahkoživke slabega slovesa, ki ne živé ob zaslužku lastnih rok. Kock obžaluje ta nevšečni družni prevrat in razmišlja o njega vzrokih. Postavili bomo nekaj Kockovih stavkov semle.

»Grizeta je še enkrat pokimala ljubčku — saj delo jo je čakalo, treba je bilo misliti na dolžnost, prav res na dolžnost — in grizetin obraz se je zresnil pri besedi: dolžnost! Grizeta je živela od dela; časih je res dobila od svojega fanta kako cunjo, kak prazen nič, pa prav redkokdaj je to bilo. Imela je obrt in ta poklic ji je bil všeč — delo, trud, napor z ene plati, ljubovanje in popevanje z druge plati so ji do roba polnili življenje.

Vse to je danes zvenilo! Vsak vratar, vsak platnár, vsak sadjar je željan, da napravi iz svoje hčere — milostljivo, umetnico!

Milostljiva! Oh, še več; umetnica! Nesrečni starši se prepusté in predadó takim častimarnim mislim; gledajo in občudujejo sami sebe v otroku, ki ga jim je Bog podaril; opazijo, da je otrok povsem drugačen in da je malo po njih podobi stvarjen, in hvalijo Boga za to. Njihov otrok je

s šestim letom že povsem razmehkužen in razpestovan in živi zgolj ob piškotih in sladkarijah. Deset let stara punca je močno kričava in že starši napnó vse sile, da dekleta postane — pevka. Ta punca pridno skače po pohoštju, pa naj postane — plesavka! Ona punca rada prebira gledališke igre, pa naj postane — igravka. Božanstva so ti otroci za starše, maliki so zanje. Njih najmanjše želje so staršem ukazi, njih najenostavnejše besede so izreki iz evangelijev. Starši se za svojo zlato punčko odrečejo vsemu, ne pijejo, ne jedó, ne spijo. Mati hodi brez nogavic, oče zmrzuje in nima več volnenega telovnika, njih punčka je opravljena kot princeza. Noč in dan garajo, samo da morejo najeti svoji zlati mali učitelja za klavir, profesorja za deklamacijo. Zlata mala bo prišla čez leto dni, morda po osemnajstih mesecih, no, recimo po dveh letih na konservatorij; nastopala bo potem v drami, v operi. Neki gospod, ki ga naša Briljanta dobro pozna, je prisegel, da jo bo podpiral. Oče in mati bosta seveda tudi šla k nastopom, s solzami veselja v očeh bosta ploskala uspehom svoje Briljante.

Umetniško nebo pa ni preveč sončno in jasno. Briljanta — sedemnajst let ima — se poskusi nekajkrat pri koncertih »ljubiteljev umetnosti« in na odru gledališča v »Črni mlaki« — vse to brez pravega uspeha. Z osemnajstim letom postane ples po konicah nog Briljanti mučna zadeva. Pa vse polno veselega vrvenja je ob Briljanti, zato se odpove nehvaležnemu poklicu in živi zgolj veselju. Gospodu, ki je spodbujal Briljanto, ki ji je obljubil pomoč, zamre glas ob neuspehih Briljante.

Lorete! Lorete! Pazite!

Postojmo, še je čas! Ve moje ljube gospe in gospodične, kaj, ko bi si zopet nadele preproste čepce, si pripasale predpasnike in se pokazale v oblekah iz batista, iz platna? Ne veste, kako ljubke boste, ko boste slonele v delavnicah nad čipkami, nad cvetkami, po nekdanjem opravljenem! Manj prostosti bo vaše in manj veseljačenja — saj to je res! Pa saj veste, da predaleč gnana svoboda vodi v zablode, da se neprestojno veseljačenje prevrže v dolgočasje, in tudi veste, kako urno minljivo je vse to vaše blaženstvo in razkošje. Odgovorite torej! Kako sodite o mojem predlogu?

Pravite, da bi zopet postale grizete? Je to mogoče? In ako bi to storile? Kaj more ženska danes živeti zgolj ob delu lastnih rok?

Oprostite, oprostite, moje drage, moje ljube! Priznam, bedasto poglavje sem napisal. Niste ne ve in niso vaši starši, ki jih smemo obtožiti, da ste

postale to, kar ste, ali pravo v pravem, da niste ostale, kar ste bile. Ne! Ne! Niste ve zamorile grizete! Izjavljam, da niste krive! Ne smejte se! S polnim glasom to izjavljam.

Večja blagovitost dežele (*prospérité du pays*), NAPREDEK (*progrès*), to božanstvo bobnečega imena, ki ves svet govori o njem in ki ga nihče ne vidi, — ta je, katerega edinega moramo obtožiti tega zločina. Prebogati smo postali — pa je delovna roka prišla ob vsako ceno. Mi smo prišli preveč »naprej«, mi vtikamo svoje roke le še v žepe, in svoje nosove le še v časopise.

Delavec ni več zadovoljen z umazano nizko plačo (*salaire mesquin*), ki jo dobiva za svoj znoj; delavec išče druga pota, da bi po njih, ako že ne nagrabil kruha, vsaj dobil svoj kos. Delavec postaja industrijalec.

Umetniki se spreminjajo v peharske goljufe, grizete v lorete.

Advokati, prerrevni, da bi čakali na pravde, postajajo mešetarji (*homes d'affaires*).«

Tako Henri de Kock, sin Paula de Kocka.

(Dalje prihodnjič.)

SREČANJE

Deklica, kje so tvoje zlate oči?

Deklica, kje je najina drobna bolešt?

Deklica, kje so najine drobne poti?

Tako sem te ljubil sredi teh cest
takrat, ko je cvetje odpadalo z vej,
ti si hotela, pač nič se ne smeji,
v sinje daljave, do čudežnih zvezd.

Zdaj pa so motne tvoje oči,
zdaj je umrla tvoja bolešt,
in blatne so drobne, drage poti...

Vipotnik Vinko.

Leonora Lavrinova: Ivan Cankar.

IZ ZGODOVINE TULIPANA

F. Vardjan.

Razvoj in zgodovina vrtnarstva sta često v tesni zvezi s kulturno stopnjo človeštva in nič ni čudnega, če srečamo visoko razvito vrtnarstvo le pri narodih, ki jih odlikuje visoka kultura. V dokaz nam je zgledno vrtnarstvo Angležev, Francozov, Holandcev, Nemcev in Japoncev.

V okviru splošne kulturne zgodovine je zlasti zanimiva zgodovina kmetijstva in temu sorodnega vrtnarstva. Zanesljivi zgodovinski viri nam odkrivajo ne baš redke primere, ko je ena ali druga novo vpeljana rastlina, morda neznatna cvetica, odločilno vplivala na socialno in materialno kulturo dežele. Vsaj o tulipanu vemo, da je imel zelo pomembno vlogo v zgodovini Holandske. Njegova zgodovina je najmanj toliko mikavna in pestra kot njegov cvet.

Tulipan je doma nekje v osrčju Azije. Že v davniini so ga spoštovali in gojili Perzijci in Indijci, toda v Evropo je prišel dokaj pozno, šele v 16. stoletju. Tudi ime je perzijsko, saj se naslanja na znano pokrivalo orientalcov, na turban, ki mu je po barvi in obliki podoben. Spomladi, aprila meseca 1559, so prvič v Srednji Evropi občudovali mogočni tulipan, ki je cvetel na razkošnem vrtu augsburškega patricija in bogataša Ivana Henrika Herwartha. Ta čudna cvetica je privabila celó znamenitega švicarskega zdravnika, botanika in učenjaka Gesnerja iz Curiha v Augsburg. O tej čudoviti cvetki pravi Gesner, da je visoka in vitka kot rdeča lilija in da je živordeče barve in ima nežen in prijeten vonj. Dve sto let pozneje je švedski naravoslovec Linné krstil tulipan v spomin in čast Gesnerja, ki ga je prvi opisal, z imenom: tulipa gesneriana.

Odkod je prišel tulipan v Augsburg, ni docela pojasnjeno, domneva se pač, da ga je dobil Herwarth od poslanika cesarja Ferdinanda I., Busbecka, ki je bil tedaj v Carigradu na dvoru turškega sultana. Busbeck sam pravi, da je videl cvesti prvi tulipan že leta 1554 na nekem vrtu v bližini Carigrada. Že zato je verjetno, da je spravil tulipan vprav Busbeck v Augsburg, ker je tudi on zalagal z raznimi semeni, četudi nekaj let kasneje, nizozemskega rastlinoslovca Charlesa de Cluse (Clusius), ki je bival takrat na Dunaju. Iz semen, ki mu jih je pošiljal Busbeck, so med drugimi cvetkami vznikli tudi tulipani, katerih čebulčki so prvič cveli leta 1574. Clusius je izvestno število svojih čebulic poklonil svojim prijateljem, botanikom in zbirateljem redkih rastlin, zato je tudi njegova zasluga, da se je Evropa razmeroma hitro seznanila s to cvetico. Tudi Haarlem se ima zahvaliti Clusiusu, da je danes središče nege tulipanov. V klasičnem delu »Pse-

nica in tulipan« (Leipzig 1899) dokazuje grof Solms-Laubach, takratni ravnatelj botaničnega vrta v Straßburgu, da je spravil Clusius tulipan tudi v Anglijo, in sicer med leti 1578 do 1582. Verjetno je, da je bil že prej v Angliji, kajti iz drugih virov je razvidno, da je cvel prvi tulipan že leta 1577 v Londonu na vrtu Jamesa Garneta. Tudi ta tulipan je prišel z Dunaja, torej bržčas iz zbirke Clusiusa. Leta 1593 je prišel Clusius za profesorja botanike v Leiden na Holandskem. Tudi tu se je še bavil z vzgojo tulipanov, ki jih je skrbno gojil na novo ustanovljenem botaničnem vrtu. Navzlic temu, da je varoval svoj rastlinski zaklad kot punčico lastnega očesa, mu je vendar neznanec v temni noči ukradel najlepše in najdragocenejše rastline. Nizozemski zgodovinar Wassenauer pripoveduje, da je ta človek ukradene tulipane tako naglo in spretno razmnožil, da so šestnajst let po Clusiusovi smrti — umrl je leta 1609 — preplavili vseh sedemnajst provinc Holandske.

Kakor se zdi, so Holandci že okoli leta 1630 vneto gojili tulipane, zlasti v okolici Haarlema. Bili so strastni zbiratelji in ljubitelji teh, takrat modnih cvetic. Posamezniki so tvegali velike vsote za posebno barvane različke, ki jih mogoče danes, ko je naš okus drugače usmerjen, ne bi nihče več imel za posebno lepe. Ljubosumno so motrili zaklade drugih in nevoščljivo so opazovali rast tujih zbirk. Vse je vezala neizmerna, skoraj v bolehuost prehajajoča ljubezen do tulipanov. Tako pripovedujejo zanimivo zgodbo o nekem Holandcu, ki je z izredno vdanostjo gojil bajno lep tulipan, o katerem je bil prepričan, da na vsem svetu nima para. Pa sliši, da ima v Parizu neki ljubitelj redkih cvetic natančno takšen tulipan. Hiti v Francijo, da se na lastne oči prepriča, ali ima res tekmeča. Razočaran spozna v Parizu prav tak tulipan. Kaj zdaj? Kupi ga za strašno vsoto — tisoč zlatnikov. Komaj pa dobi tulipan v posest, ga pohodi, češ: »Le en edini tulipan te vrste je še na svetu, in sicer oni na mojem vrtu.« Nato se vrne miren in zadovoljen, toda skoraj kot revež, v svojo domovino.

Povpraševanje po tulipanih je naglo raslo, zlasti Francozi in Angleži, ki so jih kot modno cvetico silno cenili, so jih radi kupovali in dobro plačali. In ker niso mogli haarlemški vrtnarji vseh kupcev zadovoljiti, se je tudi cena naglo dvignila do pretirane višine. Na mah je postalo prekupčevanje znatno bolj dobičkonosno nego gojitev sama. Poklicani in nepoklicani so se oprijeli trgovine s tulipani in mnogi so svoje imetje zamenjali za nekaj komadov čebulic, seve v upanju, da jih ob prihodnji priliki prodajo z velikim dobičkom. Potemtakem ni nič čudnega, če se je ena sama čebula vrste »Vizekoning« zamenjala za 2 voza pšenice, 4 vozove ječmena, 4 pitane vole, 12 pitanih koštrunov, 8 pitanih svinj, 2 polovnjaka vina, 4 sodčke piva, 2 soda masla, 1000 funtov sira, posteljo, novo obleko in srebrn pokal. Sorta »Admiral van Enkhuizen« je bila na primer prodana na javni dražbi za 11.500 holandskih goldinarjev ali najmanj četrta milijona naših dinarjev. Pri teh neumljivo visokih cenah tulipana se je lahko mnogo zaslužilo. Brezvestni spekulanti so končno prodajali celó to, česar sploh niso imeli; takšna trgovina z namišljenimi količinami čebulčkov je vodila ali k velikauskemu zaslužku ali pa v gospodarski polom. Na dan oddaje navadno niso nudili čebulčkov, marveč izplačevali so

le razliko med pogojenimi in resničnimi cenami. Prodali so v enem samem mestecu več dozdevnih čebulic, nego bi resnično mogla vzgojiti v desetih letih vsa Holandska. V vedno polnih gostilnah, ki so imele videz pravih borz, so se shajali najrazličnejši prekupčevavci, posredniki in verižniki. Ni jih več družila ljubezen do cvetic kot v prejšnjih časih gojitelje in zbiratelje, ampak le želja po hitrem in lahkem zaslužku. V vzdušju verižništva in lahkoživosti sta mnogo trpeli nравnost in poštenost holandskega naroda in lahko trdimo, da je gospodarski polom, ki je sledil po padcu cen tulipana, obvaroval narod vsaj pred enim zlom, pred popolnim moralnim in kulturnim propadom.

Trgovina s tulipani je cvetela najbolj med leti 1650 in 1656. Leta 1657 pa so cene nepričakovano padle. V trgovini je zavladata zmešnjava, ki ni le ogražala premoženja posameznikov, ampak spravila celó državno gospodarstvo v kolebanje in le stroge zakonske odredbe so rešile državo pred popolnim finančnim polomom. Nešteto družin je bilo namah brez doma, brez strehe in brez kruha. Prejšnjemu lahkomišelnemu življenju je naglo sledilo pomanjkanje in beda.

Danes — blizu tri sto let je minilo — pa ima tulipan zopet važno vlogo v izvozni trgovini Holandske, toda tokrat na poštenu in trdni podlagi. Cvetična in čebulna polja se raztezajo v dolžino nad trideset kilometrov od Leidena do Haarlema. Samo za kulturo tulipanov je določenih blizu 7000 ha zemlje. Letni izvoz znaša skoraj 45 milijonov kilogramov v vrednosti nad 40 milijonov holandskih goldinarjev ali nad eno milijardo naših dinarjev.

Tomo Zupan:

JOŽA PREŠEREN

* 25. marca 1805

† 30. aprila 1818

Šimna Prešerna, Ribiča, in Mine, rojene Svetinove, četrti otrok je Joža.

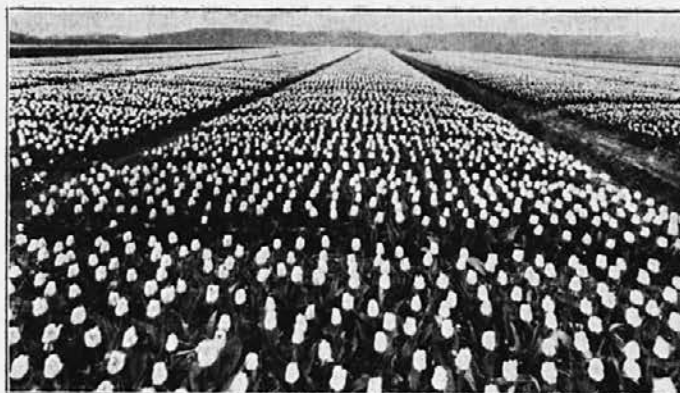
Lenka o njem pripoveduje: Oče so ga zelo mladega peljali do st. strica Jožefa na Kópanj. Franceta so radi imeli Jožef; še raje so pa Joža imeli. Oče so ga za dom odmenili: tako me vboga, so rekli. Toda župnik Jožef so, kakor poprej Franceta, tudi Joža dali v šolo. S Kopanja so ga starega že nad deset let v ljubljanske šole poslali.

France je s Kopanja šel v ribniško šolo.

Vseh treh bratov je Francé najmlajši šel v šolo. A ne v Ljubljano, ampak v Ribnico. — Na stol je stopil Joža — je pripovedovala njegova ljubljanska gospodinja Liza s Poljan — je pa vso pridigo iz cerkve povedal.

Francetovega brata, Joža, začetkoma niso pustili, da bi kot premiŕ ljubljanske normalke v reduti šel po premij.

Kot premiŕ v III. razredu ljubljanske normalke je l. 1817 šel Joža po premij v takratno reduto, kjer so vsakemu poklicancu napravili tuš, da je moralo mislečega slušalca res časih ganiti. A Joža, ko je prišel, niso pustili naprej. Gotovo jim je bil pre-

Polje tulipanov.

kmečko oblečen. Konečno je vender le vrsto prodril in so mu zagodli.

Vkup sta bila pri Lizi na Poljanah v stanovanju brat Joža in Jurij. Tudi Jurij je že deset let star prišel v ljubljanske šole. Francé je bil pa menda pri Pagliaruzzijevih v Cekinovem gradu pod Tivolijem blizu Šiške. — Že v prvi šoli je bil Joža zelo životen, rdeč in bel v obraz in zelo zdrav. Imeli so ga za najlepšega študenta. Mogoče, da je bil nenavadne zunanjosti, kakor Lenka pravi. Mogoče, da so tako le govorili o njem. Pisatelj tega nisem poznal niti enega tega najožega sorodstva, da bi bil presegal prikupljivost navadnih obrazov. A zopet tudi ne enega v rodovini, ki bi mu bila mačeha narava ali vsojeno maloumnje. Le o pesniku se je do mojega alogzeviškega tovariša prefekta Ivana Gnjezde izrazil ljubljanski žitni trgovec Vincencij Seunig: Lepših oči, kot jih je pesnik imel, nisem videl v živenu.

Za svoja leta je bil Joža zelo resnoben. Zato so ga za modrega imeli. Rad je ponavljal besede: Multa audi — loquere pauca!

Liza se je svoj čas preselila z Jožem in Jurijem vred s Poljan na Mestni trg št. 237 (danes št. 17). Tu v tem stanovanju je Jože smrtno zbolel na vodenici. Ko mu je šlo proti koncu, so naši materi poročili to v Vrbo. Podali so se v Ljubljano. Doma v Vrbi so vsakemu molili iz »Dušne paše« za vmirajoče. Ko je vmiral Joža, jim je besedo zaprl. Bukve so dali Francetu in je on molil. Vmirajoč je Joža govoril zadnje besede: Mati, molite! Jaz bom vmrl. — Tu v tem stanovanju na Mestnem trgu in ne na Poljanah, je Joža 30. aprila 1818 vmrl kot prvošolec. (Glej Vrhovnik, »Dom in svet« 1926, str. 248.)

N A Š E S L I K E

Delo avignonske šole: **Objokovanje Gospodovo.** Po zaslugi nemških umetnostnih zgodovinarjev, ki so nam bili prav do zadnjega malone edini vir za proučevanje svetovne umetnosti, mimo nemške, italijanske in flamske oblikovne umetnosti minulih stoletij drugega sploh spoznali nismo, kakor da recimo francoskega slikarstva ob času mlade renesanse sploh bilo ni. Zato ni čudno, če so tudi najodličnejša francoska dela teh, pa tudi prejšnjih dob pri nas tako čisto neznana. Eno izmed najbolj dovršenih in najzanimivejših slikarskih del poznega srednjega veka je avignonsko »Objokovanje Gospodovo«. Tvorec je neznan, nastala

pa je ta nekam skrivnostna podoba po vsej verjetnosti v drugi polovici 15. stoletja. Slika je iz dobe, ko so se ostanki gotske umetnosti borili s pridobitvami nastopajoče renesanse. Napravljena je bila baje ta podoba za vojvodo Renéja Anžuskega, ki mu je hvaležno ljudstvo vzdalo naziv »Dobri kralj René«. — Prizor sam je kar jasen: Pravkar so sneli telo mrtvega Zveličarja s križa. Žalostna Marija, ki ji leži mrtvi Jezus v naročju, je sklenila roke k vdani molitvi. Na levi podpira sv. Janez lepo oblikovano Zveličarjevo glavo. Marija Magdalena, ki drži v levici posodo z dišavami, si briše z desnico solze. Ob strani kleči starejši moški, bržkone naročnik in darovavec slike. To kaže značilna okolnost, da nima okoli glave svetniškega sijaja, ki še v čisto starinskih oblikah obkroža glave ostalih oseb. V ozadju, ki je — značilnost dobe, ko je v umetnosti zadnjič za nekaj časa oživel strogi, nekam bizantinsko dostojanstveni in veličastni srednjeveški slog — vse zlato, je vidno na levi čudno mesto z mošejami in vitkimi stolpi, kar je morda vpliv španske umetnosti. Veličina in tragika trenutka je podana kar se dá prepričevalno, mogočno in vendar človeško preprosto. — Slika je zares plemenito in globoko občuteno delo. Obrazi upodobljenih oseb so življenjski, čisto osebno značilni, hkrati pa globoko prežeti s čuvstveno toplino in res lepi. — Ta znamenita slika je visela do l. 1905 v samostanski galeriji v Avignonu na južnem Francoskem, kjer je bila nekaj časa papeška prestolnica. Zdaj je delo v pariškemu Louvreu, kjer velja za eno najodličnejših del stare francoske slikarske umetnosti.

GRAFIKA LEONORE LAVRINOVE

K reprodukcijam novih grafičnih del

Ime in delo znamenite angleške grafične umetnice Leonore Lavrinove bravcem Mladike ni znano. V letniku 1932 smo objavili venec njenih del, ki jih je ustvarila na naših tleh. Iz njih je bila videti velika oblikovna dovršenost, pa tudi plemenit okus in odličnost pojmovanja. Zato ne bo odveč, če pokažemo slovenski javnosti nekaj njenih grafičnih listov iz zadnjega časa.

Gospa Lavrinova, žena belokranjskega rojaka Janka Lavrina, profesorja za ruščino in slovanska slovstva na univerzah v Londonu in Nottinghamu, je s svojim možem lani spet obiskala naše kraje. Prepotovala je razen Slovenije še Dalmacijo, Bosno, Črno goro in del Stare Srbije. Zlasti jo je mikala in vnovič navdušila slovenska zemlja, kjer je dobila prenekatero umetnostno pobudo in ki se ji je po svoji prirodi slikovitosti in zaradi sorodnega ljudskega značaja tako močno priljubila. V naših krajih jo spominja narava na gorato škotsko domačijo — umetnica je po rodu iz stare škotske družine —, ljudstvo pa sliči njenim rojakom, ki so prav tako delovni, skromni in pošteni, kot je naš kmetijski človek.

Od pokrajinskih motivov, katere je prinesla z lanskega popotovanja, objavljamo zanimivo radiranko »Iz Kamnika«. Če jo primerjamo z listom, objavljenim

pred dvema letoma, ki kaže prav tako pogled na Kamnik, vidimo, da se je spremenilo pojmovanje umetnice in način izvršitve. V primeri z lanko je ta podoba vse nekam bolj plastična, tudi jasnejša, in kaže znake oblikujočega se osebnega sloga. Zanimivo je zlasti, kako so v smislu te slogovne enovitosti ponostavljene in svobodno podane gore v ozadju. Drugih pokrajinskih podob, ki jih je na lanskem potovanju po južnih delih naše države izvršila precejšnje število, to pot ne objavljamo, pač pa jih bomo pokazali ob priliki.

Med žanrskimi listi sta starejšega izvora »Dekle z vrčem« in prav izrazita in slikovito obdelana radiranka »V kolodvorski čakalnici«. Izredno dobro je podano nastrojenje prizora, ki je občuten in s pomočjo lučnih nasprotij skoraj do grotesknosti krepko poudarjen. Še boljši po čuvstveni vsebini in po neki romantični skladnosti je »Lutkar«, delo pristno angleškega, malce suhotnega hudomušnega, pa vendar poetičnega duha.

Živ in lepo zaključen je možev portret, ki je tudi res točno pogojen. Portret pisatelja Fr. Ks. Meška je prav tako nastal lani. Tudi je gospa Lavrinova zelo posrečeno obnovila Cankarjevo obličje, da je izmed najboljših pesnikovih podob. — Po svoji krepki značilnosti je prav zanimiva ostro izklesana podoba mlade Črnogorke, ki kaže, kako točno je umetnica pogodila plemenski značaj.

Medtem ko je gospa Lavrinova ustvarjala prej na bolj slikarski način ter iskala rešitve v nasprotjih svetlobe in luči pa temnih in svetlih ploskev, se nagiba zdaj vse bolj k čisto risarskemu izražanju in se trudi z golimi obris in črtami doseči potrebno učinkovitost. Vidni so tudičetki neke smotrene slogovne podrejenosti, ki skuša zamenjati nekdanji naturalistični način opazovanja. K temu preprostejšemu, jasnemu in res grafičnemu izražanju nujno vodi umetnico bistvo radiranke, katero ustvarja, kakor pravijo, zgolj »s suho iglo«. Pri tej grafični tehniki se kovinska plošča, v katero slikar vreže podobo, prav nič ne obdeluje z jedkimi kisljinami, kakor je to navada pri običajnih radirankah, ki se prav zato tudi imenujejo »ujedkovine«.

Navedem naj še, da je radiranko »Iz Kamnika« minuli mesec objavil v reprodukciji znani in izredno razširjeni londonski tednik »New Britain«, ki je doslej predstavil svojim bravcem že vrsto pokrajinskih vedut, katere je gospa Lavrinova lani zbrala po Dalmaciji in Bosni. K reprodukcijam objavlja njen mož krajše informativne članke, s čimer oba na izredno učinkovit način širita poznavanje naše zemlje na Angleškem in v Severni Ameriki, kjer Leonora Lavrinova vsi umetnostno usmerjeni razumniki kot močno umetniško osebnost prav dobro poznajo.

Veselimo se, da bo ta odlična naša angleška prijateljica tudi letošnje poletje obiskala spet za dlje časa naše kraje, kjer namerava izvršiti zbirko pokrajinskih motivov iz slovenskih mest. Prepričani smo, da bodo tudi ta dela pokazala njeno visoko grafično dovršenost, ki je plod velike vestnosti, znanja in skrbno ohranjenega in spoštovanega umetnostnega izročila velikih angleških grafičnih mojstrov.

K. Dobida.

NOVE KNJIGE

Paul Acker: Ljubezen in dolžnost. Povest. Iz francoščine prevedel J. Kotnik. Mohorjeve knjižnice 62. zvezek. Str. 90. — Acker je francoski pisatelj iz šole Paula Bourgeta, največjega mojstra psihološkega romana v francoski literaturi. Pisal je romane in novele, v katerih sicer rad posega tudi v življenje pariških salonov, vendar pa nas često vodi iz teh sijajnih dvoran v mračno in neprijazno ozračje velemesta. Tako nam prav povest »Ljubezen in dolžnost«, ki jo imamo pred seboj v prevodu, podaja sliko pariškega predmestja, kamor iz salonov visoke pariške družbe odide mlado dekle izvrševati dela krščanske ljubezni. V naših dneh, ko je potrebno toliko ljubezni in toliko žrtvovanja, bo ta res sodobna povest tudi med nami našla topel odziv. Njena etična resnost jo postavlja med idejno najbolj sodobne katoliške knjige. S. V.

Mirko Javornik: Črni breg. Povest. »Krekova knjižnica«. 1933. Str. 166. — V slovenskem slovu se spet tvori in oblikuje nov pisateljski rod. Povojno generacijo predstavljajo — mislim le na prozo — B. Magajna, L. Mrzel, M. Jarc in A. Seliškar, medtem ko drugi, n. pr. Joža Kranjec, V. Bartol in še neki, niso pokazali večjih del. Kot glasnik nove mladine je izšel pred letom zbornik »Sedem mladih slovenskih pisateljev«, o katerem sem v »Mladiki« napisal, da pomenja prihod novih mladih. Ta napoved se je izkazala kot resnična. Prvi glasnik nove generacije je postal s številnimi novelami in povestmi Miško Kranjec, ki je takoj tudi žel priznanja kritike, v l. 1933 pa sta se mu pridružila še dva mlada: Filip Kalan s knjigo novel »Pustolovci« in Mirko Javornik s povestjo »Črni breg«. Javornik je kot agilen novelist, kritik in prevajavec že poznan, povest iz življenja rudarjev »Črni breg« pa je njegovo prvo večje leposlovno delo. Snov — rudarski revirji — je sicer pisatelju nekoliko odmaknjena in tuja, kar je včasih zelo nevarno in ga je dejansko zavedlo v knjigi v nepravilno rabo nekaterih rudarskih izrazov, a končno ne pomeni, da bi pisatelj o tem sploh ne mogel pisati, saj poudarek je v notranjih podobah in ljudje se le po zunanosti zelo razlikujejo. »Črni breg« moramo imenovati novelo in ne povest, kot je v podnaslovu. Je čisto preprosta, celó preveč enostavna zgodba o fantu rudarju, ki ga v rovi podsuje in ohromi, kot hromec spozna svojo brezkoristnost na svetu in najde končno odrešujočo smrt v ruševinah domače hiše, ki se posede z zemljo vred. Ob tej osrednji osebi stojé še oče, mati, brata, dekle Fani, in to je prav za prav vse. Novela je motivno skopa in kljub novemu, rudarskemu okolju ne prinaša kaj revolucionarno novega, včasih celó odbija s svojo vsakdanjostjo. Vrednost dela vidim v njegovi oblikovni in stilski strani. Novi pisateljski rod gleda na stvari, kakor so. Rekel bi, da se ustvarja nov realizem. Beseda dobiva spet svoj besedni pomen, vsakdanja resničnost je spet vredna, da ji pisatelj drži zrcalo. Mladi izhajajo od pojavov, kakor pred njimi v vsej vsakdanjosti bivajo, njihov junaki so vsakdanji ljudje, ki nimajo nič junaškega na sebi. Tak je Javornik v rudarski revirjih, tak je M. Kranjec v svoji Slovenski krajini, tak je Kalan v malomeščanskem okolju: nič izrednega. Javornik je zašel v nevarnost, da radi vsakdanjosti

svojih ljudi in motivov postane dolgočasen. Pred tem ga je obvarovalo to, da je novela pisana v dušku. Nenavadna tekočnost in presenečujoča gladkost, s katero je povest pisana, priča o izredni podoživljajoči moči mladega pisatelja. — Javornik je s to povestjo oziroma novelo pokazal, da je poklican k pisateljskemu tekmovanju.

Smolej Viktor.

I. S. Turgenjev: Plemiško gnezdo. Prevedel Jože Arko. Leposlovna knjižnica 14. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1933. — »Plemiško gnezdo« — najlepši roman Turgenjeva in njegov prvi obširni tekst — prikazuje nedognano skritost življenja po plemiških podeželskih dvorcih v Rusiji. Turgenjev melanholični obraz gleda v vse odtenke tega življenja in jih slika realno. Vendar leži nad vsemi dvorci, nad osebami v njih in nad ostro risanimi življenjskimi potmi teh oseb rahla tenčica romantike. Dogajanje v »Plemiškem gnezdu« je kos tistega življenja, ki danes še močnejše kot v prvi polovici 19. stoletja povsod valovi: Ljudje, ki nimajo svojim cestam postavljenih ciljev, gredo z negibno navajenostjo misli, besed in kretanj iz dneva v dan. Kot namišljeni umetniki diletantsko posnemajo vsak kulturni gib modernega zapada (Panšin), ljubijo čustvene scene, ki so bile prej dobro pripravljene in naučene (Marja Dmitrijevna), diše od nog do glave po spodobnosti in dostojnosti, pa si dovolijo, da jim koristnost izpreminja naziranje po mili volji (Gedeonovskij), obožujejo neizrazno plehkost, omejenost, površnost in kričeče laži (Varvara Pavlovna). Med njimi jih je le malo, ki jim sega pogled globlje: samotar Lemm, ki čaka v nočeh zvokov prihajajoče, še nikdar slišane strune za svoje kompozicije; Zavreckij, glavni junak, tip Turgenjevovega »odvečnega človeka«, ki stopi še pred popolnim razcvetom svojih let z zemskega torišča; Agafja, čudovit etični lik. Kot samotna roža pa se dviga nad vso plitvost in enoličnost dogodkov plemiškega življenja najlepši ženski obraz Turgenjevove umetnosti — Liza. Zgledov tako izčiščenih značajev je v najnovejših literarnih delih malo, dasi po njih kaotični čas žejno kriči. Prevod je giben in sočen. Lado Truhlar.

Upton Sinclair: Alkohol. Roman. Založba »Priatelj« v Ljubljani. 1933. Str. 283. — V ameriških Združenih državah so pravkar odpravili tako zvani prohibicijski zakon, ki je prepovedal izdelovanje alkoholnih pijač. Tako je Sinclairjev roman, ki je kot zgodovina uzakonjene ameriške abstinence, prišel k nam prav v času svoje aktualnosti. O kralju alkoholu je pisal tudi še drugi Američan, Jack London, katerega roman »Kralj Alkohol« je izhajal v »Mladiki« in izšel potem v ponatisu. A medtem ko je Londonov »Alkohol« avtobiografski roman in se konča z glasovanjem za prohibicijo, se Sinclairjev roman tu šele pričniti in ni avtobiografski roman, temveč ostra in brezobzirna socialna slika dobe med vojsko in po njej. London s sprejetjem prohibicijskega zakona končuje, Sinclair pričniti in dokazuje njegovo lažnivost in popolni neuspeh. Sinclairja Slovenci po številnih prevodih že dobro poznamo. Je socialističen pisatelj, bojevnik za marksistične dogme, prej strankar kot umetnik, najprej poudarjajoč resnico, potem lepoto. Tudi v »Alkohol« je oster in brezobziren kritik meščanstva, kapitalizma, lažne morale. A za razliko od drugih revolucijskih naturalističnih del je ta knjiga družabni roman v angleškem pomenu besede. Popisuje se tu

najprej okolje starih bogatih posestnikov sladkornih plantaž na jugu držav, kjer Sinclair s sliko ene same družine pokaže razvrat pijanstva na deželi. Odtod se dejanje prenese v okolje vele mesta New Yorka med mladino, med literate, bankirje, prohibicijsko policijo, tihotapce itd. Hči plantažnega posestnika pijanca pride v New York, kjer se ji pridruži sin pijanca. Oba bojovníka za pravo abstinenco sta središče povesti. Dejanje je postavljeno v čas med vojsko, ki Ameriki pomenja blagostanje, in v čas po vojski, ki prinaša Ameriki še večje blagostanje in z njim se družee moralno in miselno razvratje (»jazzova doba« 136. »seksualni boljševizem« 137), dokler se nenadoma nekaj — bogve kje in bogve zakaj — ne prelomi in začne prihajati sedem suhih let. Tudi prohibicija pokaže samo neuspeh. Čutim pomanjkljivost v tem, da pisatelj ni pokazal, kako je do prohibicijskih zakonov sploh moglo priti. Brezobzirno pa pokaže, kako pot preko paragrafov ne vodi do treznosti. Ti so bili menda le zato tu, da jih je vsakdo prestopal. Sinclair — kot London — navaja prekletstvo družabne navade, da je treba ob vsaki priliki piti: »Kakor prekletstvo je bilo na življenju mož in žensk, da se niso mogli nikjer sestati in se v družbi veseliti, ne da bi pili« (str. 77). V tako družabno pijanost so se USA tako utopile, da jim prohibicija ni nič pomagala. Udarila je le reveže, ki so se potem zastrupljali z najraznovrstnejšimi pijanci, bogati pa so za alkohol plačevali dvakratno in večkratno ceno, podpirali s tem skrite industrije, organizirali tihotapske družbe itd. Amerika pije kot prej, preko paragrafov ne vodi pot do zboljšanja. Treba je, da vsak sam pri sebi začne z reformo, kot na primer mlada že omenjena dvojica Maja in Kim, otroka očeta pijancev. Kim celó iz idealnosti stopi v pro-

hibicijsko policijo, kjer ga v boju s tihotapci sreča smrt. Maja se potem vsa posveti delu za prerojenje človeka in novo prohibicijo, saj »prohibicija ni odrekla! Prave prohibicije še ni bilo! Uvedimo jo!« Tako se končuje roman. — Kdor hoče vsaj od daleč spoznati nam naravnost nepojmljivo življenje vele mesta in velekapitala, naj bere ta prirodo opis ameriških ljudi. Vidi se sicer, da marksistu Sinclairu njegov materialistični nazor v problemih, kako dvigniti človeka iz propalosti, ne zadošča, postavi Maje in Kima, ki nosita njegovo misel preroditve, nimata trdnega temelja. A prav to nas vodi h globljemu razmišljanju, kaj more biti trden temelj vsakemu duhovnemu dvigu. Zreli človek, ki bo ta Sinclairov roman bral, bo imel nad njim užitek ne radi estetskih in formalnih lepote, temveč radi njegove brezobzirne in ostre resničnosti in kritike, iz katere slutimo pot do rešitve iz kraljestva kralja Alkohola in podobnih kraljev. Viktor Smolej.

Remec Alojzij: Andrej Košuta. Povest. Izdala »Sigma«, Gorica 1933. Str. 128. — S to kratko povestjo, ki bi jo imenoval novelo iz svetovne vojske, je dal Remec preprosto ljudsko berivo, ki ima vse dobre in šibke plati ljudske knjige. Dobre strani prevladujejo in nerazvjen bravec bo zadovoljen s preprosto zgodbo o kmečkem fantu, kako preživi vojni čas in dozori v moža, in z lahkotnim, gladkim pripovedovanjem, v katerem teče povest. Visokih slovstvenih vidikov tu ne smemo uporabljati: ljudstvu, ki mu je delce namenjeno, bo povest ugajala. Nerazvjenemu bravcu morem knjižico brez skrbi priporočiti: je preprosta, gladko pisana in naravna. S. V.

Ivan Molek: Veliko mravljišče. Izdala Cankarjeva družba v Ljubljani, 1934. — Podnaslov pravi, da je to povest iz življenja in trpljenja slovenskih delavcev v Ameriki. Podaja pa določen kos življenja slovenskega priseljence, socialista Toneta, ki nastopa samo v socialističnem revolucionarnem delu in nazadnje postane urednik socialističnega lista. Vsa povest gotovo ni zaokrožena celota, posamezni deli so brez medsebojne povezanosti. Še ljubezenska zgodba, ki je vpletena, vsebuje preveč vratolomnosti in nenaravnosti, da bi mogla vzbuditi videz verjetnosti ali resnice. Tudi nastopajoči ljudje so vse prej ko Slovenci. Sicer se pa z vsake strani vidi, da pisatelju ni veliko ne za zgodbo ne za umetnost, marveč za to, da čimbolj v ospredje potisne socialistično tendenco. Ni sicer nujno, da bi literarno delo z neko tendenco ne moglo biti umetnina, a če je tendenca tako groba in plehka, da se ji v celih odstavkih mora vse drugo umekniti, potem seveda delu ne moremo pripisovati posebne literarne vrednosti. Tako postane knjiga kljub močni dikciji utrudljiva in jo človek s težavo prebere. J. V.

Janez Samojov: Zlato tele in druge zgodbe. Cankarjeva družba v Ljubljani, 1934. — V teh dvajsetih zgodbah nam avtor slika boj malega človeka proti kapitalizmu, boj za pravico, za kruh. Redkokatera teh zgodb je stilno in vsebinsko dograjena. Kakih globin seveda v teh delcih ne moremo najti, saj vsaka zgodba izzveni v čisti materializem: Malemu človeku dajte samo kruha, pa bo imel vse. Pisatelj menda priznava samo dve resnici: »Kruh je življenje« in pa »Življenje je kruh«. J. V.

Claude Farrère: Opij. Prevedel Pav. Karlin. Založba »Priatelj« v Ljubljani. 1933. Str. 99. — Prav nič ni bilo potrebno, da smo dobili v prevodu te niti

Njena ljubljena. (Fot. Fr. Krašovec.)

snovno niti oblikovno zanimive črtice. So prav kratke, pravega dogajanja ni, pisane so v cvetličnem, neznačilnem slogu in s tem hočejo krasiti in olepšavati vzdušje beznic in javnih hiš. Zato »Opija« ni vredno brati: ni lep in ni zanimiv. Jezik je poln srbohrvaških besed, n. pr. životinja, šuma, najmanji, pušiti, pušivec, zvalnik doktore itd.

Marjan Telatko: Izgubljeni. Samozaložba. 1933. Str. 96. — Nekaj črtic, dva dramska prizora: vse brez najmanjše vrednosti. Čemu si pisec nalaga stroške s samozaložbo! Saj niti preproste slovnice ne obvlada. Pri nas se take prazne stvari ne smejo tiskati. — Knjižici je priložena brošurica »Vagabund«, kjer je tiskal isti pisec nekaj pesmi, izdalo pa jo je Slov. kulturno društvo »Triglav« v Kragujevcu (Srbija). Zelo mi je všeč piščeva ljubezen do rodne Slovenije, do materinega jezika itd. A s takimi stvarmi, kot je »Vagabund« in kot so »Izgubljeni«, naj nam rajši prizanese.

Er. Eckstein: Obisk v karcerrju. Dr. J. Lovrenčič: **Ivan Trinko-Zamejski.** Mentorjeva knjižnica. Založila uprava »Mentorja« v Ljubljani, 1933. Str. 40. — Izdajati v ponatisih najboljše stvari iz dijaškega lista »Mentorja«, je pač posrečena misel. Ta, prvi zvezek iz »Mentorjeve knjižnice« prinaša humoresko »Obisk v karcerrju« ter spominski članek Ivanu Trinku ob sedemdesetletnici s ponatisi nekaterih njegovih pesmi. Na naslovni strani je navedena le humoreska, dasi je neprimerno več vreden informativni članek o beneškem pesniku. Humoreska je zelo povprečna in ima malo soli. Sploh bi bilo želeli, da bi v »Mentorjevi knjižnici« izhajale le tehtne in resne stvari. Saj lahkega blaga je tako povsod dovolj in ni treba, da bi ga še med dijake širili s posebno knjižnico. Naj bi podjetje, kot je zamišljeno, uspelo!

Emil Ludwig: Sinovom v svarilo: Julij 14. Prevedel Pavel Debevec. Založba »Priatelj« v Ljubljani, 1933. Str. 188. — Nemec Ludwig — tudi njegovi spisi so goreli na Hitlerjevih grmadah — je priznan zgodovinar in pisatelj, ki je v obširnih knjigah narisal že celo množico zgodovinskih in sodobnih osebnosti. V zgoraj navedeni knjigi popisuje z dramatično silo usodni julij leta 1914 od sarajevskega napada do izbruha svetovne vojske. Tendenca njegovega dela je: pokazati, da je vsa krivda svetovne vojske bila v kabinetih, vsa nedolžnost na cestah Evrope. Drugo bo pač res, a o prvem me knjiga ni prepričala: vzroki svetovnega požara so bili vse globlji. V knjigi se vrste sijajno risani tipi kabinetov in diplomatov v Berlinu, Parizu, na Dunaju i. dr. Vsakomur bo knjiga hvaležno berilo.

Ernest Tiran: Dušica. Risbe izvršil Srečko Pečar. Založil Franc Leskovšek, knjigarna, Celje. 1933. Str. 85. — Duša umrlega otroka pride v nebesa, spozna nova dom in nebeške prebivalce ter hrepeni po mami, dokler tudi ona ne pride k njej. To je vsebina knjige, ki naj bi bila mladinska povestica. Od nebeških prebivalcev je n. pr. sv. Alojzij katehet, sv. Anton vladar svinjakov, sv. Klara naglušna šivilja, sv. Elija kovač itd. Bog Oče pa »je sedel na rožnem oblaku in zlat plašč (!) je imel in dolgo sivo brado (!) ter žezlo (!) je držal v roki« (str. 52). — Ne, to ni vse skupaj niti malo duhovito, je le grozno neužitno in neslano! To naj bo potem mladinska knjiga!

O NEKATERIH JEZIKOVNIH GREHIH

I. Koštiál

Pogosto obžalujem, da Slovenci nimamo takega lista, ki bi se izključno ukvarjal s čiščenjem knjižnega jezika. Taki listi izhajajo med Srbohrvati (»Naš jezik« v Beogradu od začetka leta 1933), med Bolgari (»Rodna reč« od l. 1927), Čehi (»Naše řeč« od l. 1917), Poljaki (»Język polski« od l. 1915), Malorusi, Rusini ali Ukrajinci (»Ridna mova« od l. 1933) in Belorusi (»Rodna mova« od l. 1930).

Tako tudi nimamo ne akademije ne društva za gojenje in snaženje knjižne slovenščine. Lahko imajo svojo jezikovno akademijo »della Crusca« od l. 1582, Francozi Académie française od l. 1637, Švedi »Svenska akademien« od l. 1710 odnosno 1786, Španci »Kastiljansko akademijo« od l. 1714, Rusi Akademijo ruskega jezika od l. 1783, Madžari svojo od l. 1830 (zloglasno radi falsificiranja besed), Nemci »Allgemeiner deutscher Sprachverein« od l. 1885 (ki izdaja svoj jezikovni časopis) itd. A tudi manjši narodi so si ustanovili take družbe, n. pr. Furlani (Società filologica friulana v Vidmu), Rumuni, Frizi, Nizozemci, Esti, Litavci, Latvi, Danci, Grki, keltski Gaëlci v Edinburgu in Irci v Dublinu, Čehi, Srbi in drugi — le mi ne. (Zato pa imamo toliko več političnih listov!)

Za nekatere jezike so se izdale priročne knjige, ki so grajale razne jezikovne pogreške (zlasti v listih); n. pr. za latinščino Krebsov »Antibarbarus«, za francoščino Scherffigov »A«, za češčino razni »Brusi«, za srbohrvaščino »Branič« in »Savetnik«, za nemščino Wustmannove »Sprachdummheiten« in druge podobne knjige, za slovenščino »Rešeto«, Levstikove »Napake slovenskega pisanja« v IV. zvezku »Zbranih spisov«; škoda, da niso izšli jezikovni članki f. Bog. Vdoviča (»Slovenščina in slobenarji«, »Mrevvarstvo«) v obliki knjige. Tudi Breznikov »Slovenski pravopis« vsebuje mnogo potrebnih svaril (kakor tudi »Brus« pisca tega članka; op. ur.).

No, kdor nima masti, mora pač kuhati z — vodo, in narod, ki še nima ne akademije ne jezikovne družbe ne lista za trebljenje, se mora zadovoljiti s spisi po listih. Bodi mi dovoljeno, da iztresem iz svoje jezikovne košarice nekaj pogreškov, ki sem jih nabral iz listov zadnjih let, in da povem, kako bi se morali popraviti.

1. Nadebuden & Co.

Dan za dnem beremo take pridevnike: nadebuden, dobičkanosen, delamržen, mukapoln i. dr. Vsi ti imajo v prvem delu genitiv (rodilnik, 2. sklon), zadnji celó množinski rodilnik v srbohrvaški obliki. Pravilno se glasijo: nadobuden, dobičkonosen, delomržen (ž je na mestu le v samostalniki mržnja in v trpnem deležniku omržen), mučen, -čna, -čno (ali pa poln muk).

2. Dokončitev, onemitev in podobne itve.

V starih časih so delali vsi Slovani samostalnike z obrazilom (pripono) -tev samo iz nedovršnih glagolov in samo iz nedoločniške osnove; n. pr. sta-tev, les-tev, moli-tev, trga-tev, se-tev (od starega glagola se-ti, sejati), že-tev, kle-tev itd. Nemogoče so bile tvorbe iz sedanjske osnove (recimo: gori-tev,

kriči-tev...) in iz dovršnikov (razdelitev, pogubitev, naselitev...), zlasti pa tvorbe na -itev od glagolov na -ati ali -eti (dokončitev od dokončati, onemitev od onemeti). Dandanes so pa tvorbe od dovršnikov že tako številne in navadne, da jih ne moremo več odpraviti. Ne smemo pa kvariti jezika z besedami na -itev od glagolov na -ati in -eti, niti tedaj ne, če je sedanjik na -im (onemim, onemeti).

3. Majasi, Inkajci (v Ameriki), Gothaški...

Ker se bere v nemških knjigah množina: »die alten Mayas«, pišejo neki slovenski pisatelji Majasi. Nemški naziv »Gothascher Almanach« je rodil slovensko obliko »Gothaški almanah«. Nejasno mi je, kako je nastala čudna množina Inkajci. Španci so imenovali to gosposko kasto peruanske države los Incas, ednina el Inca, torej slov. množ. Inki (kakor vojvodi) ali Inke (kakor vojvode). Enako šp. el Maya, množ. los Mayas, tedaj slov. Maji ali Maje. Iz krajevisnega imena Gotha se menda ne more stvoriti pridevnik gothaški, temveč gotajski (kakor Panamá: panamajski). — Kdor je v Evropi doma, je evropski človek (Evropec), ne evropejski; kdor pa v Aziji, je azijski (Azijec), ne pa azijski.

4. Beženec in razkršje.

Ta dva samostalnika sem naletel večkrat. Le iz zveze sem uganil, da naj pomeni prvi begunca, drugi pa razpótje. Prvega ni v srbohrvatskih, ruskih in čeških slovarjih — odkod se je priklatil? Drugi pa je najbrž spačen iz shrv. raskršće (od krst = križ), a korenito spačen.

5. Mati je bolana.

Ta napaka je sicer zelo razširjena, zato pa nič manj grda. Bolana mati je takega kalibra kakor težako breme, lahaka naloga, kaj smo dolžani? ... Samo moški spol ima v nedoločnem edninskem nominativu a: bolán, težák, lehák, dolžán..., v vseh drugih oblikah pa a »izpada«: bolnega, lahkemu, težko, dolžni itd. Imamo pa nekaj samostalnikov, ki so imeli nekdanje a (iz polglasnika) samo v edninskem imenovalniku, zdaj pa imajo v vseh sklonih; nekdanje so imeli vihar, vogál, svečán (starejše sečán od sekati), srpán, osát, panj i. dr. v rodilniku vihra, vogla, s(v)éčna, srpna, osta, pnja... itd.; zdaj pa: viharja, vogala (poleg vogla), svečana, srpana, osata, panja itd.

6. Vzodbujati, vzodbadati i. dr.

Tako beremo vsak dan v listih; pravilno pa se piše in govori le izodbujati, izodbadati itd. Zakaj pa? Ker ima slovenščina sicer mnogo zloženek z dvojno predpono iz+pod, a niti ene z dvojno predpono vz+pod. Enako ima srbohrvaščina veliko sestavljenek z ispod-, nobene pa z uspod-. (Gl. Pleteršnika in Kangrgov srbohrv.-nemški slovar!)

7. Pregovor — prigovor — ugovor — uprava.

Te štiri besede imajo v shrv. drugačen pomen kot pa v slovenščini. Nekateri slovenski časnikarji jih pa rabijo v slovenskem stavku v shrv. pomenu (ne vem, zakaj to delajo) in tako mora seveda nastati zmešnjava. Shrv. pregovor je slov. pogajanje, prigovor je slov. ugovor, ugovor je slov. pogodba, uprava je slov. vlada, vodstvo, direkcija; vladanje je slov. vedenje in vladanje. Časnikar, ki prevaja iz shrv. listov, mora dobro paziti na te razlike v pomenu.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

Čutila.

Kaj bi pomenil svet nam in kaj bi pomenili mi njemu, če ne bi videli, slišali in čutili?

O stvari, kateri posvečamo posebno pažnjo, pravimo, da jo čujemo kot punčico svojega očesa. S tem ne priznavamo samo, da nanjo pazimo, temveč tudi, da jo cenimo kot najdragocenejšo, kar imamo. V resnici je oko dragocen dar božji. Če si hočemo priklicati v zavest, kako zelo smo odvisni od naših oči, zaprimo jih za kratek čas in pojdimo ven. Svobodno gibanje bo v veliki meri nemogoče; poleg tega tudi manj doživimo, saj odpadajo iz našega obzorja vsi vtiski, ki jih nudi oko.

Tej vrednosti primerno je zavarovala oko že narava sama. V koščeni votlini leži; tisti del, ki gleda v svet in nima koščene zaščite, ima veke, da ga pokrijejo v nevarnosti in v spanju. Tri kože obdajajo očesno jabolčico. Zunanja, trdna in odporna, ima spredaj prozorno roženico, da more svetloba nemoteno skozi. Srednja, žilnica, je tanjša, ima temnejšo barvo in je polna krvnih žilic; spredaj tvori nekak zastor in ima v sredini okroglo odprtino, ki jo imenujemo zenico ali punčico. Žilnica daje očem barvo, ki je modra, siva, rjava. Notranja kožica — mrežnica — je svetla, tenka in zelo komplicirano sestavljena; v njej so razporedene živčne celice in živčna vlakna. Najgostejše so v tako zvani rumeni pegi; zato je tam tudi vid najostrejši. Iz vseh teh živčnih vlaken se sestavlja vidni živec, ki prehaja iz očesne votline v možgane. Očesno notranjost izpolnjujeta leča in gosta, kakor steklo prozorna tvarina, ki jo zato tudi imenujemo steklovina.

Svetloba, ki prihaja skozi prednji del očesa, se lomi v leči in pada na mrežnico. S spreminjanjem oblike lomi leča svetlobne žarke v večji ali manjši meri in na ta način omogoča gledanje v bližino in v daljavo. Pri močni svetlobi se zenica zoži, pri slabi se razširi. V prvem primeru izloči čezmerno svetlobo, v drugem skuša odpreti čim večjemu številu svetlobnih žarkov pot v oko. Od zadostne in pravšnje svetlobe je deloma odvisna tudi jasnost slike, ki jo dobimo o predmetih.

Zdravo, normalno oko vidi dobro v bližini in na daljavo. Nekateri ljudje imajo že po naravi slab vid; naj gledajo od blizu ali od daleč, vedno so zanje predmeti zamegljeni. Kratkovidno oko vidi jasno samo iz bližine. Ko pa gleda kak predmet iz malo večje oddaljenosti, že postane pogled nejasen, in to tem bolj, čim oddaljenejši je predmet. Daljnovidno oko vidi

na določeno oddaljenost; njemu se zdi predmet megljen, če ga gleda iz bližine. Vsako oko postane v starosti nekoliko daljnovidno, in sicer zaradi obrabljenja finnega očesnega aparata. Kratkovidni drži pri branju knjigo tik pred obrazom, daljnovidni jo drži v stegneni roki.

Napake vida se dajo izravnati s primernimi naočniki. Ni pravilno, da se ljudje branijo le-teh, češ, z naočniki se oči kvarijo. Prav nasprotno je res. Oko, ki ne vidi normalno, pa naj bo kratko ali daljnovidno, se muči in utruja preko mere, radi tega peša še hitreje. Izraz tega prekomernega truda so razne slabosti, predvsem glavobol, ki se pojavlja po daljšem delu, navadno proti popoldnevu in večeru. Koliko ljudi trpi na redno se ponavljajočem, popoldanskem glavobolu, ki mu iščejo vzroka povsod, samo tam ne, kjer je najbolj verjeten, v svojih očeh. Da je res napor oči pogosto vzrok glavobola, dokazuje tudi to, da se pojavi samo v času dela; v dneh, ko ga prekine izlet, dopust ali kako delo, ki ne zahteva napetega sodelovanja oči, se pojavlja le v malenkostni meri ali sploh ne. Glavobol je signal nevarnosti; kliče človeku: Skrajni čas je, pojdi k zdravniku. Naočniki so pomoč in varstvo slabemu očesu, nesmiselno je torej trditi, da se z naočniki oči kvarijo. — Samo v enem primeru more biti ta trditev pravilna, če so namreč naočniki napačni. Zato je nepravilno, če jih kupujemo brez zdravniškega predpisa. Zdravnik, ki pregleda očesno ozadje, presodi, kaj je najbolj primerno v posameznem primeru, in predpiše pravilne naočnike.

Ne posebno redka napaka na očeh je škilenje. Da to človeku ni baš v okras, vsi veste; toda škilenje tudi slabo vpliva na vid. Oko, ki stalno gleda v nepravilno smer, ne more pravilno delovati, organ pa, ki ne dela, slabi — to je zakon narave, ki smo ga že večkrat poudarili. Kdor škili, gleda torej pretežno samo na eno oko, oziroma pri obojestranskem škilenju na tisto, na katero manj škili; zopet nastopi preutrujenost očesa, ki je tem večja, ker eno samo oko nikdar ne vidi predmeta v vseh smereh. Otrok, ki škili, mora dobiti čimprej naočnike, da se povrne oko v pravo lego in ohrani pravilni vid. Odrasli človek se more rešiti škilenja z operacijo; oslabelemu vidu pa ni več pomoči.

Vidu lahko škodujejo razna očesna vnetja. Vnete oči so rdeče, solzeče se in zlasti zjutraj zlepljene. Svetloba, dim in prah jim povečajo bolečine. Če je bolezen nastopila v prozorni roženici, povzroči v njej motnje, ki branijo svetlobnim žarkom prosto pot; vid oslabi in celó popolnoma izgine, če so motnje dosti obsežne in pogostne. Nešteto slepcev trpi vse življenje, ker je zaradi nezdravljene, mazaško ali prepozno zdravljene bolezni zagnila noč njihove oči. Sicer pravi pregovor, da je nič dober za oči, toda v tem primeru pregovor nima prav. So zdravila, ki zanesljivo učinkujejo, samo priti morajo pravočasno in iz strokovnjakove roke. Oči so preveč dragocene, da bi se smelo postopati z njimi po mili volji.

Pri poškodbah očesa je treba iskati takojšnje pomoči pri očesnem zdravniku. Odlašanje v takem položaju je skrajna malomarnost, ki se z ničimer ne dá opravičiti.

Nešteto škodljivosti ograža zdrav vid in vse premalo pazimo na oči. Po statistikah vidimo, da se od

otroških let dalje stalno večja število slabovidnih. Nekaj je krivo življenje, nekaj smo krivi sami. Koliko samo beremo in delamo ob nepravilni razsvetljavi: pri neenakomerni, nezadostni in trepetajoči luči, v somraku — pa zopet v polni sončni svetlobi in v svetlobi, ki pada od napačne strani in meče senco na delo. Brati, pisati in delati smemo samo pri zadostni razsvetljavi; čim finejša je delo, tem boljša mora biti svetloba. Pri migljajoči luči in v mraku ne smemo ne brati ne delati ročnih del; prav tako je očem škodljivo, če pada sončna svetloba naravnost na delo pred nami. Če že delamo na soncu, potem delajmo tako, da bodo oči in delo v senci. Gledanje v žarečo svetlobo je očem nevarno; ljudje, ki delajo ob močnem ognju, po kurilnicah in plavžih, ki hodijo po bleščečem se snegu in soncu, morajo nositi posebne zaščitne naočnike. Celó oslepiti se more od svetlobe. V Ameriki sem imela priliko videti kotel raztopljenega zlata. Kakor da me bodejo neštete žareče igle v oko, tako je učinkoval pogled na to lesketajočo, žarečo maso. Ni izključeno, da bi me bilo ob zadostnem gledanju oslepilo. Svetloba mora padati na delovni prostor z leve strani ali z vrha, sicer si sami delamo senco, kar je neprijetno in kvarno. Med napornim, finim delom naj si oddahne oko od časa do časa s tem, da se zazre v daljavo. Posebno pogled v zelenje je blagodejen; zelena barva vpliva pomirjevalno tudi na duha. — Branje v vlaku, sploh med vožnjo, je slabo, ker radi tresenja črke migljajo pred očmi. Vedno mi je žal, če vidim, kako potujoči ljudje zapravljajo svoje oči z branjem, zraven pa še izgubljajo pokrajinske lepote, ki hité mimo njih. — V kinematografih bi se morale odpraviti vse prednje vrste sedežev. Še na oddaljenih, dobrih prostorih občuti oko neprijetno tresenje filma, toliko bolj v prvih vrstah. In te zavzema predvsem mladina. Ali ni škoda njenih oči? Tudi ležé ne smemo brati; oči morajo zavzeti nenaravno lego in gledati v nenaravno smer in se utrujajo bolj kot bi se smele. Ležati znači mirovati. Kdor že hoče brati v postelji, naj bere sedé.

Med očesom in knjigo mora biti primerna razdalja. Otroci imajo navado, da se preveč zgrbijajo pri delu in skoraj dobesedno berejo in pišejo z nosom. Tako držanje je očem in hrbtenici škodljivo; če je samo razvada — in pogosto je tako — se bo dala odpraviti z dosledno paznjo, če pa so vzrok oči, je treba zdravnika.

Pri delu in med vožnjo se zgodi, da prileti v oko kak drobec, prah ali mušica. Solze ga zalijejo in zaskeli nas. Včasih zadostuje že, če zatismo oko in ga gladimo s prstom v smeri od senc proti nosu. Smet v očesu se premakne v kot ob nosu, kjer nam ne dela nobene težave več in ga lahko odstranimo. Brisanje in mencanje oči je brez koristi. Tako ne bomo spravili drobca iz očesa; nasprotno, le še globlje ga bomo potisnili pod veke. Če je prvi poskus ostal brez uspeha, je treba veke obrniti. Spodnjo veko obrnemo tako, da gleda ponesrečenec navzgor, s palcem pa potegnemo veko navzdol. Pri obračanju gornje veke pa mora biti pogled obrnjen navzdol; trepalnice primemo z dvema prstoma in odvdignemo veko od očesne jabolčice; kazalec druge roke pa pritismo narahlo na sredo veke. Potem veko obrnemo in drobec obrišemo z oglom čistega robca. — Če ga tudi tako ni mogoče spraviti na dan, se oko obveže in zadeva prepusti zdravniku.

Pod obvezo se namreč oko veliko manj pregiblje in se ne vname tako hitro.

Trepalnice in obrvi so naravna zaščita proti prahu in drugim zunanjim škodljivostim. Popolnoma nesmiselna je torej moda, ki predpisuje, da se obrvi brijejo in nadomesté s posevnimi, črnimi črtami. Ljudje, ki se taki modi pokoré, dokazujejo s tem, da nimajo pojma o nalogu obrvi.

(Dalje prihodnjíč.)

NAŠ VSAKDANJI KRUH

Če gospoda uživa bel kruh, to še ni nikak dokaz, da je tak kruh res tudi našemu organizmu prikladen. Če ga zdravniki v posameznih primerih priporočajo, imajo za to svoj posebni razlog. Saj uporabljajo v zdravilstvu tudi strupe in druge snovi, ki nikakor niso za redno uživanje. Nasprotno je pa do dobrega dognano, da bel kruh človeškemu zdravju ni prikladen in ob samem belem kruhu sploh ni mogoče živeti. Pa še več! Mnogo slovečih zdravnikov trdi, da je bel kruh kriv, da ima sedanje človeštvo, zlasti v premožnejših in na višku kulture stoječih slojev, tako slabe zobe, in da bel kruh mnogo pripomore, da je dandanes toliko raka, ki je poleg jetike najhujši bič človeštva.

Marsikdo se bo vprašal, kako vendar to, da ima uživanje belega kruha tako slabe posledice. Lahak odgovor! To vse zato, ker je bel kruh napravljen iz moke, ki je brez vseh tistih, že večkrat omenjenih dragocenih snovi, ki jih ima v sebi žitno zrno in ki se nahajajo v satovnici, to je v tisti spodnji plasti žitnega zrna, ki oklepa jedro, in v klici. Veliki mlini, ki izdelujejo belo moko, ne delajo tako kakor kmečki mlini, da bi zmleli pšenico kar célo, táko, kakor jo dobé od kmetovavca. O kaj še! Najprej jo s posebnimi stroji olupijo ali prav za prav na suh način prav v živo odrgnejo, da odstranijo z zrnja zunanje slamnate kožice. S to zunanjo obleko pa posamejmo tudi kožo, t.j. satovnico in klico z vsemi beljakovinami, rudninskimi snovmi in vitamini vred. Vse te najboljše in najvažnejše sestavine žitnega zrna pridejo v otrobe za krmo živalim, za človeško hrano pa meljejo potem samó prazno notranje belo jedro, pa še tisto potem še neštetokrat sejejo in premeljejo, toliko časa, da dobijo bel mrtev prah, ki mu pravimo najfinejša bela moka.

Pa utegne kdo vprašati: »Kako to, da podjetja, ki jim je gotovo vse to znano, vendarle izdelujejo tako moko?« Tudi na to je lahek odgovor: Takó zahteva pokvarjeni človeški okus, slaba človeška razvada, to zahteva pomehkuženi goltanec, ki mu ne ugaja trd in oster črn kruh, pa naj bo še tako zdrav in redilen. Imeti hoče kruh z lepo, belo, priklupljivo barvo, rahlo, gobasto sestavo, kruh, ki se hitro napije kave ali čaja in ki brez grizenja spolzi po goltancu v želodec. Kako je potem v prebavilih in kakšne so posledice za zdravje, po tem ne vpraša nihče, samo da je ustrezno razvadam in zahtevam kulturnega človeka in njegovemu načinu življenja. Nič zato, če imamo še tako slabe zobe, saj imamo dovolj zobozdravnikov; nič zato, ako tisoči trpé in poginjajo na raku in drugih boleznih, ki so posledica tako imenovane kulturne hrane. Enkrat mora tako vsakdo

umreti. — Táko je mišljenje današnjega povprečnega kulturnega človeka o kruhu, pa tudi o drugih živilih in o prehrani sploh.

Pa boste rekli, da vendarle ne more biti tako hudo, sicer bi bilo — bolno vse človeštvo, ker dandanes večinoma povsod uživajo bel kruh. Seveda, na videz ni tako hudo, ker ljudje k sreči ne jedó samega kruha. Škoda, ki si jo prizadevajo s tem posameznim živilom, se vsaj deloma poravnava in popravlja z drugimi živili, ki so prikladnejša nego bel kruh. Posledice uživanja belega kruha pa tudi niso tako očitne, da bi jih kar otipali. Šele v zadnjih desetletjih, ko je veda neovržno dokazala pomanjkljivost bele moke in belega kruha, se je začelo po vsem svetu gibanje proti belemu kruhu in za povratek k prirodi, nazaj k naravnemu, popolnemu, črnemu kruhu.

Pomislimo vendar, kaj pomeni, če delavec, ki potrebuje tečne hrane, kupuje za drag denar živilo, ki malo zaleže in ga zato mnogo več potrebuje, zameta pa edino primerni, tečni in redilni domači izdelek, ki je vrhu tega še cenejši. Pek na kmetih, ki peče bele štruce in žemlje, je nesreča za kmečki živelj. Kadar bo pékel kruh iz popolne, cele moke, tedaj bo dobrodošel, ker se preobremenjenim gospodinjam ne bo treba baviti s peko kruha.

Prečudno se suče svet. Prvotno so jedli bel kruh izključno le bogatini in premožnejši meščanski sloji. Ščasoma je prodril tudi na kmete in v delavske vrste, ki so navezane na kupovanje vsakdanjega kruha od pekov. Vsi ti pa v svoji usodni zmoti mislijo in so trdno prepričani, da je to kulturna pridobitev, kulturni napredek in višek dobrote. Kakor se je pa bel kruh pričel širiti od zgoraj, tako se je začelo jasnití tudi od zgoraj pri inteligenci. Nekateri je prignala do spoznanja sila (večkrat je bila ta sila bolezen), drugi so spoznali zmoto slučajno. Ko je splošnost še dandanes v popolni zmoti in slavi bel kruh svoje slavlje, so posamezniki že pred več nego pol stoletja spoznali malovrednost belega in važnost polnega, domačega črnega kruha. Pomislimo samo na Kneippa! Koliko si je mož prizadeval vse življenje, da bi prepričal ljudi o njih zmoti, dasi takrat bel kruh še dolgo ni bil tako slab kakor je dandanašnji! Na našem Bledu je znani Rikli, lastnik sanatorija za zdravljenje z vodo, zrakom in soncem, že tudi pred več nego štiridesetimi leti rabil za prehrano črn kruh. Pa tudi poklicni zdravniki ga vpeljujejo po sanatorijih in bolnišnicah, po drugih državah še mnogo bolj nego pri nas. Tudi po mestih se že vedno pogosteje oglašajo posamezniki, ki ne marajo prazne, bele, s kvasom napihnjene pene, ampak res pravi, popolni, črni kruh. Toda to so pač le posamezniki. Splošno spoznanje prodira počasi.

Škoda, ki jo trpi zaradi tega človeštvo, je velika. Kdo more prešteti vagone pšenice in drugega žita, ki ga predelajo velemlini v snežno belo, toda prazno moko, in kdo more prešteti vagone otrobov, ki so polni dragocenih snovi, ki jih pa požró živali, zato da dobimo iz njih (iz živali namreč) nazaj v obliki mesa, masti ali mleka komaj eno desetino tistega, kar smo jim dali. Danes je za kruh sploh marsikje težko, zato je tem bolj važno, da za denar, ki ga izdamo v ta namen, dobimo tudi res nekaj vredno živilo, to je črn, popoln kruh.

Š.H.

NAŠA MLADINA

Časi, katere preživljamo, so veliki in resni. Na razdobju dveh vekov smo in revolucija je zajela ves svet. Ponekod očitno in nasilno, drugod na skrivaj, pa zato nič manj določno preobraža mišljenje družbe in ji daje novo lice. Ni čuda, če se v takih velikih časih pojavljajo resna vprašanja, ki jih voditelji in učitelji narodov skušajo rešiti. Eno takih vprašanj, ki vznemirja današnje sociologe, je gotovo žensko vprašanje; drugo nič manj važno, morda še težje, pa je problem današnje mladine.

O današnji mladini veliko govorimo in pišemo. Zmajujemo nad njo, obsojamo jo in smili se nam; toda razumemo je ne. Nikakor se ne moremo vživeti v njeno mišljenje in njeno hotenje, ker nismo preživeli z njo njenih otroških let, njene mladostne zapuščenosti in osamljenosti in njenega trpljenja. Odtod silni prepad, ki loči v današnjih dneh starine in mladine in ki je eden izmed žalostnih znakov današnje dobe.

Današnja mladina, ki bo nekdanj, prav kmalu, tvorila bodoči rod in jedro bodoče človeške družbe, je zarod krute svetovne preizkušnje in žalostne človeške zablode. Zrasla je v ozračju velikih počitnic, ko se je oče nahajal v strelskem jarku, mati pa se zanj ni mogla ali ni marala brigati. Ni mogla, ker zato v obupni borbi za beraški košček vsakdanjega kruha ni imela časa. Ni marala, ker jo je zapeljala vrtoglava lahkomišelnost tistih časov in je za »vojno podporo« pijančevala dneve in noči in ji ni bilo mar za bedno bitje, ki je jokalo umazano in zapuščeno in je bilo njen otrok. Že v najnežnejši dobi so ti otroci okusili radosti, ki so prihranjene odraslim, zrelim ljudem; okusili so sad spoznanja; že takrat so se jim na široko odprle oči. Zobali so grozdje, ko še ni bilo zrelo.

Ne smemo se torej čuditi, če si je ta mladina, komaj da je v svetu zavladal mir, izbrala za svojo dediščino zakonik, ki pozna le pravice in nič dolžnosti. In ne smemo se čuditi, da ima ta zakonik samo tale člen: »Zavladaj svetu, da se lahko naužiš vseh dobrin, ki ti jih poželi srce. Vsemu ostalemu pa se posmehuj!« To »ostalo« pa pomeni vrednote, na katere je gradila njih vzgoja in katerih praktična utajitev je vzrok vsega sedanjega zla in velikega obupa mladine. Vendar pa je današnja mladina na zunaj vesela, zadovoljna, brezskrbna; smehlja se, uganja sport do blaznosti, poje in pleše bolj ko katerikoli rod pred njo. Vendar pa naj nas ta videz ne moti. Revščina, ki se skriva, ostane še vedno revščina. Ko se ti mladi ljudje srečujejo s to današnjo življenjsko romantiko, si nadenejo naličje cinizma in pretvarjajo svoj realizem, da svet ne bi videl njih trpljenja. Toda tudi ta obrazina cinizma je že na treh oglih oglodana; prišel je čas, ko samo mehanično, do skrajnosti »realistično« življenje ne zadošča več in bolno se oglašja pomanjkanje vsakega nežnejšega čuvstvanja. Mladina v vsem tem zunanjem hrupu išče novega življenjskega pravila, išče si vere in gospodarja. Išče si krmila za svoje življenje.

Takole izpoveduje eden teh mladih ljudi:

»Gole so nas pahnili v življenje in roke, ki so vodile našo mladost, so nam upognile čela k zemlji.

Nalašč in namenoma so nam ugašali in še ugašujejo vsak plamenček, ki bi nas mogel dvigniti nad nas same in nam napolniti dušo z gorečnostjo za dobro in lepo stvar. Naše zlo pa je: slast za minljivo veselje, pohlep po denarju, uživanje in predvsem prevzetnost, ki si hoče podjarmiti veselstvo. Strast, pijanost in pohlep po vsem, kar čutimo, kar okušamo, kar vonjamo, to je, za kar se pehamo; vse to pa je odločeno, da razpade v prah. Ničesar pa si ne iščemo, kar bi nam utešilo srca in kar bi preživel čas.«

In drugi obupni klic pravi:

»Znameniti in odlični pisatelji so nam napolnili srce ko kačje gnezdo z nizkimi strastmi in podlimi spoznanji. Ob kinu in strojih smo zrasli, zdaj pa se nam studijo vse zaužite radosti in polastilo se nas je hrepenenje po zvezdah... Z vsakim dnem se globlje pogrezamo v zlo, ki se nam studi, toda sami se ne znamo izkopati iz njega... V kaj naj verujemo? In komu naj verjamemo? Katera je tista svetla gora, ki bo pritegnila naše duše nase?

Duha manjka današnjemu svetu in nam, njegovim otrokom. Ali nas bo zajela vera, ki bo dala poleta našim dušam, preden dosežemo dno prepada, v katerega se pogrezamo?»

Današnji svet, v katerem vse vre in se vse neprestano presnavlja, stoji pod silnim vplivom dveh velikih, nasprotujočih si sil, to je mehanizma, ki prihaja k nam z zapada, in pa lažnega mysticizma, ki prodira k nam z vzhoda.

Iz prvega izvira materialistično gledanje na vse, kar se dogaja, drugo pa nas zapeljuje v anarhizem in upor. Oboje združeno pa stresa stoletne temelje, na katerih smo do sedaj živeli in trenutno vsaj pri nas še živimo.

Pod tema dvema vplivoma je vsako delo, moralno, socialno, politično, narodnostno ali mednarodno, izročeno naključju in temi. Zadnji čas je, da v tej veliki drami, ki jo preživljamo, postavimo in popravimo smernice v dvojno višjo moč: duha in usmiljenja, če nečemo propasti in umreti.

Današnja sportska mladina, telesno tako utrjena, ne pozna v življenju drugega ko »poslovanje«, dobiček in uživanje. Zdaj je odkrila, da zija pred njeno bodočnostjo strašen prepad. Današnja mladina je živčno vsa razburjena, srce je prazno, brez vsake duhovnosti; zato se je polasča nemir in želja po večnostnem in po duhovnem sproščanju.

Naša mladina blodi sama po puščavi ljubezni. Ko je pozabila Boga, je pozabila tudi na človeka. Ne zna več ljubiti v pravem in veličastnem pomenu besede. Vendar pa nekaj mora ljubiti, in ker drugega nima, ljubi užitek, kruh in denar. Temu žrtvuje vse: družino, javno blaginjo, svoja načela in vse drugo, kar ji še preostane: čast in vest. Tako zlato tele še vedno stoji sredi srenje in vsako pokolenje mu zida nov prestol. Denar je vera novega časa. Ko se je oprostila Boga, je mislila, da se je oprostila tirana; pa nikoli ni bila bolj usuznjena, kakor je danes.

Želja po denarju izvira iz vsega pojmovanja življenja, v katero so zavedli mladega človeka brezvestni mogotci. Nikoli ni jarem dvojne sužnosti: strasti in denarja, huje pritiskal kakor danes.

(Konec prihodnjic.)

KUHARICA

Medena rožičeva potica.

Daj v skledico štiri žlice mlačnega mleka, žličico sladkorne sipe in 5 dkg drožja; vse to zmešaj in postavi za nekaj minut, da vzide. Nato zmešaj v večji skledi $\frac{1}{2}$ l toplega mleka, 8 dkg sladkorja, 7 dkg kuhanega masla, kavno žlico soli in 90 dkg moke; to dobro premešaj, prideni vzišli kvas, dva do tri rumenjake in 5 dkg mrzle masti. Nato vse skupaj s kuhalnico dobro stepaj četrto ure. Stepeno testo pokrij in postavi na toplo, da vzide. Ko vzide, razvaljaj in pomaži z rožičevim nadevom in potresi z 10 dkg rozin.

Kako se napravi nadev za to rožičevo potico, glej v marčni številki letošnje Mladike.

Zdrobovna juha z rumenjacom.

Razgrej 5 dkg sirovega masla ali gosje masti, stresi vanjo 5 dkg pšeničnega zdroba in mešaj, da se zdrob prav malo zarumeni. V tak zdrob počasi prilivaj $1\frac{1}{2}$ l petršiljevke ali kostne juhe, pridno mešaj, da se ne napravijo štrukelji. Ali pa zmešaj zdrob z nekaj žlicami mrzle vode, ga takoj stresi v zavrelo juho in kuhaj počasi 15 do 20 minut. Nato zlij juho v skledo, v kateri si dobro zmešala rumenjak.

Kako kuhaj krompir.

Oprani krompir kuhaj četrto ure. Nato ga olup in zreži na poljubne kose. Ako kuhaš krompir z olupki, ostane v krompirju vsa hranilna snov.

Kumnov krompir.

Ko si krompir četrto ure kuhala, ga olup in zreži na kocke, stresi ga v kozo in prideni toliko tople vode, da je krompir pokrit. Osoli in potresi nekoliko kumne, pokrij in duši četrto ure. Nato prideni košček sirovega masla in ga duši še nekaj minut.

Pečeni krompirjevi koščki.

Skuhaj krompir z lupinami, ga olup in zreži na prst debele koščke. Vsak košček potresi z drobno soljo. Nato položi krompir v kozo, v katero si dala nekoliko masti, ga postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče. Postavi krompir s kislim zeljem ali repo na mizo.

Krompir z drobnjakom.

Ko si krompir v lupinah kuhala četrto ure, ga odcedi, olup, zreži na kocke, ga stresi v kozo, zalij s kostno juho ali toplo vodo, osoli in pokritega duši četrto ure. Nato prideni košček sirovega masla in žlico drobno zrezanega drobnjaka. Ko še nekaj minut vre, ga postavi z zabeljenim fižolom na mizo.

Ocvirkovni krušni cmoki.

Zreži štiri dan stare žemlje na majhne kocke. Razpusti v kozi 5 dkg mastnih, skozi stroj zmletih ocvirkov, jim prideni žlico drobno zrezane čebule in žličico zelenega petršilja. Ko se prav malo zarumeni, polij žemlje z ocvirki. Zmešaj v lončku $\frac{1}{4}$ l mrzlega mleka in jajce in polij žemlje. Dobro premešaj in pusti pokrite pol ure. Nato primešaj žlico moke in napravi iz tega testa pet cmokov, ki jih kuhaj v zavreli slani vodi 25 minut. Kuhane zloži

na krožnik, jih prereži čez polovico in zabeli z mastjo, ki si v njej zarumenila žlico krušnih drobtin. Cmoke postavi kot samostojno jed s kislim zeljem na mizo.

Narastek iz ostalega mesa.

Razgrej v kozi majhno žlico masti; prideni žličico drobno zrezane čebule in ko se nekoliko zarumeni, $\frac{1}{4}$ l opranega riža; premešaj, osoli in ga zalij s $\frac{1}{2}$ l juhe od kosti, karfijole itd.; pokrij in kuhaj riž do mehkega, prideni tudi žlico pretlačenega paradižnika. Naloži kuhani riž v pomazano, pred ognjem varno skledo ali pločevinast krožnik, vrhu riža naloži prazeno meso, vrhu mesa pa tole mešanico: Mešaj dve žlici kisle smetane in rumenjak, prideni sneg beljaka in žlico krušnih drobtin. To mešanico naloži tako po mesu, da je meso pokrito, vrhu mešanice potresi žlico nastrganega bohinjkega sira. Postavi za 15 do 20 minut v pečico, da se nekoliko zarumeni. Daj kot samostojno jed s kislim zeljem ali solato na mizo.

Ostalo meso pripravi takole: Ako ostane opoldne goveje meso, ga pusti v juhi na toplem. Nato ga s krivim nožem drobno zreži in stresi v ponev, ki si v njej razgrela majhno žlico masti in zarumenila žlico zrezane čebule, nekajkrat premešaj, prideni ščep popra in soli. Okusnejše je, ako pražiš tudi gosja ali kokošja jetra.

Črni koren v solati.

Kuhaj opran koren v zavreli vodi četrto ure. Nato ga odcedi, mu ostrgaj kožo in kuhaj v zavreli slani vodi do mehkega. Kuhanega odcedi, stresi na krožnik in ga oblij z oljem, kisom ali limonovim sokom. Potresi ga z zrezano šalotko, česnom ali poprom.

Pomarančni olupki (arancini).

Pol kilograma pomarančnih lupin z belo kožico vred namoči čez noč v mrzli vodi, ki jo nekajkrat premenjaj. Nato skuhaj olupke v vodi, da postanejo mehki. Nato skuhaj $\frac{1}{2}$ kg sladkorja v $\frac{1}{4}$ l vode, da se vleče, in položi vanj na štirivoglate koščke zrezane lupine. Pusti, da prevró v sladkorju. Nato zloži koščke na desko, potreseno z debelim sladkorjem, jih v tem sladkorju povaljaj in zloži na sito, da se posuše.

Pomarančna torta.

Mešaj 10 dkg sirovega masla, 12 dkg sladkorja, šest rumenjakov ter sok in lupine pol pomaranče. Nato prideni sneg šestih beljakov, 6 dkg krušnih drobtin, 8 dkg zrezanih mandljev in 4 dkg moke. Vse narahlo premešaj in peci kakor vsako torto. Pečeno in ohlajeno oblij s pomarančnim ledom.

Pomarančni led.

Mešaj četrto ure 15 dkg sladkorne moke, žličico ruma in sok drobne pomaranče. Nato mešaj še na ognjišču nekaj minut, da se nekoliko segreje, in takoj oblij torto. Če jo prerežeš, jo nadevaj z marelično mezgo.

Pomarančna solata.

Zreži pomarančo na kolesca in jih zloži na krožnik. Na vsak kolesček daj kuhano češnjo, vkuhan ribezelj ali brusnice, potresi s sladkorjem in polij s kozarcem vina.

M. R.

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Kje je prstan?

»Gospoda,« pravi voditelj zabavnih iger, »zdaj bomo pa določili, kdo je ustvarjen za dobrega detektiva. Potrudili se boste iz sobe; med tem pa bom skril tukaj nekje prstan, tako da ga bo lahko našel, kdor ima dobre oči. Skril ga bom namreč tako, da ne bo treba privzdigniti nobene stvari, ne bo treba odpirati nobenih omar ali miznic. Položil bom prstan na odprto mesto, kjer ga bo lahko vsak v najkrajšem času našel. Kdor pa zagleda prstan, ne sme tega povedati, ampak išče na videz še nekoliko časa dalje. Potem pa sede na stol in opazuje druge, ki niso bili tako srečni in še vedno iščejo. Prosim torej, gospoda, potrudite se v sosedno sobo.«

Ko so odšli vsi iz sobe, obesi vodja prstan na žebelj, na katerem visi slika. Potem pokliče družbo v sobo. Začne se iskanje. Nekateri precej opazijo prstan, toda nekateri iščejo na veselje drugih po vseh mogočih in nemogočih skrivališčih, preden se jim zlati obroček zasmee. Kdor prvi zagleda prstan, je za tem na vrsti, da ga skrije.

Igrica, na videz preprosta, povzroča vendar obilo smeha.

Tekma z zaprekami.

(Zabavna igra na prostem.)

Vodja te igre mora biti dober in spreten tekač. Teči mora proti cilju, ki ga sam določi. Za njim jo uberejo drugi čez drn in strn. Voditelj ne bo izbral najkrajše poti, nasprotno, skušal bo priti do cilja po kar največ mogočih ovinkih. Tekal bo sem in tja, skakal čez jarke, hoté se bo nekajkrat prekopnicil. Lezel bo skozi grmovje in plezal čez plotove. Zasedlovavci imajo dolžnost, voditelja kolikor mogoče dobro v vsem posnemati; nastali bodo seveda smešni prizori, kar jamči, da bo igra zabavna.

Ptice prodajamo!

(Zabavna igra na prostem.)

Vodja igre je prodajavec, drug igravec pa je kupec. Ostali pa so ptice. Prodajavec jih postavi vse v eno vrsto in vsakemu da ime kake ptice. Eden je golob, drugi orel, tretji ščinkavec itd. Kupec se mora v začetku nekoliko oddaljiti, ker ne sme vedeti, kake vrste ptic ima prodajavec. Ko imajo vsi igralci ptičja imena, pokličejo kupca in mu povedo, da je trgovina odprta. Sedaj kupec poizveduje pri prodajavcu: »Prodajaš ptice?« »Da.« »Imaš mogoče krokarja?« »Ne.« »Vrabca?« »Ne.« Tako nadaljuje kupec, dokler ne imenuje ptice, ki jo ima prodajavec v trgovini. Tedaj zakličejo vse ptice »da« in imenovana odleti, to se

pravi, leti iz vrste, da bi novemu gospódarju ušla. Kupec mora ptici pustiti nekaj časa, da odleti. Medtem bo plačeval trgovcu zahtevano plačilo, potem pa bo poskušal svojo ptico ujeti; če mu to uspe, je njegova. Če pa se more ptica vrniti neulovljena na svoje mesto v trgovini, se igra nadaljuje. Kupec mora nove ptice kupovati, dokler mu ne uspe, da jo ulovi. Tedaj postane ptica kupec, dosedanji kupec pa gre kot ptica v trgovino.

Kako je mogoče piti iz dobro zamašene steklenice.

Vzemi steklenico, ki ima na znotraj vtisnjeno dno. Nato jo napolni z vinom ali z vodo in jo dobro zamaši. Ko si to napravil, jo obrni; vlij v vtisnjeno dno prav tako tekočino in jo izpij. Pil si iz dobro zamašene steklenice.

Oporoka.

Vinogradnik je imel tri sinove, katerim je zapustil svojo vinsko zalogo s pripombo, da morajo dobiti vsi trije sinovi enako število polnih, na pol polnih in praznih sodov. Ko so si sinovi po očetovi smrti ogledali zapuščino, so videli, da je v hramu sedem polnih, sedem na pol polnih in sedem praznih sodov. Kako so si jih razdelili?

Iz dveh na pol polnih sodov so pretočili vino v druga dva na pol polna soda. Na ta način so imeli sedaj devet polnih sodov, trije sodi so ostali na pol polni in devet sodov je bilo praznih. Delitev zapuščine je bila nato povsem lahka in preprosta.

* *

K A K O S O N A S T A L E U Š I

Narodna iz Kostela / Zapisal J. Gregorič

V vročem poletnem dnevu gresta Kristus in sveti Peter po široki, beli cesti. Oba sta bila vsa prašna, potna in do smrti utrujena. Pot in lakota pa žeja so ju izčrpale.

Prideta do senčnate bukve, pod katero so ležali trije mladi in krepki mladeniči, pravi postopači, ki rajši beračijo kakor pa delajo.

»Kaj tukaj ležite, drugi ljudje se pa pehajo in mučijo! Ali vas ni sram iz golta trgati ljudem težko prisluženi kruh?« jih svareče vpraša Kristus.

Postopači pa so bili tako leni, da se jim od same nemarnosti ni ljubilo niti ust odpreti. Trudnima potnikoma so se smejali in mirno ležali. To je sv. Petra tako razkačilo, da je poprosil Gospoda, naj mu dovoli, da kaznuje nemarneže. Kristus mu dovoli. Peter zagradi pest prahú ter ga vrže na lenuhe. Potem gresta dalje.

Postopače začne kmalu žgečkati in pikati po vsem životu, na glavi pa jim je gomazelo ko na mravljišču, kadar ga obsije pomladansko sonce. Začudeno se spogledajo in v svoje veliko presenečenje zagledajo nešteto drobnih živalic, ki so jih ščipale in grizle. Takoj so imeli dela, in še kakšnega! Hočeš nočeš so se morali otepati nadležnega mrčesa — zakaj iz tistega prahú so nastale uši, ki jih nikakor niso mogli pregnati s svojih kuštravih glav. Kdor je prišel v njihovo družbo, vsak se jih je nalezil in tako so se uši hitro raznesle in razpasle po vsem svetu. Še dandanes pa se najrajši držijo nemarnih in zanikarnih ljudi, zlasti ciganov in postopačev.

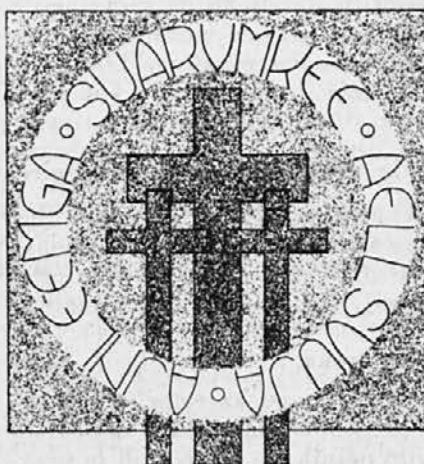
UGANKE

Ureja Josip Novak

Film.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Po Kalvariji.
(R. K., Ljubljana.)

Besedna uganka.
(Vlado G., Ljubljana.)

Vojak, sluga, sodar, ris, kri, pas, seme, sijaj, mana, opal, most, kolo, grb, nebo, beluš, rž, zelje, koral. — Iz vsake besede vzemi eno črko, pa dobiš pregovor.

Brzjavki.
(Janko Moder, Dol.)

Rim, 18. 8. 17., ob 15 h 13 m 14 s. Velik obelisk iz kamenja.

Sahara, 5. avgusta ob 10 h 6 m. Malo vode! Zeja!

Konjiček.
(V. Demšar, Javorje.)

č	i	s	m	n	a	l	k
e	m	o	j	e	o	o	t
r	n	n	ž	i	n	i	e
l	v	V	z	a	e	e	k
e	p	e	n	i	m	v	n
m	a	a	s	k	r	i	l
m	p	i	l	e	k	č	e
d	i	e	r	o	l	j	e

Skrivalica.
(Radoš, Stari trg.)

Kesesa vase rasl virasla icsl ravlsisl
ickisciavl sarcvisisl. Ključ = Skrivalica.

Žrtvenik.
(S. O., Sele.)

Vremenska uganka za april.
(M—b, Ljubljana.)

E	i	j	k	m
4+6	11+15+21	8+12	15	7
o	r	s	t	u
1+17+19+25	10	2+16	5+22	9+15
v	ž	d	e	i
3+14	20	8	2	11
o	p	t	v	
4+7+9+15	5	3+12	10	

Posetnica.
(M—č, Ljubljana.)

Dr. Izak G. Mirtin
Osijek

Kaj je ta gospod?

Preševalnica.
(Miroljub, Vižmarje.)

i n n v r l i e h
, . m c i v o c i
a , k s o d s j z
a d t v j t m r e
a a r v i u l r t
e a e m v k s s g

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za ugank pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane ugank bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v marčni številki.

Sestavljen čarobni kvadrat. Večji kvadrati: I. repa, emir, pika, Arad; II. kolo, oder, lesa, orač; III. čelo, Ezav, Laze, oves; IV. krap, rupa, apis, past. Manjši kvadrati: 1. kos, oče, sel; 2. maj, ave, jez; 3. luč, ura, čaj; 4. sol, osa, las. Križ: sod, sitar, otava, davek, rak. Zlogovnica. Milena, orač. Doslovce, ribolov, Istmus, lenivec, Jordan, urbar, dvorec, Jeremija. — Modri ljudje radi molče.

Pečat Otokarja II. Temno obseščene vzbokline ob robu pečata in v drugem krogu značijo številko črke v abecedi, njim sledeče neobseščene vzbokline pa vrstni red v poštevprihajajočih črk v reku: V slogi je moč.

Za 19. marec. Pečata na pismu kažeta: P = L. Premakni na ta način abecedo, pa razbereš: Gospodu uredniku in Jožetom ugankarjem želim zdravja in veselja.

Izluščevalnica. Zapiši abecedo v pet vrst po pet črk; nad prvo vrsto in ob strani napiši črke od a do d. Črke nad črto in pod črto določajo nove črke, da dobiš: Tuja šega domačo zbeha.

Zemljepisna uganka. Od vrha na levo oziroma desno: Osjek, Oglej; Basel, Banat; Mohač, Milan; Sudan, Seret; od srede na desno oziroma levo navzdol: Kolin, Jakin; Labin, Tešin; Češko, Naklo; Nanos, Tunis.

Skrit rek. Resnica v oči bode.

Vremenska uganka za marec. Kar suša zeleni, se rado posuši.

Zagonetka. V prvi skupini vzemi prvo črko naprej iz abecede, v drugi drugo itd. Dobiš: Majhen mož dela včasih veliko senco.

Mreža. Začni zgoraj pri V, zasleduj črte ter vstavi obenem manjkajoče črke. Dobiš: Vera odpre duši oči, da ume skrivnosti svete vere.

Številnica. Ključ: mak, čelo. — Malo moče, malo moke.

Črkovnica. Začni v desnem kotu spodaj ter beri v zadnji vrsti nazaj, potem navzgor, v prvi vrsti na desno, nato navzdol itd. Dobiš: Nase pazi, svojim živi; svojih pazi, zase živi.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Branimir. Te pesmi niso za rabo. Saj celó pesmi niso, po obliki so popolna proza. Tu in tam se sicer zabliška zdrava iskra, a izraz je čisto zelo grob in neokusen.

Lojze Mali. Tvoja pesem hodi po shojenih potih in revno je oblečena. Ne vem, če boš še pel, ko se Ti vonj »daljne cvetke« — Tvojega »dekleta« razgubi in ko pogledaš svet spet s treznimi očmi. Poslani ni za tisk.

Jaroslav. Na Cankarjevem vrtu ste si natrgali rož! Pa problema nič ne rešujete!

I. S. K. To je vulkan! Imam vtisk, da se za temi grobimi pesmimi skrivajo tudi zmožnosti. Kaj bo z njimi, ali se bodo lepo razvile, očistile in oplodile, ali pa jih bo trnje življenja in posla zamorilo — to sedaj še ni mogoče reči. Razen te nadarjenosti pa te pesmi nimajo skoraj nobene dobre strani. Te divje slike fantovske domišljije — mogoče so tako samo v dobi, ko fant vprav dozoreva — so namestane brez zveze in brez lepote kar na neurejen kup besedi in primer. Živ krst ne bi iztuhel vsebine, kaj šele, da bi te verze celó z užitkom bral. Jezik je pregrob, ne očituje nobenega resnega okusa. Mnogo je podobnosti in motivov iz druge literature zadnjih let, a ne najboljše. Brez lastne discipline in resnega prizadevanja pa primerne vodstva ne upam, da boš uspel. Za primer velike nerodnosti naj navedem tole brezsmiselno pesem.

P o t i

Prihajal sem od poslednjih hiš,
in so mi bile misli umrle kakor sonce v potoku.
Z vzponom, polnim strahu pekočega
sem hitel preko razpotja,
postal, strmel in molil:
Prišel sem,
in za mano je pot presekala iskra daljnjih ciljev
in ločila moje življenje od onstranih sledi.

France A. Pišeš preveč. Če boš znal pisati preprosto in iskreno, boš morda za otroške liste kaj užitnega napisal. Zakaj tako rad rimariš in cingljaš, ko vendar zaideš v plehko vsebino! Za radovedne bralce te listnice pa naj vendar priobčim tvojo tekočo, prijetno, pa nedolžno

P o v e s t

Nekoč se mladi pesnik je izgubil:
vse križem zemlje šla je njega sled,
in ko prebrodil je samotni svet,
se v mlado je dekle zaljubil.

Pa hodil je k dekletu v vas poet
in večno je zvestobo ji obljubil;
v dokaz v oči gorko jo je poljubil
in dalo mu dekle je srčni cvet.

Še zdaj živi nekje v samotnem svetu,
še zdaj v vas hodi k svojemu dekletu.
Ljubezen žarka v njenem srcu bije,
v njegovo dušo sonce sreče sije.
Pa pesmi piše o ljubezni njeni...
Ta pesnik! Joj, kako je sličen meni!

Polde P. Tvoja »štiriperesna deteljica« je čuvstven opis prve, lepe dijaške ljubezni. Za fanta skoraj prejokava in presolzava. Literarnih strani razen morda ugajenega modernega jezika pa nima.

REŠIVCI UGANK V MARČNI ŠTEVILKI

Dobrovolje Lojze (11), Jeglič Stanko (12), Benedičič Jakob (11), Azman Justin (11), Pavlin France (11), Modrinjak France (12), Župni urad, Pišce (12), Kumar Marija (12), Malovrh Jožica (11), Šušteršič Franc (10), Vovk Joža (11), Kladenšek Jernej (12), Radoš Martin (11), Sanci Anton (10), Pot Marko (8), Bulovec Ivo (11), Jandek Mira (11), Bratulič Viktor (6), Rožanec Josip (12), Papler Marija (12), Lukovšek Ivanka (12), Pipan Jelica (11), Tršinar Slavko (11), Bufon Anica (12), Volk Slavko (10), Mikolič Silva (9), Gradšnik Ivan (11), Aleš Franc (5), dr. Bohinčeva Ivka (10), Rotar Marija (12), Beličič Vinko (8), Jug Franjo (10), Slodnjak Joža (12), Bezjak Martin (12), Slodnjak Anton (12), Bezjak Alojz (12), Katol. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (12), Kržišnik Helena (12), dr. Knific Ivan (12), Bobnar Janez (12), Bobnar Marija (12), Moder Janko (12), Padar Jože (12), Pe-

telin M. (12), Kalan Minka (12), Videnšek Ana (8), Lipoglavšek Slava (11), Rakovec Josip (11), Samostan, Stična (12), Zorec Alojzij (12), Gole Anton (12), Golnar Fr. (12), Finžgar Marija (11), Kiferle Danica (6), Zemljak Pavla (11), Demšar Viktor (11), dr. Češarek Franc (10), Lovšin Iva (10), Arko Jože (10), Debevec Krista (10), Sodja Anton (8), Sodja Franc (8), Cesar Anton (8), Mlakar Jožef (8), Skalar Marija (6), Štukl Jakob (7), Kocmur Francka (10), Rabuza Anton (8), Eržen Anica (11), Jere Anton (8), Kmecl Edmund (12), Horvat Franc (12).

G. M. R., Stari trg. Poslane uganke prejel. Hvala!

Nekaterim. Da bo konec prerekanja, sem se odločil, da bodo imeli tisti, ki so »Spremenitev« »pravilno« rešili, prednost pri žrebanju za višjo nagrado.

N A R O D N O B L A G O

Molitev od Kristusovega trpljenja za veliki teden.

(Pred 50 leti svoje vnuke učila Jerica Meden iz Bezuljaka pri Begunjah nad Cerknico.)

Zelen vrt zeleni,
Jezus pojnem prehodí.
Pršli so Judje, so nevsmiljeno hudi.
Jezusa so vjel, pretfódnó so ga zvezal,
v rihtno hišo so ga peljal.
Na pisan stol so ga posadil,
krive priče čezenj govoril,
križ so mu na rame naložil,
predeleč so ga zapodil.
Križ je bil prevelik, Jezus premajhen,
Jezus ni mogel križa nest.
So djal Judje, kaj čmo strt? (storiti)
Križa žagat, al Jezusa pretegní!
Križa je škoda žagat, dajmo Jezusa pretegní!
Jezusa so pretegnil,
negávi glidki so se razklenil.
Marija zasliš tu klukajne, prbijajne,
prteče dol pod svet križ.
Prvo uro omedli,
tretjo se gor sprebedi.
Jezus s križa spregovori:
»Odpeljíte to ženo spod svetga križa,
ker men več žalga stri k vse moje martre!«
Marija pa prav:
»O ljubi moj Sin, dozdej sm bla mati tvoja,
zdej sm pa ena leská* žena.«
Jezus prav:
»Ljuba moja mati,
jest bi vam rad reku: moja mati,
pa bi se vam srce utrgalu,
kakor vsak drug mater po svojem otroku!«
Žive skale pokajo,
svete žene jokajo,
grobi se odpirajo,
mrtvi gor vstajajo.
Cerkven prag se je podrl,
nebeški raj se je odprl.
S sveto žavbco žavbajo,
božjega grobka varjejo.

Kdor bo to molitvico zmolil
velki petek pred obedom,
velko soboto pred soncem,
velko nedeljo pred mašo,
bo rešil tri dušce z vic:
prva očetova, druga materna,
tretja njega samega.

* tuja.

V založbi Družbe sv. Mohorja v Celju je pravkar izšla prevažna in sodobna

Knjiga o Bogu

ki jo je spisal naš filozof univerzitetni profesor **dr. France Veber**. Pisatelj, ki ni teolog, nam opisuje v tem delu, kako si utira pot do Boga. To knjigo mora brati vsak izobraženec, tudi tisti, ki misli, da se vera v Boga ne dá združiti s pravo izobrazbo in znanstveno miselnostjo. Knjiga obsega 464 strani in stane vkljub temu, da je prvovrstno znanstveno delo — ki je natisnjeno v omejeni nakladi — za člane Mohorjeve družbe broširana samo Din 81.—, v platno vezana pa stane Din 93.—. Točni naročniki Mladike dobé to knjigo tudi na odplačevanje. Na zahtevo pošljemo brezplačno podroben prospekt o knjigi.

Užitkarji

Kmečka žaloigra v treh dejanjih. Spisal Alojzij Remec. Mohorjeve knjižnice 1. zvezek. II. natisk. Broširan izvod stane za ude Din 6.—, za neude Din 8.—, vezana za ude Din 12.—, za neude Din 16.—. Opozarjamo posebno naše odre na to pretresljivo dramo, ki so jo uprizarjali največji slovenski odri z velikim uspehom. S to knjigo je Mohorjeva knjižnica zopet celotna.

V mesecu aprilu bodo izšle

Šmarnice župnika Andreja Pirca

Šmarničar obravnava v njih zelo poljudno vsa važnejša verska in vzgojna vprašanja: o liturgiji, Marijinih organizacijah, Cerkvi, župnijskem življenju, o Mariji in slovenskem narodu, vzgoji, avtoriteti, poklicu, apostolstvu, veri, neveri, grešnikih, pohujšanju, trpljenju itd. Vse je pisano z živo besedo in veliko toploto. Za člane Družbe sv. Mohorja stanejo vez. z rdečo obrezo Din 20.— (za nečlane Din 28.—), z zlato obrezo Din 30.— (za nečlane Din 40.—).

Majnik poje

je naslov zbirki štirih Marijinih pesmi za mešani zbor z orglami, ki so posebno primerne za šmarnice. Zložil jo je dr. Francišek Ksav. Lukman. Partitura s spremljanjem orgel stane za člane Družbe sv. Mohorja Din 9.—, za nečlane in po knjigarnah Din 12.—. Vsi štirje glasovi brez spremljanja orgel za člane Din 3.—, za nečlane in po knjigarnah Din 4.—. Pesmi bodo izšle takoj po veliki noči.

Cerkveno slikarstvo

Z njegovimi problemi, načeli in zgodovino nas seznanja umetnostni zgodovinar in spomeniški konservator dr. France Stele v tej svoji knjigi, ki je bogato ilustrirana. Delo bo dobro služilo duhovnikom, bogoslovcem, dijakom in vsakemu, kdor se zanima za razvoj umetnosti. Knjiga bo izšla takoj po veliki noči kot 66. zvezek Mohorjeve knjižnice in stane za ude broš. Din 21.—, za neude Din 28.—; vezana Din 30.—, za neude Din 40.—.